Misli natražnjaka

Napisao **Robert Mäder.**

Prevęo **Bogoljub Strižić, D. I.**

ZAGREB 1928.
Tiskom Glasnika presv. Srca Isusova.

NEDOSTAJU STRANICE 95-96

Predgovor.

Ono, što je samo sobom razumljivo, postaje nerazumljivijim, gotova istina nesigurnom, potreba suvišnošću. Čini se, da je blizu dan, kad će svi, koji se drže zdravih katoličkih načela, biti zatvoreni u ludnice kao državi opasni luđaci.

U takovim prilikama ova je knjižica stavljanje na kocku. **Ide sa sjekirom po ulicama, razbija idole, spaljuje, čemu se klanja gomila, i štuje, što je gomila spalila. Protiv Modernog ističe Staro, od Danas poziva se na Jučer i Sutra, dakle je natražnjačka u svakom retku.**

Donoso Cortes veli o takovim mislima, **da će slaviti slavlje tek iza idućeg potopa.** Danas, kad je zemlju obavila gusta magla, badava sjaju vječne zvijezde. Glasovi stražara s vatikanske stražarnice gube se u potopnoj buci.

Zato se mi ne obraćamo na mnoge, već na **malo njih, na osamljene.** A oni neka dalje šire vatrene znakove. Jedan je, koji je donio oganj na zemlju i hoće da se zapali. Katolici imaju pravo i dužni su da taj oganj čuvaju.

Ako smo pišući pogriješili, molimo Duha Svetoga, da nam oprosti: Međutim **manji je grijeh metnuti previše drva u oganj,** nego gasiljkama i vodom navaliti; gdje gori neugodna istina.

Basel, u Adventu 1921.

Robert Mäder.

RASAP.

Svijet ne mari za **biblijsku riječ: Podajte cesarovo cesaru.** Misli, da su se vremena s temelja promijenila.

Prije 1900 godina bijahu kraljevi na pozornici, a narod u gledalištu. **Danas narodi glume u svjetskom kazalištu, a knezovi mogu da još u ložama pljeskaju.** Na mjesto države poglavara došla je narodna država. Konačno je isplaćena baština velikog prevrata od 1789. godine, pošto su je vlade kroz 130 godina zadržavale! Ljudi i narodi postali su slobodni, jednaki i zato braća! Blizu je raj!

Nije blizu raj, već pakao! Društveni poredak je na umoru. Gnjiljenje ne da se spriječiti. Najcrnji pesimisti imaju danas pravo. **Nezahvalan je posao u ludnici naviještati zakone zdravoga razuma. Unatoč tome, uprav to je dužna činiti katolička štampa. Srčanost,**

da ne bude popularna, danas je to staleška dužnost katoličke štampe.

Mi smo **protiv moderne** demokracije, jer je ona **grobar** obitelji, društva, države, Crkve i narodnog života. **Mi smo protiv jednakosti u obitelji.** Što je obitelj? U nekom smislu Božja prilika. Što je Bog? Nejednakost u jednakosti. Božansko biće, nerazdijeljiva, jedinstvena, vječna, neizmjerno savršena Božanska narav. To je ideja jednakosti. Ali su tri osobe u Bogu: Otac je Otac, nije Sin i nije Duh Sveti. Sin je Sin, nije Otac i nije Duh Sveti. Duh Sveti je Duh Sveti, nije Sin i nije Otac. Ideja nejednakosti! Što je dakle Bog? **Nejednakost u jednakosti.**

Što je obitelj? Nejednakost u jednakosti! Otac je čovjek. Majka je čovjek i dijete je čovjek. Ideja jednakosti! Ali samo Otac je otac. Mati je mati, samo mati, nije otac ni dijete. Dijete je dijete, samo dijete, nije otac ni mati. Ideja nejednakosti. Prema tome je obitelj nejednakost osoba u jednakosti naravi. **Božanski i zato nepromjenljiv i svet zakon!**

Tko niječe **jednakost naravi,** t. j. tko pobija, da su majka i dijete ljudi kao i otac, tko dakle otima ženi i djetetu njihova prirođena čovječja prava te ih do robova snizuje, on je silnik, revolucionarac, anarhist. Niječe **osnovni obiteljski zakon.**

Moderno isticanje ženskih prava, izjednačivanje žene s mužem, što vašingtonski evanđelist ište da bude temelj novom svjetskom poretku, i što njegovi apostoli u svim jezicima svijeta naviještaju, jest otpad od kršćanstva. Kršćanstvo gradi kućni poredak na načelu nejednakosti u jednakosti. Muž je glava, žena je pomoćnica, a dijete je podložnik: pa je muž prvi, žena druga, dijete treće.

Demokratiziranje obitelji, gdje kralj otac postoji samo po glasovanju žene, sinova i kćeri, gdje se zapovijedi glave podlažu odobrenju obiteljskih članova i gdje je samoodređenje djece prvi ustavni članak, tamo obitelj propada. Obitelj je monarhija, nije demokracija.

Mi smo **protiv demokratiziranja društva.** Društvo je proširena obitelj i zato je podvrgnuto istim zakonima. Nejednakost u jednakosti. Jednakost je u tome, što su svi članovi društva ljudi, od Boga stvoreni, njegove slike, od Krista otkupljeni, te mogu da steknu vječno blaženstvo. Ali Bog jest Bog reda. Red zahtijeva, da ne bude sve na istom mjestu, već svako na svojem.

Zato djela Božja nijesu tvornički proizvodi po stalnom kalupu. Bog ne čini isto nikad dva puta. Ne snima (kopira). Svaki čovjek je svijet za se, original, jedini u svojoj vrsti, osobnost. Beskrajna postupnost i mnogostrukost u tjelesnim i duhovnim svojstvima! Vidimo, da Bog hoće nejednakost sposobnosti i prema tome nejednakost staleža i društvenog položaja. Bog hoće društvo razdijeljeno po članovima. Jedan daje misao, vodi, zapovijeda, ide naprijed, gore je; drugi izvodi, surađuje, sluša, slijedi, dolje je.

Htjeli bi red u društvu i radu, u kojem bi nestala svaka razlika. Nema više gospode. Svi su gospo-

da! Nema više beskućnika. Svi su radnici! Nema više majstora. Svi su majstori, i pomoćnici i radnici. Svih će društvenih bregova nestati. Sve će se doline ispuniti. **Zakon o tvornici je zakon o samoodređenju! Radionica će se demokratizirati!**

Jasno je, da je u takovim prilikama odstranjena četvrta zapovijed Božja, koliko zahtijeva poslušnost, poštovanje i ljubav prema društvenim poglavarima. Četvrta se zapovijed osniva na tome, da ima poglavara i podložnika. **Čim bude društvo demokratizirano, bit će ludo govoriti o poslušnosti i poštovanju. Reforma društva traži i preinaku katekizma, novu religiju. Reforma je dakle anahar-histična u posljednjim ciljevima.**

Mi smo **protiv demokratiziranja države.** Na čemu se osniva kršćanska **država?** Na nejednakosti u jednakosti, dakle na dvjema istinama i dvjema zakonima. Jedna je istina: svi su građani braća, bogati i siromašni, plemići i beskućnici, učenjaci i slaboumni, zdravi i bolesni. Jasno je, da bra-

ća samo po sebi imaju jednaka prava i dužnosti.

Kad bismo samo tu istinu o općem bratstvu poznavali, jasno je, da država i vlada ne bi bile moguće. Jer vlade se opiru na činjenicu, da jedan dio zapovijeda a drugi sluša. Zapovijedanje i slušanje ne dadu se složiti s jednakošću. Među braćom nema zapovijedanja ni slušanja.

Potrebna je druga religijska i politička istina. Bog, koji nam jedini može zapovijedati, treba da zbog reda i blagostanja prenese nešto od svoje vlasti na druge. On, Kralj, treba da od ljudi, koji su braća, jednoga ili više njih podigne nad druge, postavivši ih za svoje zemjenike. Tako nastaju vlade.

Bile vlade monarhijske ili aristokratijske ili republikanske, njihova vlast dolazi od Boga, a s time i nejednakost, po kojoj jedni vladaju, jer Bog hoće, a drugi se pokoravaju, jer Bog hoće. Nema vlasti da nije od Boga i koja jest, od Boga je postavljena (Rim. 13, 1.).

Danas gledamo, kako se ti temelji države kolebaju, kad **anarhijska demokracija, koju rado zovu samoodređenjem naroda,** umanjuje sve više Božansku nejednakost među vladom i narodom, dok je konačno ne odstrani. **Vlade ne vladaju više i narodi ne daju da se njima vlada. Svi se osjećaju kraljevima. Svi hoće da vladaju. Vlast postaje sjenom, riječom; zakon i poslušnost predmetom ruga.**

Sad se o tom radi. A ne radi se o tom, da se monarhije zamijene republikama. Ne radi se konačno o tom, da se kneževska samovlada obuzda parlamentom. Već se radi o političkom ludilu mnoštva, o duhovnom prevratu, o općem kraljevstvu.

Mi smo **protiv demokratiziranja ljudske obitelji.** Što je činjenica? Ova: Kao što nema potpune jednakosti u osobnosti, staležu i službi, **tako nema ni jednakosti među narodima.** Ima naroda, koji obrazovanošću i snagom nadilaze druge, kao što su i obitelji i pojedinci duhom i voljom nad drugima.

Pa je otud naravna posljedica, da jedan **nadilazi drugoga. To je kod naroda, obitelji i pojedinaca.** Ta nadmoć može da bude duhov-

na, religijska, ćudoredna, industrijalna, vojnička, ali nema te vlasti na zemlji, koja bi je mogla trajno ukloniti.

Govori se o **savezu naroda.** Kad se o njemu 100 put govori, tada je 95 puta **slobodnozidarska** fraza, od koje bi trebalo narod i te kako odvraćati, jer je ona smrt religiji, pravednosti i slobodi. Hoće li se ipak da upotrijebi riječ savez naroda unatoč današnjoj njegovoj sumnjivosti i opasnosti, dajući mu kršćanski smisao, tad može imati samo taj smisao, da se imaju zajamčiti opća narodnopravna načela i da **nijedan narod, nijedno pleme ne smije da bude potlačeno i uništeno od drugoga.**

Čim se pak misli, da savez naroda znači potpunu jednakost sviju naroda: religijsku, naučnu, industrijalnu, vojničku jednakost, tad velimo: savez naroda je nemogućnost. Ako danas bude osnovan, sutra će obrazovaniji i valjaniji narodi opet nadmašiti druge i s pravom. **Neka narodi imaju jednaka prava ali ne jednaka mjesta u ljudskoj obitelji. Zakon obitelji, društva i države jest i zakon**

čovječanstva, nejednakost u jednakosti.

Misli, koje smo ovdje razložili, tvrd su orah. Svijet je sad slijep. **Ono, što je samo sobom razumljivo, postalo je nerazumljivo.** Ne zna se, gdje je tlo i gdje ponor, gdje dan i gdje noć. Propovijedanje danas malo koristi. **Mnoštvo sluša samo još začepljenim ušima i gleda samo još zatvorenim očima. Kako se može čuti začepljenim ušima i gledati zatvorenim očima?**

Riječ zmije, pošto je postala znanstvenim evanđeljem, postala je sad i političkim i društvenim. Narodi hoće da jedu s drveta samoodređenja. Od toga će umrijeti; oni će, pošto budu zemlju demokratizirali, popeti se i na nebesa, da i tamo demokratiziraju. Htjeti će biti kao bogovi! Sigurno sredstvo, da ljudi postanu đavoli a zemlja pakao!

NA GOLGOTI SLOBODE.

Znamo povijest o Samarijcu. Ona nije samo slika pojedinca. Ona je povijest čovječanstva. Duhovna povijest posljednjeg stoljeća. Povijest svjetskog rata i svjetskog prevrata. Povijest onoga, što će još doći.

Mi smo na putu od Jerusalema prema Jerihu. Napadnuti smo, opljačkani i izranjeni te napo mrtvi čekamo milosrdnog Samarijca. Gdje su razbojnici? Ima ih mnogo. Ja ću da danas spomenem samo jednoga. **To je moderna država, neprijatelj slobodi naroda.** Znam. Velim nešto nevjerojatno. Time obaram političkovjerski članak, koji su morali prihvatiti svi od 100 već godina, koji hoće da budu obrazovani i napredni. Članak kazuje, da smo od 1789. godine u zlatnom vijeku slobode. Ali ja velim protivno: **Sloboda leži već 120 godina napo mrtva na putu od Jerusalema prema Jerihu.**

4. siječnja 1849. godine izrekao je Donoso Cortes u španjolskoj

skupštini govor, koji je u Evropi pobudio opću pažnju. Bio je objava smrti za evropske narode. Ovaj mu je sadržaj: »Sloboda! Moja gospodo! Znadu li oni, koji tu posvećenu riječ izgovaraju, načelo, što ga propovijedaju, ime, što ga izriču? Poznavaju li vrijeme, u koje žive? Gospodo, nijeste li vi, kao što sam ja, stajali na **strahovitom njezinu raskršću?** Nijeste li gledali, **kako joj se svi demagozi svijeta rugaju, kako je progone i bičuju?** Nijeste li opazili, kako je u njezinoj smrtnoj borbi vuku po brdima Švajcarske, po obalama Seine, Rajne, Dunava, Tibera? Nijeste li napokon vidjeli, kako se popela na Kvirinal, na svoju Kalvariju?«

»Strašna je riječ. **Propala je sloboda. Jest, sloboda je umrla i ne će uskrsnuti, niti za tri dana niti za tri godine.«**

To je objava o smrti slobode. I još danas je istinita. Istinitija je nego godine 1849. **Sloboda pojedinaca, obitelji i Crkve, sloboda naroda leži još uvijek na putu od Jerusalema prema Jerihu.** Još nije ustala. I mi bismo bili njezini

neprijatelji kao i oni, što su je ubili, kad bismo farizejski prošli kraj nje i ostavili je da leži u svojoj krvi i okovima.

Slika o opljačkanoj i okovanoj slobodi vidi se osobito u **otimačini roditeljskih prava. Prvo je kraljevstvo obitelj!** Otac je rođeni vladar, i po razumu i po Bibliji! Najvažniji odsjek te po Bogu postavljene vladavine je odgajanje i obučavanje. Ženidba je prvo učiteljsko i učiteljičko sjemenište! Svaki je otac po službi učitelj! Svaka majka po zvanju učiteljica! **Kad je Bog ustanovio prvu obitelj, osnovao je prvu pučku školu.** To su naravnopravne početne istine. Prvi školski zakon.

Iz toga ovo izlazi. Ne može li otac da zbog kojeg razloga vrši učiteljsku službu ili je ne može da dovoljno izvršuje, tad treba da se pobrine za zamjenika. **Svako izvan obitelji državno učiteljsko lice ima po prirodnom pravu samo toliko pravo da odgaja i obučava, koliko mu je dano od oca. Pravo i ovlaštenje za učiteljsku službu daje otac.** Učitelji i učiteljice imaju vlast nad djecom samo

kao njegovi zamjenici i zastupnici. Oni su obiteljski namještenici.

Dalje otud izlazi. **Pravo učitelje birati je neotuđivo obiteljsko pravo.** Otac bira. Otac treba da ima povjerenje u učitelja, koji daje potpuno jamstvo, da će nastaviti odgajanje u obiteljskom duhu. **Prema tome je otac i rođeni prvi školski nadzornik.** To je osnovni nacrt svakoga školskog prava. A temelj mu je: najsvetije od svih roditeljskih prava, najuzvišenija od svih sloboda pored religijske slobode, **sloboda odgoje i obuke.**

A sad, **gdje je očeva sloboda?** Gdje su ti moderni školski zakoni, koji bi svoje ovlaštenje izvodili od obitelji? Gdje je pravo birati učitelje, gdje slobodan izbor škole, gdje se daje pravo da roditelji određuju školski duh i odgoju? **Prvo, najstarije i najčasnije kraljevstvo svijeta, obitelj opljačkala je liberalna i socijalistička državna svemogućnost.**

Otac još ima pravo da od zore do mraka radi, svoju djecu hrani i odijeva, plaća poreze i da se pokorava stotinama zakona i naredaba. Ali on je s obzirom na svoje

dijete od njegove 6. do 14. godine **bez vlasti i prava.** Otac je **kralj bez vlade i to u najvažnijoj stvari:** u odgoji i obuci. **Dijete je postalo državno vlasništvo,** a učitelj od namještenika obiteljskog državni. **Obitelj došla je među razbojnike,** koji je svukoše i izraniše i ostaviše napo mrtvu.

Došlo je još i do gorega. Pošto je država postala kao bog, hoće da osnuje i **religiju.** Nije bila zadovoljna da samo uči čitati, pisati i računati. Htjela je biti i **profesor bogoslovlja. Predavala je dogmatiku, moralku, crkvenu povijest i crkveno pravo.** Silila je nasilnim sredstvima djecu da čitaju knjige i slušaju učitelje, koji vrijeđaju i tlače savjest i vjeru. Postala je Herod, a njezino bezvjersko školovanje novi betlehemski pokolj djece, od kojega je tek malo roditelja moglo pobjeći sa svojom djecom u Egipat.

Silništvo je tako veliko u mnogim državama, te zakon zabranjuje da tko bez oblasne dozvole uči djecu čitati, pisati, računati i nešto katekizma. **Cilj je evropskoj**

školskoj politici bezvjerska prisilna škola! Osam godina ropstva!

Dopuštam, da i moderna državna škola ima učitelja, kojima priznajemo dobru volju i plemenitost. Ali ne radi se o tom, da li mogu vrijedne osobe i u najtežim prilikama dobro činiti, već se radi **o cijeloj unutarnjoj biti moderne škole. Ona je silništvo države prema roditeljima, djetetu i Crkvi.** Ona je napadaj na putu od Jerusalema prema Jerihu. Ona je dokaz, da je sloboda odgoje i obuke, i ako još nije mrtva, ipak teško izranjena i opljačkana.

Bit će još gore. Silništvo i ropstvo nijesu najnedostojnije stvari za čovjeka, već onaj opći nehaj, kad narod, kome su ruke i noge okovane, više ne osjeća svojih veriga i okova. To je duhovno stanje, u kojem se nalaze današnji evropski narodi. **Oni su tako vikli tamničkome zraku, da ne viču više za svijetlom i zrakom.**

Daju se omamljivati frazom. Čitali su negdje na **komadiću papira, koji se zove ustav,** riječ: sloboda. Vidjeli su je za vrijeme izbornih agitacija velikim slovima

napisanu na oglasima. Čuli su je, kako se ori s govorničkih tribina. Slušali su, kako se pjesme o slobodi pjevaju po svim bregovima. Dobričine nijesu znali, da se usprkos svim ustavima, frazama, novinama i pjesmama ne mogu načiniti ni dva koraka, a da čovjek ne bude s deset paragrafa zaustavljen.

Najgore vlade i najneslobodniji narodi su u onim zemljama, gdje ima najviše zakonskih paragrafa i naredaba. **To je ono, od čega je sloboda umrla.** Nije mogla više da diše. Udavila je birokracija policajske države, koju je stvorio liberalizam. Sloboda ima na svojem vratu tragove udavljenja.

Vele nam, da ocevi imaju bar slobodu štampe i da slobodno biraju vlade i poslanike. To je samo od vrlo neznatne česti istinito. **Sloboda štampe nije nikad bila narodno pravo niti će ikad biti.** Narod ne može da piše u novine i tako svoje uvjerenje objelodani. Po novinama pisati mogu uvijek tek pojedinci.

I ondje, gdje bi narod mogao da odredi duh i budućnost državi, kod slobodnog izbora škole, učitelja i obučnih sredstava, gdje bi mogao svoju kazati, sve više su mu začepili usta. Tu obično nema demokracije i narodnih prava. Nema slobode u obuci, odgoji i savjesti, u najvažnijim slobodama.

I pravo birati vlade, za nas katolike ne mijenja mnogo na stvari. Vlade, i u republikama, kad su imenovane, nastoje svoju vlast proširiti, a ne vlast obitelji i naroda. Rekli političari što im drago, neki u svakoj državi mogu činiti štogod žele. Narod je svezan. Obitelj je svoju vlast izgubila. Treba li to reći? Dakako! **S propovijedaonice? S tribine, u štampi?** Jest! **Sada?** Da!

Svi vremeni znaci označuju buru. Svjetski je kulturni boj blizu, i ako još nije ovdje. Može biti da to novo progonstvo ne će navaliti na Crkvu oružjem okrutnosti. Ne znamo. Mi znamo: glavno bojište je škola u svim zemljama. **Veliki duhovni boj budućnosti odlučit će se između 6. i 14. god. dobi života u borbi za dijete.** Nova je lozinka: državna obuka.

Konačni je cilj obuke i odgoje država! **Dijete će biti državna svo-**

jina. Roditelji gube posljednje mrvice svojih prava. Sloboda, već odavna napo ubijena, bit će posve dotučena. Bit ćemo roblje. Pojedinac nije ništa više. Država je sve.

Što treba učiniti? Svi, koji imaju još iskru ljubavi do djeteta i obitelji, do naroda i Crkve, treba da vrše samarijski posao. Moramo ubijenu slobodu opet na život probuditi. Moramo dijete, što ga je država otela, osvojiti onome, kome pripada, ocu, savjesti, **religiji Raspetoga.**

Ne ćemo samo katoličkih crkvi. Hoćemo za katoličku djecu i katoličke škole, katoličke knjige i katoličke učitelje. Nemaju političari određivati duh škole, ni birokrati, već roditelji. Dok ne budemo to imali, sva je demokracija šuplja riječ. **Duša narodnih prava je pravo na školu.** Katolički muževi, oslobodite slobodu. To je najveći samarijski čin među Jerusalemom i Jerihom.

DOVLE — NE DALJE.

Istina visi raspeta u ovom redu stvari među dvjema razbojnicima. Obojica razbojnika zovu se ovajput liberalizam i socijalizam. Valja nam kršćanski pojam o domovini braniti s obiju strana. Katolička istina o narodu i državi mora se naglasiti isto tako prema slobodoumnom obožavanju države kao i prema revolucionarnoj anarhiji; obje su u temelju neprijatelji državi i narodu. Jer je svaka laž revolucionarna, i liberalna laž.

Noge onih, koji su modernu državu pokopali, stoje pred vratima. Neka ne budemo na Sudnjem danu optuženi kao sukrivci, bar kao sukrivci, što smo šutjeli. Mi smo protivurevolucionarni sa svakom žilicom, ali i naglasujemo, da i državna vlast ima granica. Znamo, da ima slučajeva, **kad i najposlušniji mora da bude neposlušan.** Ne znam, tko je jednoć rekao, da treba **neposlušnost propovijedati.**

To može da bude revolucionarna iraza. Ali, pravo razumljena, može biti istina, a **vrijeme zahtijeva,** da se propovijeda. **Politička i vojnička vlast danas je pretjerana. Došao je čas, kad je treba sjetiti, da ima granica, kad je poslušnost grijeh i neposlušnost dužnost.**

Podlogu kršćanskoga državnog prava označuje sv. Pavao u 13. glavi poslanice Rimljanima:

»Svaka duša neka se pokorava višim vlastima, jer nema vlasti, da nije od Boga: a što su, od Boga su postavljene. Dakle tko se protivi vlasti, protivi se Božjoj naredbi. A koji se protive, primit će osudu na sebe.«

Vlade, bile monarhijske ili republikanske, moći će se uvijek pozivati na tu Božju ispravu. U Evanđelju nema ništa, na što bi se mogli pozvati prevratnici i neposlušnici prema zakonitoj političkoj vlasti. **Kršćanstvo je vazda uz vlade, razumije se, ako se vlade u svojem zakonodavstvu i upravljanju drže zakona Božjeg.**

Ali uprav zato, što je državna vlast od Boga, nije apsolutna, već uvjetna, nije neograničena, već

omeđena. Ona postoji dotle, dok je zamjenica Božje vlasti. Prestaje, čim Bog nije iza nje. **Nema vlasti izvan Boga i bez Boga!**

Krist je bio poslušan do smrti na križu. Poslušnost bila je njegovo jelo, njegova zadaća života. I unatoč tome bio je u trogodišnjem sukobu s vlastima! Državna vlast ima granice! Ima slučajeva, kad i najposlušniji treba da bude neposlušan. Znamo za sudbeni slučaj Petrov. Jerusalemska vlada obnašla je, da propovijedanje prvog Pape narušava **konfesionalni mir** u gradu. Sud svih propovijedaoničkih uhoda bio je: treba postupati u **interesu javnog poretka i unutrašnjeg miral** I sud je odredio, da se ne smije u ime Isusovo propovijedati. Petar apelira: Ja ne mogu — ne govoriti! Više valja Boga slušati nego ljude. Ima granica državna vlast! Ima slučajeva, kad i najposlušniji mora da bude neposlušan.

Nikad nije imala država vjernijih podložnika, nego ih je imao Rim Neronâ, Domicijanâ i Dioklecijanâ. **Nije bilo protivurevolucionarnijeg pokoljenja od tog mučenič-**

kog naroda prvih triju vijekova, koje se dalo na stotine tisuća poubijati kao stado ovaca i unatoč tome nije bilo ni protivurimsko ni protivunarodno ni protivumonarhijsko — u tom tristogodišnjem kulturnom boju. Ali taj caru i državi vjeran narod prvih kršćana također se borio krotkošću i strpljivošću svetaca za načelo: država ima granice. Ima nesamo dužnost slušati, već ima dužnost i ne slušati.

Prvo znamo, a na drugo često zaboravljamo. Općenito se može o katolicima reći: oni su **vladi odani. Preodani!** Oni slušaju nesamo kad treba, već — rat je pokazao — često i onda, kad ne bi smjeli slušati. Moderni ustav i zakonodavstvo je općenito protiv Crkve. U svim zakonima i ustavima ima paragrafa i članaka, koji se protive savjesti.

Podsjećam samo na **povijesnu obuku u pučkoj školi.** U mnogim slučajevima treba da se dijete odluči: **ili ne slušati ili vjeru izdati.** Službeno učivo ili učitelj zahtijeva, da se naizust nauči i kazuje štivo, koje je u ustima katoličkog

djeteta kleveta ili pače zataja Crkve.

Što treba činiti? Ne ćemo da upotrijebimo riječ: opstrukcija. Riječ zvuči revolucionarno, a mi nijesmo revolucionarci. Ali u takovu slučaju treba da roditelji dijete odgoje za **načelnu neposlušnost.** Tu ne valja slušati! To se ne uči! To se ne kazuje! **Tu se štrajkuje!** Nastaje slučaj, kad otac, pošto sve tužbe nijesu koristile, treba da djetetu ne dopusti da sluša izvjesnu obuku, pa dogodilo se što mu drago. Mučenička djeca iz junačkih kršćanskih vremena podnijela bi i smrt. Doklegod je u mnogim školama Crkvi neprijateljski duh, dotle je **sistematski pasivni otpor nesamo čovječje pravo već i kršćanska dužnost.**

I vojnička vlast ima granice. Vojnički život, naročito u važnom času, zahtijeva bezuvjetnu poslušnost.

»Pa rečem ovome: Idi! i ide; i drugome: Dođi! i dođe; i sluzi svojemu: Učini to! i učini.«

Ali **i vojnik nije rob bez duše i volje.** I vojnik zadrži savjest i od-

govornost! Ne valja poslušnost stroja.

Čitamo u mučeničkim spisima o sv. Mauriciju! U vojsci Maksimilijanovoj bijaše četa, kršćanska tebanska legija, četa junakâ. Pa kad su od nje tražili da žrtvuje idolima, **nije poslušala** i zbog toga bila je uništena. Neki **pobjegoše.** Moderno ratovanje je unatoč našoj hvaljenoj kulturi barbarsko. Poslušnost ne seže tako daleko, da bi katolički vojnik morao sudjelovati u svakom ratu, i očito nepravednom i u svakom načinu ratovanja, i očito nečovječnom. Kad zapovijedaju mržnja na vjeru i svećenstvo, okrutnost, nepravednost i zvjerstvo, dužnost je katoličkog vojnika da bude i **mučenik za svoju savjest.**

Za prošlog rata rijetko smo čitali, da su vojnici uskratil poslušnost, unatoč njegovim mnogim strahotama. A to je znak, kako biva sve veće naše ropstvo. Čulo se, kako su vojnici jadikovali u takvim slučajevima. Što ćemo? **Morali** smo vršiti svoju dužnost, inače bi nas bili ustrijelili naši časnici. Dakako! **Morali** smo vršiti

svoju dužnost. Moramo više slušati Boga nego ljude. Nijesmo smjeli da radimo očito surovo, okrutno, nećudoredno, bezvjerski. Trebali smo se radije dati ustrijeliti, radije postati mučenici svoje savjesti. Militarizam nije Bog, kome bismo se morali bezuvjetno i u svakom slučaju pokoravati. Ima granica.

Veoma je važno, da državu podsjetimo i u **dobrotvornosti** na **naravnopravne stalne međe. Državna dobrotvornost sve više postaje monopolom.** Privatnu i crkvenu dobrotvornost, posljednje područje, koje su nam puštali, otimaju oprezno ali s određenim ciljem slobodnozidarstvo, liberalizam i socijalizam. Skoro ćemo biti bez javnog utjecaja i na onom polju, koje nam najviše pripada. **Država, pošto je postala zaštitnik i pisar, hoće da bude i učitelj i čuvar.**

Ne skrbite se tjeskobno i ne govorite: Što ćemo jesti i piti ili čime ćemo se odjenuti? Država zna, da to sve trebate! Tražite najprije državu i njezin napredak, pa će vam se sve to davati. To je **liberalno-socijalističko evanđelje.**

Leo XIII. tražio je u svojoj neprolaznoj okružnici o radnicima, da država štiti i pomaže nemoćno mnoštvo. Ali tkogod pažljivo čita okružnicu udarit će mu u oči, kako **Papa uprav vrlo živo ponovno podsjeća državu na naravnopravne međe. On osuđuje opću socijalističku državnu skrb.** Hoće da država onda pomogne, kad je obitelj u krajnoj potrebi i sama si ne može da pomogne. Papa je protiv toga, da država preko mjere povisuje poreze, što bi bilo stvarno **otimanje vlasništva.**

Država se treba starati, da su svima osigurana njihova prava i da svi vrše svoje dužnosti. Ima se brinuti, da se sve ono čini, što zahtijeva opće blagostanje, ali **država nema da sama sve čini. Kad država hoće da sve sama čini, tad se to protivi naravnome pravu i svršava konačno općim ropstvom.** Katolička socijalna politika je u načelu protiv toga, da ljubav postane državnom sluškinjim i bez vjere, kao što je i njezin gospodar. I neki katolici zagovaraju pretjeranu državnu skrb. Pa je od prijeke potrebe, da se iz-

nova proučava okružnica Rerum novarum, naročito u spomenutoj stvari.

Moderna pedagogika govori o **protivusocijalnoj odgoji,** da se spriječi kasarnička odgoja. Misli time **odgoju, po kojoj ne će svako ići kud i drugi, po kojoj će svako raditi prema svojoj slobodnoj ličnoj savjesti.**

Kako vidimo, radi se o modernom **odgajanju naroda,** koje bi se moglo nazvati i **odgajanjem za neposlušnost,** kad se ne bi trebalo bojati od krivog shvaćanja. Pošto smo toliko i krepko govorili o vlasti, držimo s punim pravom, da smijemo, a da ne budemo krivo shvaćeni, **reći koju i o granicama. Nema poslušnosti protiv savjesti! Nema protiv razuma! Nema protiv religije!**

DRŽAVNOSOCIJALISTIČKA POREZNA POLITIKA.

I.

Porez je krv, što hrani državni organizam. Država, kojoj se ne bi plaćao porez, morala bi pomalo od glada umrijeti. **Prema tome je pitanje o porezu odvajkada bilo životno pitanje naroda.**

Pače o porezu je govor i u Evanđelju. Isusa su njegovi neprijatelji lažno optužili, da brani plaćati porez caru. Evanđelje rješava pitanje o porezu s onom odlučnom riječi: **Podajte cesarevo cesaru, i Božje Bogu.** U tim riječima dvije su stvari: najprije dužnost plaćati porez, a onda ograničenje poreza naravnim zakonom.

Podajte cesarevo cesaru. **Država je potrebna,** kao što je potrebna obitelj i Crkva. Država treba da postoji, ne će li se da vlada anarhija i divljaštvo.

To nije potrebno dokazivati. Tko je član države, tko uživa opće blagodati uredne vlade i uprave, taj

je dužan pridonositi svoj dio za uzdržavanje cijelosti, kao što i u tijelu treba svaka organička čest vršiti svoje poslove na korist ostalih česti. **Pa ne plaćati poreza, uskraćivati potrebne državne dohotke bilo bi isto tako nećudoredno i opasno, kao što kad ne bi htjele raditi ruke, noge, želudac, pluća, srce, mozag.**

Prema tome je plaćanje poreza stvar savjesti. Ne htjeti plaćati poreza, ne pridonositi svoje potrebno za uzdržavanje života, jest grijeh. Sveto Pismo i s njime kršćanstvo nije nikad o tom posumnjalo. Sveti Pavao odlučno piše Rimljanima: **»Podajte svima, što ste dužni: kome porez, porez; kome carinu, carinu; kome strah, strah: kome čast, čast«** (Rim. 13, 7.).

U drugu ruku **stoji dužnost poreza do određenih uvjeta.** Nije svaki porez dužnost savjesti. Nije svako uskraćivanje poreza grijeh. **Porez treba da je pravedan** i to u trojakom pogledu. Prvo: s obzirom na **svrhu.** Uzrok poreza treba da bude po sv. Alfonzu (Th. mor. III., 615.) **necessitas boni communis — potreba općeg dobra! Što**

je protiv općeg dobra ili preko potrebe općeg dobra, ne može se tražiti uime pravednosti i ne mora se uime savjesti plaćati. Naprotiv. **Prisilno povisivanje poreza, koga ne zahtijeva državna potreba, jest otimačina.** O. Biederlack, D. I. veli o toj stvari: »Ako vlada ište poreze, koji se ne osnivaju na istinskom općem dobru, već koriste samo pojedinoj klasi pučanstva ili onoj stranki, koja je na vladi; ako se porezi traže za posve nepotrebne pothvate i priredbe, moraju se osuditi kao nepravedni porezi, isto tako, kao što kad bi se tražili za ugodnosti pojedinih ministara ili za njihove pothvate, kojima bi se htjeli istaknuti«.

Drugo: porez treba da je pravedan s obzirom na **mjeru.** Država ne smije da traži većih poreza, nego to ištu javne potrebe. Ne smije se narod preteretiti. Država ne smije da bude pljačkaš u svojim dohocima ni rasipnik u svojim izdacima. Ne smije da traži toliko od obitelji, te one ne mogu vršiti svojih zadaća.

Ako je istina, da država mora živjeti, onda je kud i kamo istinitije, da obitelj mora živjeti. Dakle mjera! Porezi bez mjere nepravedni su. Treće: porez treba da je pravedan s obzirom na različito **razdjeljivanje.** To ište t. zv. iustitia distributiva — **pravednost, koja dijeli svakome prema njegovoj snazi.** Porezi treba da se obaziru na snagu pojedinaca. Što je veća imovina i dohoci, tim veći treba da budu i porezi. Pomenuta pravednost treba da se obazire i na pojedine staleže i klase naroda! Bilo bi nepravedno, kad bi se porezima jednostrano opteretili izvjesni krugovi, a drugi bi se gotovo oprostili od plaćanja poreza. Svi neka pomažu nositi — osim siromaha. Jer gdje ništa nema, tu nema šta ni car da traži. **Dakle porez je stvar pravednosti, pravednosti odozdo i pravednosti odozgo.**

Ali podajte i Božje Bogu. **Državno pravo nije jedino i najveće pravo. Porezno pravo ne smije se protiviti Božjemu naravnom pravu.** I o poreznim zakonima vrijedi ono, što je Leo XIII. rekao općenito o zakonima: **valja im se toliko pokoravati, koliko se slažu s istinitim umom i zbog toga s**

vječnim Božjim zakonima (Rer. nov.). **Samo stranački zaključci i parlamentarne odluke ne tvore još dužnosti u savjesti.** Što se napose tiče poreznog prava, vrijedi načelo Bonaldovo: **Manje se radi o tom, da se zna, što država smije tražiti od obitelji, već što ne smije da traži.**

Obiteljsko pravo ograničuje porezno pravo.

Leo XIII. veli u već spomenutoj okružnici:

»Kao što je država, tako je i obitelj u pravom smislu društvo. Obitelju vlada samostalna vlast, naime očinska. Pa ima u sebi, u granicama, što ih postavlja njezina najbliža svrha, bar jednaka prava, što ih ima država, da odabere i upotrijebi ona sredstva, koja su joj potrebna da se održi i da se slobodno razvija. Velimo, bar jednaka prava. Jer je kućni život po ideji i po stvari prije od građanske zajednice, pa su njegova prava i dužnosti prije, jer su bliže naravi. Ako stoga građani i obitelji, pošto su u vezi državnog društva, imaju od te veze štetu mjesto korist, tad postaje država

predmet nesklonosti i mržnje a ne poželjno dobro.«

Iz kršćanskonaravnoga obiteljskog prava, naročito iz očinske vlasti vladanja i upravljanja, izlazi, da **skrb za uzdržavanje života nije posao države, već oca.**

»Socijalistički sistem, koji odstranjuje roditeljsku skrb, da uvede opću državnu skrb, griješi protiv naravne pravednosti i kida silovito obiteljske veze« (Rer. nov.). **»Velika je i opasna bludnja željeti, da država prema svojem mišljenju prodre i u unutarnjost obitelji i kuće.**

No ako se koja obitelj nađe u krajnjoj potrebi i očajnom stanju, te si sama ne može da pomogne, tad je u redu, **da joj se da javna pomoć za krajnu potrebu.** Obitelji su kao državne česti. Isto tako treba da javna vlast svakome osigura njegovo pravo, kad unutar kućnih zidova nastanu povrede uzajmičnog prava. Napraviti opet red, ne znači prisvajati si prava obitelji i pojedinaca. Država u tom slučaju utvrđuje prava pojedinaca. Ne uništava ih. No tu moraju državne vlasti da stanu. **Pre-**

ko tih granica ne smiju ići. Inače rade protiv naravnog prava. **Očinska vlast je od naravi takova, da je ne može država ni uništiti ni prisvojiti«** (Rer. nov.).

Moderna socijalna politika, od velike česti i ona, što se zove kršćanska, udaljila se od okružnice Rerum novarum. Načinila je od države zavod za dobivanje hrane. Misli i radi. državnosocijalistički. Zamjenjuje gospodarski i politički red. Prvi pripada ocu, drugi vladi. Ako je čovjek izliječen od označene u okružnici Rerum novarum socijalne osnovne bludnje, da se ima naime država skrbiti i za sredstva uzdržavanja obitelji, te ako se bude socijalna politika uistinu osnivala na pomenutoj okružnici, koja dopušta državi, da se umiješa u obiteljsko gospodarstvo **samo u krajnoj potrebi i onda, kad se radi o očitim pravnim povredama,** tad će **premnogi porezi otpasti.** Takove poreze ne zahtijeva potreba općeg dobra i zato takovi porezi jedva da obvezuju u savjesti. **Moderno porezno pravo gazi obiteljsko pravo.** Pa zato s toga gledišta i u tom smjeru ne veže savjest.

Isto to vrijedi i za mnoge **školske izdatke.** Jer je škola u prvom redu roditeljsko pravo i dužnost, **može se samo u podređenoj mjeri govoriti o školskim državnim potrebama, iz kojih se izvodi porezna dužnost.**

DRŽAVNOSOCIJALISTIČKA POREZNA POLITIKA.

II.

Moderno porezno pravo od velike česti protivi se pravu vlasništva. Nema sumnje, da **Sedma zapovijed vrijedi i poslije 1918. god. i to tako za državu kao i za pojedince.** Leo XIII. i o tom je jasno rekao:

»Kod svih pokušaja da se doskoči sadašnjim socijalnim potrebama valja osnovnim načelom zadržati, da je privatno vlasništvo nepovredljivo i sveto« (Rer. nov.). Okružnica veli, da je **»protiv prava i poštenja, ako država od imovine podložnika uzme preveliki dio za porez«.**

Danas se mnogo govori o **socijalnom izjednačenju.** A time se razumijeva onaj postupak, kad država u obliku poreza uzima od jednih da pomogne drugima. Biblijski rekli bismo: **Bregovi velikog bogatstva imaju se raznijeti, a doline siromaštva ispuniti.**

Ako se pod socijalnim izjednačenjem ima razumjeti, **da država**

treba zaplijeniti imovinu očito stečenu lihvom, prijevarom i otimačinom na korist javnog blagostanja, tad naglasujemo, da država ima nesamo bjelodano pravo, **već i zakonodavnu i sudačku dužnost.**

Ako se pod socijalnim izjednačenjem misli, da država treba sprečavati preveliko nagomilavanje **imovine u jednoj ruci, a unapređivati stvaranje samostalnih omanjih imovinskih jedinica,** tad je i opet jasno, da je to **samo sobom razumljivo.** To je već davno trebalo biti.

Ako se pod socijalnim izjednačenjem misli, **da treba priskočiti u pomoć krajnjoj nevolji porezima,** tad imamo slučaj, o kojem govori Leo XIII., kad je naime potrebna državna skrb; o čemu nije nikad nitko ni sumnjao, a i ne može da sumnja.

Ali to se danas, u vijeku državnog socijalizma, obično ne razumijeva pod socijalnim izjednačenjem. **Pita se, da li pravednost dopušta, da se jednome od njegove pošteno stečene imovine uzme i dade drugome, koji nije u krajnoj**

nuždi, da se njegovo imovinsko stanje popravi. Pita se, da li su za to povišeni porezi pravedni i prema tome da li vežu u savjesti. Veliki socijalni Papa i u tom pitanju dao je odluku:

»Ako je posjed veći, nego je potreban za uzdržavanje prema staležu, **tada je dužnost dijeliti od suviška siromašnijoj braći.** Što imate od suviška, podajte siromasima, veli Evanđelje. **No ta dužnost nije dužnost pravednosti — izuzevši krajnu potrebu — već dužnost kršćanske ljubavi, koja se ne smije zakonom nametnuti«.**

Tako Papa. Pitanje je riješeno. **Država nema prava porezima jednima uzeti novac, da ga dade drugima u obliku dobročinstva.**

Windhorst osudio je 1883. Bismarckovu poreznu politiku **na korist državne svemoći i protestantskog carstva.**

»To je, moja gospodo, **posve nova zadaća porezne politike.** Da svaki prema svojim silama pomaže državu u njezinim zadacima, da svaki daje državi prema svojoj imovini, da može vršiti svoju zadaću, to uči znanost i u životu se

vrši. **Ali da se porezima izjednači imovina, to se ne priznaje i sva je prilika, nikad se ne će priznati. To nije socijalna reforma, već naprosto revolucija odozgo«.**

Kad se u parlamentu raspravljalo o osiguranju starosti i nemoćnika s **državnom potporom,** primjetio je veliki vođ katoličkog naroda: »Ja odvraćam od takova postupka. **On je potpuno korak** — ne u tamu, ne — već na **jasno osvijetljen put socijalne demokracije,** i svaki, tko glasuje za taj zakon je **potuni socijalni demokrat,** htio on priznati ili ne htio, znao ili ne znao«.

Moderno bez granica porezno pravo u ruci svemoćne vlade je **smrt slobodi.** Država od neizmjernih sredstava , što ih dobiva, uzdržava nebrojenu činovničku vojsku. Apsolutizam i time silništvo biva sve nepodnošljivije. Ovisnost o državnim jaslama sve veća.

Radnik gubi svijest, da **radom svojih ruku** služi kruh. On dobiva od **države milostinju,** i ako u nešto drugom obliku, nego u ubožnici. Muževno se dostojanstvo oslabljuje i ujedno odgovornost i osjećaj dužnosti. To nije sve. **I**

utjecaj Crkve je u opasnosti. To je za Njemačku otvoreno priznao službeni list »Post«, na osvitku državnosocijalističkog doba:

»Rimska hierarhija je ugrožena na svojem najvlastitijem području. Dođu li na mjesto crkvenosocijalnih uredaba, koje čine **glavni dio katolicizma, svjetovne uredbe,** tad je Crkvi uzeto vrlo važno sredstvo za vođenje mnoštva«.

Državni socijalizam postaje — povijest je pokazala — socijalnim kulturnim bojem , opasnijim i sigurnijim od političkoga. Oružje daje za to katolička dobroćudnost i povjerljivost. **Posljedice krive porezne politike,** koja daje cesaru ne samo cesarevo već i Božje.

Bilo je ljudi, a ima ih i danas, koji **hoće da vide u državnosocijalističkoj poreznoj politici ostvarenje praktičnog kršćanstva, politiku glavne zapovijedi.** Leo XIII. opr'o se i tome krivom zaključku:

»Čuju se danas glasovi, koji Crkvu kore zbog njezinih dobročinstava , kao što su to i pogani činili. Mjesto toga misli se **zakonima uvesti državno dobročinstvo. Ali nema ljudskih uredaba,** koje bi

mogle kršćansku ljubav nadomjestiti, koja se posvema brine za korist drugih. **Samo** Crkva ima ovu snagu, koja se ne može nigdje naći, ako ne izlazi iz presvetog Srca Isusa Krista. **A daleko luta od Krista, koji se rastavlja sa Crkvom«** (Rer. nov.).

Hertling je u nekom svom značajnom govoru istu tu misao izrekao:

»Držim za **pogubno zastranjenje,** kad bi nastupilo doba, u kojem bi se htjele bez svakog obzira **ćudoredne dužnosti ljubavi prometnuti u zakonske paragrafe.** Na području bratske ljubavi **ne daju se stvarati zakoni,** jer oni uzimaju bratskoj ljubavi ono, čime se odlikuje, slobodu, svoje ćudoredno djelo. — **Zakoni, koji bi se htjeli stvoriti o bratskoj ljubavi, na svim bi poljima uništavali opravdanu slobodu.** Ja se protivim takovim zakonima, jer **dužnost** onih, kojima pripada, **svaljuje na široka državna leđa,** i jer bi, naumljeni u najboljoj nakani, **rušili** mjesto da grade«.

Ljubav, slobodna kći neba, ne podnosi **policijskih okova.** U času, kad se zapovijeda uime političke

sile, prestaje biti **ljubav.** To je ljudima tako jasno, da nikome ni na um ne dolazi, da zove koje djelo ljubavlju, ako ga pod kaznom zapovijeda građanski zakon. **Ljubav** bit će i unapredak **stvar srca,** slobodne volje i savjesti, ili je ne će biti. Bit će **religijska krepost a ne će biti politička.** Krepost u poreznim stvarima zove se pravednost, a ne zove se ljubav, ono što **mora** biti, a ne ono, što **treba** da bude.

Porez je krv države, ali nije duša. Krv bez duše ne koristi. **Duša države je religija.** Da se porezima ne može država sačuvati od propasti, dokazuje vrijeme od 1914.—1920. I socijalno pitanje biva to zamršenije, što se više daje državi sredstava. **Tašta je tlapnja** — rekao je jednom prilikom Bebel — **držati, da se može socijalizam pobijediti onim oružjem, koje se od njega uzima. Tu ne pomaže homöopathija. Samo allopathia može donijeti zdravlje.**

Allopathija, t. j. pomoć po sredstvu koje je protivno državnom socijalizmu, jest u **vršenju kršćanske ljubavi. Ona jedina može da ostvari socijalno izjednačenje, da pre-**

mosti prevelike gospodarske oprekе. Da sve još jedamput ponovimo s dvije riječi: **Mnogo, mnogo manje poreza i mnogo, mnogo više ljubavi!** To je naša socijalna politika.

MUŠKARAC I ŽENA.

Fraza je, kako kaže jedan filozof, šupalj orah. Ima mnogo šarolikih riječi, mnogo **lijepih gnijezda bez misli, mnogo stanova s iščeznulim istinama.** Ako se na njima pokuca, odzvanja šupljinom. Nema nikog unutra! Nema unutra živog duha, koji bi mogao odgovoriti: Unutra! No to još nije najgore, što je vlasnik, duh istine, izišao iz riječi. Najgore je, ako se u praznom stanu fraze ugnijezdila revolucija i bludnja. Tako je s najvećim dijelom krilatica: nema u njima istine. U napuštenom stanu bani se bludnja.

Tako je i s riječju **žena.** Bila je ona velika riječ, dok je u njoj prebivao kršćanski duh. Stari kršćanski duh sve se više otud povlači. A novi se uvlači. U svim kulturnim zemljama zbiva se znatna promjena u shvaćanju žene. Ona treba da postane nešto posve drugo, nego je bila kroz 6000 godina. Neka Američanka rekla je na kongresu u Chicagu, da je tek 19. vijek

otkrio ženu. Pače ima mnogo katolika, koji vjeruju to **američko otkriće!** U doba, kad vladaju bludnja i prevrat, te hoće da od žene učine nešto drugo, nego što je Bog učinio, naša je zadaća da **riječi žena, stanu izumrle istine, povratimo stari katolički duh.**

Hoće li se znati, što je muškarac i žena, **ne valja pitati samo liječnika, profesora, državnika i radničkog tajnika.** Što je muškarac i žena, to je pitanje u najdubljem temelju **bogoslovsko, stvar religijska.** Liječnik, učenjak, političar treba da kažu svoju tek onda, pošto je rekao bogoslov. **Pitanje o ženskim pravima ima se najprije raspraviti na propovijedaonici, a onda tek u uredništvima i parlamentima.** U tome je pogreška kao što i u drugim stvarima: ne slušaju ljudi svećenika, već samo govornika i pisca.

Što kaže **bogoslovlje Staroga zavjeta** o muškarcu i ženi? **Bog veli:**

»Načinimo čovjeka na svoju sliku i priliku, koji će biti gospodar nad ribama u moru i nad pticama u zraku i nad cijelom zemljom. I Bog

uze čovjeka i postavi ga u raj, da ga obraduje i čuva.«

Poslije pada prvih ljudi reče Bog:

»Jer si poslušao glas svoje žene i jeo od drveta, s kojega ti zabranih jesti, neka ti bude zemlja prokleta u tvojem djelu. S mnogo ćeš truda jesti od nje kroz sve dane svog života. Trnje i korov donosit će ti i jest ćeš travu zemlje. U znoju lica svoga jest ćeš kruh svoj, dok se ne povratiš u zemlju, od koje si uzet. Jer si prah i u prah ćeš se pretvoriti«.

Time je Stvoritelj označio **službu i zadaću muškarca za sva vremena.** Najveći zakonodavac i sudac odredio je muškarcu zemlju za njegov rad. On je **poljodjelac** u najširem znamenovanju riječi. Muškarac može da kaže s prorokom Zaharijom: Ja sam poljodjelac. Jer Adam mi je primjer od moje mladosti (Zah. 13, 5.). Muškarac je tehnički, gospodarski, materijalno, duhovno gospodar stvorenja. Njemu je Bog povjerio **ministarstvo izvanjskih posala, poljodjelstva, industrije, trgovine i prometa.**

»Mi muškarci pomičemo kuglu zemaljsku. Za vas žene je preteška. Mi vadimo ugljen i željezo iz rovova. Do nas stoji cijela industrija i svjetski promet. Mi krčimo šume i sušimo močvare. Mi oremo i sijemo i žanjemo. Mi napučujemo krajeve. Mi izdaleka dobavljamo pšenicu, krumpir'i rižu. Mi gradimo kuće i dopremamo kamenje i stabla. Mi otkrivamo s velikim opasnostima i nesrećama nove krajeve.

Mi pravimo mostove preko silnih rijeka, mi dubemo tunele, gradimo ceste, jarke i željeznice. Mi postavljamo temeljne zidove zemaljskome životu«. Svi neznatni izuzeci ne mijenjaju toga Božanskog zakona: **Muškarac je radnik i poljodjelac i ministar izvanjskih posala.**

Što kazuje povijest stvaranja o ženi? **Gospod Bog reče:**

»Nije dobro da je čovjek sam. Načinimo mu družicu, sličnu njemu. I Bog načini od Adamova rebra ženu« (1. Mojs. 2.).**»Jer nije muž od žene, nego žena od muža. Jer nije muž stvoren žene radi, već žena muža radi«** (1. Kor. 11.).

Iza pada reče Bog ženi:

»Umnožit ću teškoće tvojeg materinstva. Bit ćeš pod vlašću muža i on će nad tobom vladati« (1. Mojs. 3.).

Hoće li se znati, što je žena, treba pitati onoga, koji ju je stvorio. Tko hoće da govori i piše o ženskom pitanju, treba da prouči tri poglavlja o povijesti stvaranja. Inače je u **opasnosti da postane brbljavac, krivi učitelj ili revolucionarac.** Žensko pitanje riješio je Mojsije **konačno i s ovlaštenjem** za sva vremena, sve zemlje, sve staleže, sve kulturne stupnjeve.

Veli se, vremena su se promijenila. Duhovni i gospodarski razvitak povukao je ženu u javni život. Moderne prilike promijenile su djelovanje žene na golemu nesreću žene i obitelji. **Ali moderne prilike nijesu promijenile biti i svrhe žene.** Božja riječ je zauvijek. Hrid ostaje hrid! Zakon ostaje zakon! Narav ostaje narav!

Žena je pomoćnica mužu! To jest, to je bila i to će biti. Žena pomaže. Ona je majka. Ona je prva odgojiteljica i rođena učiteljica. Ona je njegovateljica bolesnika. Ona je kućanica. Ona je upraviteljica. Ona je redovnica. Žena je svagdje, gdje muškarac treba njezinu suradnju. Govori se o **jednakosti** svih. Znamo, da žena kod Boga vrijedi kao što i muškarac. Ima istog Stvoritelja, istog Otkupitelja, jednaku neumrlu dušu, istu svrhu. Podložena je istim člancima vjere, zapovijedima i sredstvima milosti kao što i muškarac. O tom se ne radi, kao što ni o tom, da muškarac ne smije nikad i ni u kojem pogledu da postupa sa ženom kao s robom.

Radi se samo o **socijalnoj jednakosti** žene s muškarcem. Budući da u svijetu, u obitelji, u društvu i u državi treba da bude red — jer Bog je Bog reda — izlazi, da ne mogu **svi biti na jednakom mjestu. To je fizički i čudoredni zakon.** Muškarac je — ne po svojoj zasluzi, već **po volji Božjoj** — u socijalnom redu **Prvi!** Žena je — ne zbog manje vrijednosti, već **po volji Božjoj** — pomoćnica muškarcu, prema tome **u socijalnom redu Druga!**

Što kaže **bogoslovlje Novog zavjeta** o muškarcu i ženi? Naglasuje jednakost u kršćanskom dostojanstvu;

»Jer koji se god u Krista krstiste, Krista obukoste. Nema tu ni Židova ni Grka, nema ni roba ni slobodnjaka, nema ni muško ni žensko, jer ste vi svi jedno u Kristu Isusu« (Gal. 3, 27. 28.).

Tako govori sv. Pavao, Apostol naroda. Ali isti Apostol naglasuje i **stupnjeve u redu:**

»Ali hoću, da vi znate, da je svakome mužu glava Krist, a muž je ženi, a Bog je glava Kristu« (1. Kor. 11, 3.). **»Ali ne dopuštam ženi, da uči, niti da vlada mužem, nego da mirno sluša.** Jer je Adam najprije stvoren, zatim Eva« (1. Tim., 2, 12. 13.).

Skupimo: **Muškarac** je po Sv. Pismu prije stvoren, slika Božja i dika, glava žene, onaj, koji ima riječ u javnosti. On je od samog Boga postavljen za **vladara** nad zemljom. On je pravi **zastupnik Božje vlasti** u ljudskom društvu. On je dakle i **zakonodavac, političar.** On treba da ide u vijećnicu i na izbore. **Glava vlada!**

Ako muškarac predočuje Božje dostojanstvo, onda to čini i u državnom životu. Ako je muž kao muškarac glava obitelji, tad je on glava i u proširenoj obitelji, u općini i u vijeću naroda. Ako je muž rođeni zakonodavac u malom kućnom kraljevstvu, tad mora da bude i zakonodavac narodu.

Ako treba žena po sv. Pavlu da i u kući pita svog muža, tad mora da bude isti snošaj i u društvu. Muškarac je **službeni učitelj. Učiteljska služba** u Crkvi i u državi je **služba muškaraca.** Razumije se samo sobom, da svi muškarci ne vladaju i ne uče u jednakoj mjeri, već prema svojim sposobnostima, službi i društvenom položaju. Razumije se, da žena, koja je razumno i slobodno biće kao i muškarac, može i da treba što tako upotrijebiti svoje darove u službi čovječanstva, naročito u obitelji.

Može da se dogodi, te je **muškarac glava bez glave,** pa ga mora **žena zamjenjivati. Ali djelovanje žene načelno ne smije da bude u ljudskom društvu drugo nego kao pomoćnica.** Tako je pisano na početku Starog i Novog zavjeta. Što je pisano, pisano je! **Svaki ženski pokret, koji se bori protiv te nauke Sv. Pisma, jest revolucionaran i anarhistički, nekršćanski i nekatolički.**

Moderna **nekršćanska emancipacija žena** je dio u velikom svjetskom kulturnom boju. **Zastavu ženske emancipacije nose slobodnozidarstvo i socijalizam.** I još ima dobroćudnih katoličkih žena, koje misle, da im treba u ovo doba općeg rasapa, kad muškarcima izmiče tlo ispod nogu, ostaviti **domaće ognjište** i izaći u borbu **na cesti.** Jer je muškarac tjerajući politiku bankrotirao, **daje se na politiku žena.** To je posve **krivi račun. Revolucija svladava se redom a ne revolucijom.** Svaki je jak ondje, kamo ga Bog postavio, na svim je drugim mjestima slab i malen. **Žena je jaka samo u svojoj tvrđavi** i u svojoj službi kao **pomoćnica.**

To nije govor muškaračke naduvenosti! Nije govor muškarca nadčovjeka, koji stoji pred ženom s bičom u ruci. Već tako govori onaj, koji oboje stvori, muža i ženu. **To je govor Boga reda. Govor Mojsija i Pavla,** velikih i za sva vremena mjerodavnih **prvaka u ženskom pitanju.**

O ŽENSKOM PRAVU GLASA.

Da bude katolički pokret jedinstven i snažan, nije po riječima biskupa **Kettelera** ništa potrebnije od **jasnoće,** jasnoće o našem položaju, jasnoće o opasnostima, u kojima se nalazimo, jasnoće o zahtjevima, što ih stavljamo na duh vremena, jasnoće o tom, što je istinito i što nije istinito, što pravo i što nije pravo. Da uzmognemo jednodušno s cijelom našom duhovnom moći stupiti u javni život, treba da najprije **znamo što hoćemo.**

U tome su naši neprijatelji daleko nad nama. Mi smo na svršetku doba, kad su svi naši stari stanovi porušeni, u kojima su se bili smjestili naši pređi, a sad nijesmo sami sa sobom na čistu, kako da uredimo svoje stanove u novom poretku stvari.

To osjećamo svi najprije u **ženskom pitanju.** Nesložni smo u svim zemljama. Uzrok je, što mi u svim pitanjima **hoćemo da mislimo više moderno nego katolički, više politički nego bogoslovski.**

Žensko pravo glasa je revolucija. Što se ta revolucija ne izvodi revolverima i bombama, već glasovnicama, na stvari ne mijenja ništa. Revolucija je prevrat, kad se sruši ono, što je bilo temelj. Da li se taj prevrat zbiva zakonito ili nezakonito, da li se zove evolucija ili revolucija, to je konačno svejedno. Samo je razlika u oružju i putovima, ali nema razlike u ciljevima.

Uvedenje ženskog prava glasa je revolucija, jer obara Božanski temelj obitelji, države i društva, rušeći 6000 godišnje društveno prvenstvo muža.

Društveno prvenstvo muža potječe od Boga. **Kraljevstvo po milosti Božjoj!** Reče Bog: Načinimo čovjeka na svoju sliku i priliku, koji će biti gospodar nad ribama u moru i nad pticama u zraku i nad cijelom zemljom. I Bog stvori čovjeka na svoju sliku. Dakle kraljevstvo, prvenstvo nad cijelom zemljom! Gospod Bog reče: Nije dobro da je čovjek sam. Načinimo mu družicu, sličnu njemu. I posla Bog na Adama dubok san i kad je zaspao, uzme jedno njegovo rebro.

I od rebra načini ženu. I Adam reče: Zvat će se Virago, od muža uzeta!

Cijeli ljudski rod potječe od Jednoga, od muškarca. Muškarac je Prvi. Dakle prvenstvo! Po milosti Božjoj! **Odnos žene prema muškarcu je odnos Drugoga prema Prvome, onoga, koji pomaže, prema onome, koji vlada.**

Poslije pada bilo je društveno prvenstvo muškarca spram žene iznova svečano objavljeno. Sotona, dobar poznavalac ljudi, **upotrebio je žensko pravo glasa, da upropasti čovječanstvo.** Zmija, koja bijaše lukavija od svih životinja na zemlji, obrati se na ženu iza leđa muškarcu, da ona odluči.

Znamo, da je žena na svoju ruku, prije muža i bez njega, dala svoj glas, **prvi Ne prve pobornice za ženska prava.** Znamo također, da je tim prvim ženskim glasovanjem započela povijest o našoj muci.

Kad je žena u sjeni zabranjenog voća na pitanje od neizmjerne važnosti rekla svoj **samostalni Ne,** radila je kao vladarica a ne kao pomoćnica. **Oborila je prvenstvo**

muža, koji joj se iz kukavnog obzira pridružio i tako rekavši priznao žensko pravo glasa na — nesreću čovječanstva.

Što učini Bog? Izreče osudu nad krivcima, trovrsnu osudu: nad zmijom, nad ženom i nad mužem, neporecivu do konca svijeta. Trojakoj neposlušnosti odgovara i trojaka podložnost: Zmija dolazi pod vlast žene (Marije). Žena dolazi pod vlast muža. Muž dolazi pod vlast znoja i rada, jer je »poslušao glas žene«. **Po zmiji proklamirano žensko pravo glasa bude svečano osuđeno. »Muž će vladati nad tobom!«**

To je u Sv. Pismu za sva vremena. Pa ne mogu razumjeti, kako se može reći poslije tog zakona, koji je postao temelj društvenom uređenju, da Objava ne zauzima nikakova stanovišta prema ženskom pravu glasa. **Od Boga određeno vladanje muža nad ženom ne da se složiti sa ženskim pravom glasa. Jedno isključuje drugo.**

Kršćanstvo je uvijek propovijedalo nauku o društvenom prvenstvu muža. Sv. Pavao piše: »Žene neka se pokoravaju svojim muževima kao Gospodu, jer je **muž**

glava ženi, kao što je i Krist glava Crkvi. Ali kao što se Crkva pokorava Kristu, tako i žene svojim muževima u svemu« (Efež. 5, 22—24.)

Razlog je jedinstvo. Krist i Crkva su jedno nerazdružljivo, Krist kao glava, Crkva kao tijelo. Tako i u obitelji. **Ideja kršćanske ženidbe je ideja o jednom nerastavljivom,** u kom je muž glava a žena tijelo. S tim kršćanskim shvaćanjem ženidbe **ne da se spojiti žensko pravo glasa.** Kršćanska ženidba je jednota, uime koje radi glava. **Kršćanska ženidba može da dade samo jedan glas; a ako samo jedan glas, jasno je, da ga daje glava.**

Bude li se uvelo žensko pravo glasa, tad ne će imati snage Pavlova riječ o mužu kao glavi žene. **Žensko pravo glasa je upravo moralni glavosijek muškarca i prema tome obitelji. Nestalo je obiteljske monarhije.** Neka vrsta ženidbene rastave! Ja pak velim: Što je Bog sastavio, to neka čovjek ne rastavlja. **Što je Bog učinio glavom, neka bude glava** i kao glava neka vlada. I što je Bog učinio tijelom,

to neka bude tijelo i kao tijelo neka pomaže.

Veli se, da je žensko pravo glasa **čisto politička stvar** i da ne dira u obiteljska prava muža. Na to valja ovo odvratiti. **Država je proširena obitelj.** Država je nastala nužno od svih obitelji u nekoj zemlji. Glavna je svrha državi da štiti obitelj i prava obiteljskih članova u obitelji i izvan nje. Ako je muž glava obitelji, tad su muževi u cijeloj zemlji po naravi glavari svih obitelji.

Ako su muževi glave obitelji u nekoj zemlji, tad su i glava u državi, bila ona monarhija ili republika. Oni su knezovi, vlada, zakonodavci, upravitelji, suci. Nema mjesta za žensko pravo glasa. **Kršćansko obiteljsko pravo niječe političko žensko pravo glasa,** a žensko pravo glasa poriče kršćansko obiteljsko pravo. Žene, koje će sutra vladati u državama, prekosutra će oboriti vladavinu muškaraca u obiteljima. **Uvedenje ženskog prava glasa je revolucija,** radikalnija i opasnija od svih ostalih revolucija.

Braniči ženskog prava glasa traže **jednaka prava i jednake dužnosti za muškarce i žene.** To mogu tražiti samo slijepci i varalice. Donoso Cortes napisao je: Ne mogu dokučiti, kako se mogla ikad upotrijebiti riječ jednakost, koja nešto označuje, čega ne može da bude. **Nema jednakosti.** Nije je nikad bilo niti će je ikad biti. Istina je, da se ljudi razlikuju svojim sklonostima i sposobnostima i prema tome se također razlikuju njihove zadaće i potrebe. Istina je, da su muškarci muškarci a žene žene.

Pravednost zahtijeva, da se muškarcu priznaju muška prava a ženi ženska. Pravednost traži da svaki može ono biti, što treba da po volji Božjoj bude. Pravednost ne ište, da se uime lude fraze o jednakosti svakome uzme njegovo i dade onome, kome ne pripada. Žene treba također da imaju prava — zacijelo! — **ali svoja.**

Vrlo je lagodno, kad gospoda davaju ženama u ruke glasovnice, a inače postupaju s njima kao s ropkinjama. Muževi neka ženama ostave njihovo kršćansko dostojanstvo i kršćanska prava i

s njima neka postupaju kao sa slikama Božjim, a žene će biti zadovoljne sa svojim malim obiteljskim kraljevstvom i rado će muškarcima prepustiti izbornu žaru.

Svakome svoje!

Međutim dolje sa svakim **političkim praznovjerjem!** Ne će nova prava spasiti obitelj i državu, nego stare dužnosti. Što nam koristi da znamo, što smijemo od drugoga tražiti, kad ne znamo, što moramo mi učiniti! **Žensko pravo glasa baš će nam tako malo pomoći, kao što nam je malo pomoglo kroz 100 godina muško pravo glasa.** Pomoći će nam, budu li muškarci i žene osnovali društvo, koje će vršiti zapovijedi Božje. Mi smo dakle uz Mariju a nijesmo uz Evu. Evo službenice Gospodnje!

DEMOKRACIJA.

Na propovijedaonici nema se tjerati svagdanja politika. Mi treba da služimo vječnosti a ne časovitim stvarima. Župnici, koji politiziraju, koji zamjenjuju svoj posao poslovima govornika na cesti i novinarskih pisaca, jesu nesreća za Crkvu, kako se to pokazalo za posljednjih 7 godina. Ti službenici živoga Boga ponizuju se do dvorskih kapelana i vladinih sluga.

Mi imamo s propovijedaonica propovijedati bogoslovlje, Božju znanost. Ali uprav stoga, što moramo o religiji govoriti, treba da i u državnom životu ustanovimo činjenicu, da je na najdonjem dnu svakoj politici bogoslovlje. **Svaka politička istina osniva se na religijskoj istini. Svaka politička bludnja izlazi iz religijske bludnje.**

Kod svih danas naroda među političkim pitanjima na prvom je mjestu **demokratičko pitanje. Narodi gledaju u demokraciji lijek protiv svih grijeha vlada.** Narodi,

koji su kroz 6000 godina bili pod štitništvom kaste, koja je imala prvenstvo, danas se osjećaju doraslima. Vladanje, dosad kraljevsko pravo, postaje narodno pravo. Čas je rođenja slobode, jednakosti i bratstva! Svaki građanin je kralj! Posljedica je toga: raj na zemlji! Socijalno je pitanje riješeno! Rat je unapredak nemoguć. Cijelo čovječanstvo jedna obitelj — svjetska republika! Svi narodi, mali i veliki, jednakopravna braća!

Pitanje o demokraciji u svojem je temelju pitanje ćudoredno i religijsko pa mu je mjesto na propovijedaonici. **Ne bude li se demokratska ostruga sa svom odlučnošću pobijala, skoro će biti sav svijet lud.** Naglasujem, da ne govorim o obliku vladanja. Švajcar je od rođenja republikanac, sa svim žarom srca svoga.

Moderna demokracija nije sama po sebi ni u kakvoj vezi s oblikom vlade. Uz nju su tako uvjereni monarhisti kako i republikanci. Demokracija je općenito shvaćanje, da vlada ima stajati na leđima naroda, da mora narod vladati i da svaku vlast vladi daje i oduzima

narod. **To je krivovjerje. To je revolucija, prevrat svih osnova državnog poretka.**

Demokracija, **moderna demokracija, nauka o osnovnoj vlasti i vladanju naroda protivi se kršćanskoj istini. Po Sv. Pismu nema vlasti, a da nije od Boga,** i one, koje su, od Boga su postavljene. Tko se vlasti protivi, protivi se naredbi Božjoj. I koji se protive, primit će osudu na sebe (Rim. 13, 1. 2.). U republici i od česti u ustavnoj monarhiji bira narodna većina vladu. Takovim izborom označen je onaj, koji ima vlast, ali, kako Leon XIII. odlučno ističe, time se ne prenosi ni vlast ni pravo (okružnica o izvoru građanske vlasti).

Nitko ne daje, čega nema. Po naravi je svaki čovjek jednak u ljudskom dostojanstvu i zbog toga nema vlasti nad drugim. Njegova je moć nad drugima matematički rečeno jednaka ništici. I kod 500 hiljada glasova. Jer 500 hiljada puta ništa jest ništa. Da li se računa u kojoj maloj alpinskoj republici ili u Američkim Saveznim državama ili u Rusiji, rezultat je uvijek isti. **Mi možemo odrediti**

članove vlade, ali ne možemo od njih načiniti vlade. Ne možemo im udahnuti vlasti. To pravo ima samo **Bog.** Svaka vlast dolazi **odozgo.** Teorija o narodnoj vlasti i moderna demokracija je prema tome bludnja.

Moderna demokracija vodi do bezboštva. Ako je vlast i pravo u narodu, tad izlazi, da Bog ne utječe na javne stvari naroda. Religija nema nikakova prava da vlada. Crkva je bespravna, prepuštena na milost i nemilost. Zapovijedi Božje vrijede najviše, ako vrijede, za sakristiju i za sobicu privatne pobožnosti. **Možda se još i ne niječe da ima Bog, ali Bog u nebu je bez prava i moći. On je Bog bez prijestolja i krune.** On je smiješna prilika, s kojom se može činiti što se god hoće. Politikom vlada praktično bezboštvo. Bog je ništa, mnoštvo je svemogući, svudašnji, sveznajući bog!

Moderna demokracija i njezin konačni cilj, svjetska republika, ideal međunarodnog slobodnog zidarstva, koje danas vlada, djelo je mržnje na Boga i protivukršćanstva. Vazda bezazleni katolici

to ne slute. Tim gore za njih. Ono, što je unaprijed navijestio Donoso Cortes u svom pismu kardinalu Fornariju, ispunit će se:

Veliko protivukršćansko carstvo posljednjih vremena, koje proriče Tajno otkrivenje, bit će golemo, demagoško svjetsko carstvo, kojim će vladati čovjek iz naroda sa sotonskom veličinom.

Moderna demokracija — ponavljam **moderna** demokracija, ne ona stara, kršćanska republika prošlosti — jest djelo pakla. **Vrhovna narodna vlast na mjestu vlasti Svevišnjega!**

Moderna demokracija je opreka s umom, jest ludilo. Narod neka vlada u republikama, u monarhijama? Ja velim: Ili — ili! Ili zapovijeda narod, a onda ne sluša. Ili narod sluša a onda ne zapovijeda. Ne može ujedno vladati i slušati. Ne može se ujedno biti poglavar i podložnik. Ili je ovo ili je ono. Ili čovjek vlada ili se njime vlada. **Stoga traži poštenje, da čovjek prizna vladu nad sobom i da je prema tome protiv vrhovne vlasti i vladanja mnoštva. Ili je čovjek za vladu mnoštva — svi su građani kralje-**

vi, članovi vlade, zakonodavci i suci — a to je anarhija. Ako vrhovna vlast naroda nije šuplja fraza, čovjek mora da bude anarhist.

Moderna demokracija protivi se svakome iskustvu i povijesti. Nije nikad bilo naroda, koji bi bio sam sobom vladao. Nema ga danas i nikad ga ne će biti. Uvijek se narodom vlada, ili vlada jedan u monarhiji, ili više njih u republici, ili vlada obitelj, u kojoj se vladanje nasljeđuje, ili vladaju muževi, koje narod odabere. Ali mijenjao se ma kako oblik vlade u pojedinim zemljama i vremenima, **uvijek se vlada narodom, jer on potrebuje, da se njime vlada.**

I u republici je tako. Sto je godina, kako su kraljevi i aristokrati srušeni. Što se dogodilo? Pojaviše se nova imena, novi muževi, nove obitelji, novi aristokrati, aristokrati novcem ili duhom, koji sjedoše na prazne zelene stolice. Narodom treba vladati.

Mi možemo ići na izbore, ali se redovito ljuto varamo, ako mislimo, da »narod« odlučuje. Narod vodi malo njih, neki pisci, urednici, govornici, kapitalisti, agitatori, odbori, klubovi javni ili tajni.

Narodno vladanje je redovito fraza ili prijevara. Ono je gotovo uvijek ljestve, po kojima se novi mogućnici popnu do vlasti. Kad su gore, onda preziru ljestve i narod. **Takova je taktika modernoga međunarodnog slobodnog zidarstva. Govori o narodnom vladanju, da sruši kraljeve i vlade pa da ono dođe na njihovo mjesto. Konačni cilj slobodnom zidarstvu nije vrhovna vlast naroda, već lože.** Narodom će se i unapredak vladati.

Moderna demokracija jest nešto nemoguće. Narod znači sve. No »narod« nije jedinstvena cjelina. Već je naročito danas sastavljen od velikih opreka. Ako bi bilo kad vrijeme, u koje bi cijeli narod mogao vladati, onda bi to bilo u vrijeme, kad bi svi bili jedne misli i jednog srca, kad bi cijeli narod bio kao jedna osoba. **Ako ima vrijeme, kad nema općeg sklada i kad je zato demokracija nemoguća, a to je današnje vrijeme.**

Vladanje treba da bude po stalnim načelima. Ta su načela ili katolička ili protestantska, liberalna

ili socijalistička. Vlada je dakle uvijek vlada u duhu koje česti naroda, koje stranke, klase ili religije. Ona je vlada većine, stranke, klase, ali nikad narodna vlada. U **demokratskim državama ima uvijek manjinâ, koje ne vladaju, već kojima se vlada.** Dakle nema demokracije, t. j. vlade svijU.

Ideal demokracije je **razmjerna** (proporcionalna) **demokracija,** prema načelu, da svi imaju jednaka prava. **Proporcija je očajna i smušena politika.** Razumijem politiku, koja je katolička. Razumijem politiku protivuklerikalnu. Razumijem socijalističku.

Ali otvoreno priznajem, da ne shvaćam, kako može biti vlada ujedno katolička i protivuklerikalna, liberalna i socijalistička. Ne poimam, kako može biti u vladi jedna stranka glava, druga usta, treća ruka, četvrta želudac. Takova vlada, i kad bi mogla postojati, bila bi nakaza. Vlada treba da ima glavu, usta, ruke, želudac od istovrsnih česti. Demokracija u potpunom smislu ne postoji.

Moderna demokracija baš je tomu **nepravedna i pogubna,** gdje

hoće da bude pravedna. Demokracija prepušta sve sudbini izborne žare. **Žara je slučaj, i opet »neprevarljivost«.** Svi njezini sudovi imaju zakonsku moć! Jedan jedini glas može da odluči o najvažnijim stvarima religije i prava. Bezbošci mogu kod izborne žare odlučivati o Crkvi, tatovi o vlasništvu, lihvari o plaći i radu, preljubočinci i zavodnici o kaznenom zakonu, neobrazovani o temeljima ljudskog društva.

Istina i pravednost, koje su vječne, nepromjenljive i neovisne, dane su na milost i nemilost gomili. **Moderna demokracija ne priznaje u opreci s kršćanskim državnim redom vrhovno gospodstvo istine i Božjih zapovijedi, kojih se ima držati i izborna žara.**

Moderna je demokracija najveća laž stoljeća. Ona nije oslobođenje od potopa, već dalje i sve veće potapanje. To veli republikanac, sin najstarije i najljepše od svih slobodnih država, ali ujedno uvjereni protivnik modernoj demokraciji. Mi se ne borimo za državni oblik, **već protiv svuda raširene bezbožne i pogubne bludnje o izvoru građanske vlasti.**

Ali i onda, ako se pod demokracijom nešto drugo razumijeva, nego mi razumijemo, naime općenito osnivanje slobodnih država, ne možemo u tom vidjeti lađu na potopnim vodama. **Državni oblik sporedna je stvar.** Koliko ljudi sjedi na zelenim stolicama, jedan ili sedam, gotovo je svejedno. Bilo je država, u kojima je jedan vladao, pa je narod bio slobodan i srećan. Ima država, gdje ih sedam zapovijeda, a njihova je politika silništvo i ropstvo.

Svrha je svim vladama da narodu služe, da štite ljudska prava i najveća čovječanska dobra: religiju, savjest, obitelj, život, vlasništvo, čast, blagostanje. **Najbolja je ona vlada, monarhija ili republika, gdje narod nesmetano posjeduje dobra.** Čovječanstvo u svim jezicima vapije: **Više prava! Više slobode! Vlade neka budu zbog naroda i za narode, a ne narodi za spletke dvorova i vlada!** Taj vapaj je očajni krik izmučenih naroda. Ja vapijem s njima. Ali odmah dodajem: Državni oblik je sporedna stvar. Oblik ništa ne koristi. Duh spasava.

Što narodi trebaju, nije demokracija, već obrana svetih čovječanskih prava od svih neprijatelja, obrana od svih silnika, republikanskih i monarhijskih, obrana od silnika savjesti i vjere, života i vlasništva i svakog dobra. Ali zajamčiti slobodu i pravo može samo jedno, jedno jedincato: osjećaj odgovornosti onih, koji vladaju, savjest mogućnika na zemlji, religija. Lađa ne zove se demokracija, ona se zove katolička Crkva. Oslobiditelj nije Wilson, nego Papa.

MI — UČENICI VLASTI.

»Vladajte se dobro među neznabošcima, da bi za ono, za što vas opadaju kao zločince, promatrajući vaša dobra djela, slavili Boga u dan pohođenja« (1 Petr. 2, 12.).

Tako piše u svojoj okružnici prvi Papa. Petar živo preporučuje apostolat dobrog primjera, koji je najnarodnija i najdjelotvornija obrana kršćanstva. Život kršćana treba da ušutka nepoučene i lude ljude. Što ne mogu da učine propovijedaonica i štampa, to može propovijed činjenica. Budemo li mi bolji od drugih, tad ćemo oboriti njihove sumnje protiv vjere. Velim: budemo li bolji, t. j. budemo li mi katolici pobožniji i pravedniji, milosrdniji, istinitiji, vjerniji svojim dužnostima, priprostiji, čistiji, strpljiviji.

Natjecanje među pojedinim religijama je borba za okladu među krepostima. Pobjeda će se izvojevati po uvjerenju sv. Petra najprije na području vlasti. Pošto je apostol općenito opomenuo: Vladajte

se dobro među neznabošcima, nastavlja dalje: Pokoravajte se svakoj uredbi čovječjoj Gospoda radi.

Oznaka, kojom se katolička religija od svake druge razlikovala, razlikuje i razlikovat će se, jest njezino stajalište prema vlasti od Boga postavljenoj. **Mi smo katolici, jer smo učenici vlasti i mi smo učenici vlasti, jer smo katolici.** Upitaju li nas za naš program, evo ga: **Mi smo za Bogom postavljenu vlast uvijek i svagdje i u svim prilikama.**

Zato naglasujemo načelo o vlasti u prvom redu u Crkvi. **Mi gledamo u vjeri, koja je poslušnost razuma, i u stegi, koja je poslušnost volje, dvije izrijekom crkvene kreposti.** I podlažemo svoj razum u vjeri nauci Crkve, ne zato, što mislimo, već zato jer vidimo, da je jedino razumno što vjerujemo Isusovu Evanđelju, najutvrđenijoj činjenici na svijetu; jer iz Evanđelja jasno izlazi, da je osnovana Crkva, koja uči i koju nepogrešivo vodi Duh Sveti; jer je iza Pape Petar, iza Petra stijena Isus iz Nazareta, iza Isusa vječna istina; jer tako jedna vlast izlazi iz druge.

Isto tako **podlažemo svoju volju u poslušnosti pod crkvene naredbe, ne zato, što nam je drago nekome se pokoravati, već zato, što se hoćemo samo jednome pokoravati,** i taj jedan rekao je o crkvenoj vlasti: Tko vas sluša, mene sluša, i tko vas prezire, mene prezire. Eto, obje crkvene kreposti, vjeru i poslušnost, treba danas osobito propovijedati. **Svijet je nažalost postao liberalan,** tužio se Leon XIII. Svi mi: vlada, duhovnici i narod, rekao je jedan biskup poslije 1870. god., pali smo u liberalizam, a da i ne opažamo i ne ćemo. Ne poimamo više svetih prava Crkve.

A liberalizam je kao i njegov otac protestantizam i njegov sin modernizam opreka vlasti. On je načelna neposlušnost i čovječje pravo pod plaštem slobodnog istraživanja, slobode mišljenja, slobode savjesti, slobode vjere, demokracije.

Što taj liberalni duh vlada cijelim mišljenjem i djelovanjem izvan Crkve, nije najveća nesreća. Najveća je nesreća, što su tom kugom, kako je nazvao taj duh Benedikto XV., okuženi mnogi u samoj Crkvi.

»Otud tisuće cjepidlačkih pokušaja podvezati Crkvi žilu kucavicu; otud preziranje zakona; otud bezobraznost sve kuditi, što se naredi«.

Jest, mi smo, a da i ne znamo i ne ćemo, zadojeni liberalnim duhom. O župskim naredbama, o biskupskim odredbama ili o papinskim dekretima šuti se iz liberalizma, na njih se mrmlja, kude se i prigovara im se iz liberalizma. Ali uvijek to čini isti liberalni duh, neprijatelj vlasti. I za Benedikta XV.

Tako smo daleko došli, da su za deset posljednih godina i vođi katoličkog naroda, katoličkog radništva, katoličke štampe, katoličkog pokreta, svoju kazivali bez privolje župnika, biskupa i Pape, pače i protiv njihove volje. To je tako zvano oslobođivanje katoličkog naroda od klerikalizma, oslobođivanje njegove mladeži, njegovih novina i njegove književnosti, njegova političkog i socijalnog rada od tako zvanog klerikalnog t. j. duhovničkog utjecaja. Tako, da je mogao reći ne samo Papa, već i mnogi biskup ili župnik, u čijoj su

biskupiji ili župi bila razvita katolička društva, jake katoličke novine, živjeli glasoviti katolički parlamentarci: Nema nikoga sa mnom! Ja sam sâm!

Radosna je pojava u 19. vijeku, što su svjetovnjaci u velikoj mjeri sudjelovali u katoličkom pokretu. Ali ta četa dragovoljnih svjetovnjačkih apostola ne smije nikad da smetne s uma dvije stvari: Prvo, da **pomoćne čete nikad ne nakanduju redovite vojske.** Ako se kaže: štampa je važnija od propovijedaonice; dobar urednik više koristi od svećenika; političko školovanje je potrebnije od religijskoga, — tad su to sve pretjeranosti, izrečene u dobroj vjeri, koje označuju mnogo istinito, ali i veoma mnogo lažno.

Izvanredno može da bude izvanredno važno, ali nije nikad važnije od redovitoga, što je sam Krist odredio. Drugo! Dobrovaljačka četa treba da vazda radi u vezi s redovitom vojskom, dakle treba postojano osjećati s duhovništvom, biskupom i Papom. Nema li toga, tada vrijedi ona Augustinova: Veliki koraci, ali izvan puta.

Gdje su **najveći uspjesi? Možda ondje, gdje najviše ljudi radi? Ništo! Ni ondje, gdje se najviše radi, već ondje, gdje se najbolje radi.** Osrednje vodstvo s četama srednje ruke ali s dobrom stegom bolje napreduje nego genijalno vodstvo s najboljim četama ali s lošom stegom. **Stega pobjeđuje, a stega je vojnička poslušnost. Slobodni strijelac može da više laska čovječjoj oholosti, a može da bude lično i vredniji. Redoviti vojnik više koristi!** I zato je rekao Benedikto XV. kao i Pijo X.: Covjek, koji je poslušan, pripovijedat će o pobjedi.

Mi smo za vlast od Boga postavljenu, uvijek, svagdje i u svim prilikama. Mi smo zbog toga jednako i za načelo vlasti izvan Crkve. U prvoj svojoj okružnici veli Benedikto XV.: **Vlast onih, koji imaju u rukama moć, nije više sveta. Prekomjerna težnja za slobodom združena s duhom protivljenja sve je pomalo prožela.**

Svijetom se ne da vladati. Vlast se smatra neprijateljicom modernog čovječanstva. Na nju se mrzi, ismijava se, progoni se. Čvrsti temelj, na kome je bilo sve sazdano

bijaše vlast, temelj, koji je Bog postavio. Sad je protivno. Podložnici zapovijedaju. Poglavari moraju slušati. Sve je pomiješano.

I tome je kriv liberalizam i krivi demokratizam, koji se smatra izvorom poglavarstvene sile. **Jer je narod srušio kraljeve, svrgnuo vlade i postavio ih, bacao glasovnice u žaru, misli, da vlast dolazi odozdo, od mnoštva, po većini birača.** Vlade, suci, činovnici postadoše namještenici naroda. **Narod je postao gospodar! Poglavarstvo njegov sluga! Noge su gore, glava dolje! Svijetom se ne da vladati.**

Čovjek neka bude uvjeren demokrat, ali pritom ne smije da dođe u sukob s umom i s Objavom Božjom. Neka bude za to, da narod bira vlade, ali ne smije pritom metnuti s uma, da **izbor nije ništa drugo nego označenje neke osobe, koja ima da vrši izvjesnu službu. Ali vlast odabrani dobiva neposredno od Boga. Vlast dolazi odozgo.** Svaka službena osoba zamjenjuje Svevišnjega. **A Božji zamjenik postaje se samo po Bogu.** To je članak vjere. Sv. Pavao piše Rimljanima: **Nema vlasti, da nije od Boga.**

Dakako mnogo se radije sluša govoriti o slobodi i demokraciji. Mi smo nekako priviklí da poslušnost smatramo nečim, što tišti. A to je zato, jer ne poznajemo najdubljeg razloga kršćanske poslušnosti. **Kršćanska poslušnost je podlaganje Jednome i svim drugima zbog toga Jednoga. Mi slušamo samo Boga i u svemu samo Boga, jer smo preponosni da bismo ma kojeg čovjeka slušali, ako ne bi bio Bog iza njega.**

Dakle prije svega, svagdje i vazda vlast, pa i u zlatno doba demokracije.

SOCIJALNO PITANJE I BESJEDA NA GORI.

Socijalni proglas Isusa, Sina Božjega: **Blago siromašnima duhom; jer je njihovo kraljevstvo nebesko. Blago krotkima; jer će naslijediti zemlju. Blago onima, koji plaču; jer će se utješiti. Blago milostivima, jer će biti pomilovani. Blago progonjenima pravde radi; jer je njihovo kraljevstvo nebesko.** Ali jao vama bogatima, jer imate utjehu svoju. Jao vama, koji ste siti, jer ćete gladovati. Jao vama, koji se smijete sada, jer ćete tugovati i plakati.

Najljepša stranica za svjetsku književnost, veli jedan. Drugi veli, to je poruga praktičkoga kulturnog rada, otuđeni svijetu samostanski moral, bolesnička hrana za one, koji umiru! Socijalist misli, da je to evanđelje za prosjake, za bolnice, ubožnice, ali ne za narod budućnosti, koji je svijestan o svojoj klasi. Vidite dakle, kako nije istina, kad se tvrdi, da je Besjeda na gori opće dobro svih religija, pjesma nad pjesmama o čistoći i slobodi religije, koja je prosta od svake ukočene dogme, crkovnjaštva i crkvene politike.

Ali vidite i to, da Besjeda na gori nije zbirka rečenica za knjige sa zlatnim rezom. Ona je nešto najradikalnije, što je Krist rekao. De Maistre veli: Ja sam želio, i ako bi me mnogo truda stajalo, naći istinu, koja bi mogla sve ljude razgnjeviti: ipak bih je bio rekao njima u lice. U Besjedi na gori ima mnogo takovih istina. Čim ljudi shvate cio njihov sadržaj kao duhovne svjetske zakone s novog Sinaja, **kao svjetske zakone,** koji u sebi kriju ujedno **svjetski sud,** tad se gostima, koji sjede kod Baltazarove večere materijalističke moderne kulture, ukazuje ruka na zidu, kako piše njihov Mane, Thekel, Phares — izbrojen, odvagnut, razdijeljen! Besjeda na gori sa svojih osam blaženstva ne sadržaje **samo nebo puno zvijezda, već i nebo puno munja.** Zvijezde i munje, koje bacaju svoje svijetlo i na ono pitanje, koje mi zovemo socijalnim.

Da li se Krist na gori bavio socijalnom politikom? Da li je Krist uopće bio socijalan? Može se i drugačije pitati: Što ima Besjeda na gori posla s cijenom kruha i s pitanjem o stanovima, s tvorničkim zakonima i osiguravanjem? Naoko ništa, u stvari sve. Veli se, da Krist nije mario za socijalne probleme. On je htio ljudima donesti nebo, a ne civilizaciju. Što kulturnome čovjeku vrijedi kao najveća dužnost i zadaća: obrazovanje i blagostanje, pravni poredak i narodni saobraćaj, sve se to ili ne spominje u Besjedi na gori ili se do tog ništa ne drži!

Biblijski Krist je onaj, po kome je sve učinjeno, život i svijetlo svijeta! Zemlja je prema sv. Ivanu njegovo vlasništvo! Dakle je Krist propovjednik na gori najveći i jedini veliki posjednik, vlasnik svih rudnika i voda, kralj i učitelj svih graditelja i tehničara, knez svih političara i diplomata, unatoč tome i bar toga radi, jer kraljevstvo njegovo nije samo od ovoga svijeta!

Dakle su riječi Besjede na gori **riječi onoga, koji je usred života,**

a ne onoga, koji je tuđ svijetu. One su nesamo pobožne, već i moderne, nesamo propovijed, nego i gospodarski zakon, nesamo spasonosne, već i socijalna potreba, kao svi zakoni Gospodnji. **Besjeda na gori je socijalni proglas!**

Blago siromašnima duhom! Bez te rečenice nema zdrave socijalne politike! Ta je rečenica njezin temelj. Dobro se društva prema Adamu Smith-u, ocu gospodarskog liberalizma, osniva na narodnom bogatstvu, a po Kristu na siromaštvu duhom, t. j. kad duša gospoduje nad zemaljskim dobrima. **Duh ili novac? To je pitanje.** Novac! odgovara kapitalizam, gomile novca. Novac! odgovara socijalizam. Novac za sve! Duh! odgovara kršćanstvo. To isto drugačije rečeno: Pitanje je o ovdašnjem životu: biti ili imati? Najkraći je odgovor gospodarske politike naših protivnika: imati. Naš je program: biti.

Naš se Bog zove Jehova — Jahve, t. j. onaj, koji jest. Dakle najuzvišenije ime — onaj, koji jest, a ne onaj, koji ima! Ideal čovječanstva — onaj, koji jest, ne — onaj, koji

ima! Tako piše i Schopenhauer: Uvijek stoji do toga, što koji jest, a onda što ima. Kao što je najsrećnija zemlja, koja malo ili ništa uvozi, tako i čovjek, kome je dosta njegovo unutarnje bogatstvo. Dakle nije temelj društvenom dobru narodno bogatstvo, kako je Smith rekao, već je temelj siromaštvo duhom, kako je Krist rekao. To je tako istinito, da **u kraljevstvu nebeskom čovjek još nešto vrijedi, koliko jest, a ne vrijedi više ništa, koliko ima.**

Osuđuje li dakle Besjeda na gori: imati? Nipošto! Proklinje li kršćanstvo novac! Ne! Da li je ono neprijatelj obrtu i prometu? Nikako. Mi treba da radimo i zbog plaće, zbog novca. Bez rada nema novca. Trebamo novaca zbog kruha. Bez novaca nema kruha. Trebamo kruha života radi. Bez kruha nema života. Mi živomo zaradi duha. Bez tjelesnog života ovdje na zemlji nema duhovnog života. Dakle bila bi ova ljestvica: rad, novac, kruh, život, duh. **Od imati k biti.**

Svi iznalasci, otkrića, strojevi mogu razborito imati samo tu svrhu: da čovječja duša bolje, brže, lakše, potpunije radi i vlada. Ostati kod rada, **zanešenjaštvo za radom,** kako ga ima u svim staležima, neprestano zgrtanje i stvaranje, jest ropstvo nedostojno čovjeka. Ostati kod novca, grozničavo gramziti za bogatstvom i tvrdo ga držati jednako je afričkome fetišizmu i označuje se u Sv. Pismu prostim idolopoklonstvom. Ostati kod kruha, znati samo za četvrtu prošnju Očenaša, u modnom listu i jestveniku gledati evanđelje posljednjih dana, **baviti se samo gospodarstvom i socijalnom politikom, da se mogne bolje jesti, piti i spavati, jest stajalište za bezumne, jest divljaštvo uz električnu svjetiljku.**

Kraj zlatne kolijevke gospodarskog liberalizma pojavila se sablast socijalne potrebe. Adam Smith pružio je čovječanstvu zlatnu jabuku nekršćanskog kapitalizma i čovječanstvo pogledalo je jabuku. I jabuka bijaše lijepa za gledanje. I jedan glas reče: Blago bogatima, jer je njihovo kraljevstvo nebesko. Blago onima, koji imaju akcija i obligacija, jer će

posjedovati zemlju. Blago onima, koji mogu od kamata živjeti, jer ne moraju da rade. Blago onome, tko ima! I čovječanstvo jelo je od zlatne jabuke. A u jabuci bila je smrt.

Mi smijemo za čovječje stjecanje postaviti ovaj zakon: **Što više stoji barometar novca, to niže stoji barometar ljudskog dostojanstva i čovječjih prava.** U apostolsko doba, koje je još bilo pod silnim dojmom Besjede na gori, stajao je barometar novca najniže. Vladala je prava **strast za davanjem.** Polja i kuće prodavali su, a utržak je išao u crkvenu blagajnu za siromahe. Tad, a ne u revolucionarnoj 1789. godini, stajao je najviše barometar čovječjih prava i ljudskog dostojanstva. Kršćani bili su braća.

U srednjem vijeku, pod utjecajem kršćanskogermanskog prava, imali su pojedinci i razlitčiti staleži mnogo slobode i prava, a mi se moramo zadovoljiti mrvicama. Bili su dani u mnogome zlatni za obrtnike i zanatlijske radnike. Veliko bogatstvo bilo je rijetko. Vlasništvo bijaše kao Božje leno, a Bog jedini vlasnik.

No čim je poskočio barometar novca, čim židovski lihvari i kapitalistički dobitak ojačaše, čim je posjedu cijena porasla, stao je padati barometar općeg blagostanja. Uzdržavanje i plaća radnikâ padoše. O tom ćemo se uvjeriti, ako zavirimo u Janssenovu povijest njemačkog naroda.

S 18. vijekom došao je i liberalizam. Nagomilavanje novaca slavilo se kao najveći narodni ideal. Barometar bogatstva naglo se dizao. A barometar ljudske časti tako je duboko pao kao nikad do tada. Jer je bilo evanđelje gospodarskog liberalizma: Najprije dobitak, tad istom čovjek, tad istom osobnost! Poslije toga došla je tako zvana znanost i rekla: Čovjek je samo više razvijena životinja. Razumije se, da se barometar novca digao do najviše točke. Novčar postao je besavjestan silnik. Barometar pak ljudskog dostojanstva spao je na ništicu. Jer tko je **znanstveno samo životinja, mora se s njim i gospodarski postupati kao sa životinjom.**

Ne velim, da su te promjene barometra svagdje bile jednako

nagle i velike. Samo spominjem zakon: što je veći otpad od Besjede na gori, što se većma cijene materijalna dobra, postaje čovjek manji u svojoj cjelini, bivaju neslobodniji i bespravniji radnik, njegova žena i njegova djeca.

Ali eto sad **socijalizma da liječi. Socijalizam ne će nikad izliječiti čovječanstva, zato, jer nije liječnik već je bolesnik.** Socijalno pitanje pojavilo se, jer bezvjerski kapitalizam nije vjerovao u dušu, ni u svoju ni u radničku. Socijalizam, neka ima u pojedinim stvarima i lijepih prijedloga, jest zao patolog. Ne poznaje čovjeka ni njegove bolesti. Socijalno pitanje mora se najprije iznutra riješiti. A ne mislim, da se iznutra rješava s više kruha, mesa, mlijeka i piva, već njegovanjem onoga, što je u čovjeka Božansko.

Sva socijalnopolitička mudrost mora se nadovezati na Besjedu na gori, t. j. na vjeru o uzvišenosti duha nad mrtvim. **Novi Mojsije treba da siđe s brda, koji će razbiti zlatno tele.** Prava borba za život modernog čovjeka nije materijalna već duhovna borba protiv

novca. Čovjek ne smije da novcu robuje. Za čovjeka radi se ovdje o **svetom ratu i ujedno o najvećem od svih socijalnih problema.** Moramo poći u taj sveti rat i socijalna politika treba da se prihvati triju točaka: kod posjednika, kod onih, koji nemaju posjeda, i kod samih radničkih vođa.

Kršćanska socijalna politika treba da **odgaja bogate.** Ima među njima veoma osjetljivih naravi. Oni vide zavist u svakoj kritici posjednika. To je jednostrano. **Služiti istini je služiti ljubavi.** A istina ne poznaje privilegiranih bludnja i grijeha. Ona ne smije da bude preimućstvo siromašnih. U Vjerovanje bogatih idu ove vjerske istine: Vjerujem, prema Mat. 19, 23., da će bogataš teško ući u kraljevstvo nebesko. Bogatstvo je pogibao! Vjerujem, da onaj, koji ima 100.000 franaka, 100.000 puta teže odgovara i da 100.000 puta ima više dužnosti od onoga, koji ima samo 1 franak. Vjerujem, da čovjeku ništa ne koristi, ako cijeli svijet zadobije, a duši svojoj naškodi. Vjerujem, da je duša mog sluge, sluškinje i pralje vrednija

od svih mojih kapitala. Vjerujem, da svaki, koji živi, ima pravo da živi; i da svatko, tko ima pravo živjeti, ima pravo živjeti, kako čovjeku dolikuje i prema tome ima pravo na hranu, odijelo, stan, kako zahtijeva dostojanstvo čovjeka. Vjerujem, da cijeli moderni gospodarski život mora prožimati misao, da je duh nad novcem i prema tome da je prvo od osam blaženstva temelj narodnoj sreći!

Kršćanska socijalna politika mora dalje **da i radnike upozna s Besjedom na gori.** Prazan džep, razlupani prozori, poderane cipele nijesu još ideal Besjede na gori. I pod prosjačkim krpama može da kuca srce puno mahnite ljubavi i čežnje za bogatstvom. I proletarac može da kao rob kleči pred zlatnim teletom. Blago siromašnim duhom! Blago onima, koji s kršćanskim ponosom mogu da s visine svoga kršćanskog dostojanstva gledaju na kapital. Siromaštvo duhom je kršćanski ponos, držanje do unutarnjeg bogatstva, kome ne treba bijele kravate ni manšeta sa zlatnim pucetima, da nešto vrijedi.

cijelom dušom katolici, bude li u nama živjela katolička svijest, tad će opet biti taj katolički duh dosta jak, da nauči tijelo novome zdravom gospodarskom životu.

To je socijalno pitanje u svijetlu Besjede na gori — to je socijalni proglas našega Gospoda. Zvijezde i munje sjajući s visina u noć i dolinu. Prošla je ponoć. Još je tamno i mnogi spavaju. Ali skoro će pijevac navijestiti novi dan. Svanjiva. Jutarnje rumenilo sjaje na istoku nad Gorom Blaženstva. Čujte! Gospod moli Jutarnju molitvu novog doba:

Blago onima, koji duhom nadvladavaju novac, njihovo je kraljevstvo nebesko.

Blago onima, koji duhom svladavaju silu, naslijedit će zemlju.

Blago onima, koji duhom svladavaju pesimizam, bit će utješeni.

Blago onima, koji duhom pobjeđuju tijelo, gledat će Boga.

I evo! Novo sunce izlazi — dvostruko sunce socijalne pravednosti i ljubavi. Jutarnja zvona zvone. **Besjeda na gori riješila je socijalno pitanje.**

LIHVAR, OTAC SOCIJALNOJ BIJEDI.

Korijen svakome zlu, jest po sv. Pavlu: lakomost. Kapitalistička lakomost i proletarska lakomost, lakomost bogatih kao i siromašnih! Judina bolest, bolest gotovo svih nevjernika i otpadnika i onih, koji se spremaju, da to budu! Zlatno tele, bog većine! Blago čovjeku, koji ne ide za novcem! Tko je čist od svake lakomosti. On je svetac! Borbu protiv lakomosti ište kršćanstvo! Jedna od najsvetijih i najprečih danas dužnosti! Svi reformni prijedlozi krparija su, ne bude li svladan neprijatelj ljudskoga roda, otac zala i socijalne bijede, lakomost onih gore i onih dolje!

Djeca lakomosti — kradljivac, razbojnik, varalica, lihvar! Od sve četvorice najgori je lihvar — kradljivac, varalica i razbojnik zajedno! Tko je lihvar, prvorođeni moderne lakomosti? **Lihvar je, koji izrabljuje nevolju bližnjega, koji u ugovorima zajma, prodaje, rada, kao jači slabijega pljačka.**

Tko je lihvar? Koji najsvetija dobra i riječi, Bog, duša, vlasništvo, pravednost, ljubav, čovječnost pokriva tvrdim novcem. Tko je lihvar? Redovito razbojnik s cilindrom i s rukavicama, koji svojom duhovnom i materijalnom premoći izrabljuje od lakomosti onoga, koji je u nevolji.

Tko je lihvar? Najčešći i najokrutniji, najsramotniji i najopasniji zločinac protiv vlasništva. Tko je lihvar? Po sredovječnom i kršćanskome shvaćanju je neprijatelj ljudskome rodu, nepoštenjak, kome se nijesu podjeljivali sakramenti i koji nije bio kršćanski pokopan. Lihvar je danas sistem i vlada proizvodnjom!

Gdje su lihvari? Najprije kod **posuđivanja.** Plijene onoga, bio siromašan ili bogat, koji uprav treba novaca. U Starom zavjetu bio je zakon: Ne smiješ bratu svome ni novac ni plodove ni koju drugu stvar uzajmiti na dobit (5. Mojs. 23, 19.) Ako pozajmiš novac mome siromašnom narodu, koji je kod tebe, ne smiješ ga tlačiti kao krvopija ni lihvom gnjaviti (2. Mojs. 22, 25.). Tko tjera lihvu, zar

da živi? Nipošto! Ne smije da živi! Budući, da je počinio sve te mrzosti, neka umre (Ez. 18, 13.). Za Novi zavjet naglasuje Krist, usavršitelj zakona: **Dajite u zajam ne nadajući se odatle ničemu, i bit će vam plaća velika (Luk. 6, 35.).**

Sveto Pismo dakle izrijekom uči, da se za zajam, koliko je zajam, t. j. za pozajmljeni predmet i za sam čin pozajmljivanja, ne smije ništa uzeti. Weiss (Socijalno pitanje i socijalni red. Str. 756.) — pouzdano misli, da je cijela prošlost tu nauku držala za članak vjere i Objave i naravnog prava.

Benedikto XIV. veli bez okolišenja, da po svakom pravu, po naravnom pravu, po Božjem i crkvenom pravu, po postojanoj, složnoj i odlučnoj nauci svih crkvenih sabora, Otaca i bogoslova nema sumnje, da se za zajam kao zajam ne smije ništa uzeti i da se svatko, tko bi to poricao, protivi ne samo Božjoj Objavi, nego i zajedničkom uvjerenju čovječanstva i naravnog razuma. Crkveno zakonodavstvo u tom je pitanju ostalo uvijek jednako i nije se dalo zavesti nikakovim naoko razlozima (Weiss,

757.). Nauci Crkve o dobiti stalo se istom u 16. vijeku prigovarati. Otac modernome lihvarenju je Kalvin. I ovdje je protestantizam početak nevolji.

Što je Crkva dopuštala kod pozajmljivanja novca, nije dobit od samog zajma, već naknada štete zbog zajma.

Godine 1838. izjavio je Pijo VIII., da se mogu pokornici odriješiti, koji uzajmljujući novac traže zakonom dopuštene kamate, a da im se ne naloži, da te kamate povrate. No uvijek treba da su pripravni pokoriti se u toj stvari odlukama Crkve.

Iz toga izlazi, da onaj, koji pozajmljuje može redovito tražiti i odštetu s obzirom na pogibao, kojoj se izlaže posuđujući novac. No to nije dobit od samog zajma, već tako zvani kamati, odšteta.

Sam pozajmljeni novac i danas je besplodan, jer je novac i jer je pozajmljen. Ne može se kravu uzajmiti i još je musti. Tko iznajmi vrt, ne može više u njemu trave kositi.

Novac nije ni krava ni vrt. On nije živ, već mrtav. On je sredstvo

izmjene i mjere vrijednosti. Pa zato posuđeni novac posjeduje i uživa onaj, koji ga je posudio. Nepoštovanje te unutrašnje biti novca i zajma jest lihva. Svaka dobit je lihva, kad se traži za samo pozajmljivanje a ne zbog pretrpljene štete i pogibli.

Lihva je svaka dobit, koja nije primjerena. Lihva je svaka dobit, koja se iznuđuje od lične ili gospodarske potrebe bližnjega. Lihva je svaka dobit, kojom je nastala većina modernih bogatstava.

Socijalist Proudhon pogazio je svaku pravednost i razumnost označivši vlasništvo krađom. I velika bogatstva mogu da budu pravedna i opravdana. Ali to je istina, da je većina modernih velikih bogatstava lihvarsko blago i zato otimačina i krađa. Otac im je nedopuštena dobit. To nije socijalno-demokratska misao. To je katolički.

Gdje su lihvari? U trgovini, trgovci. Cijena nekoj stvari treba da je pravedna. **Cijena nije čisto trgovačka stvar, već i stvar savjesti, stvar Glavne zapovijedi Božje i Sedme.**

Cijena treba da bude prema unutrašnjoj pravoj i izvanjskoj vrijednosti stvari. Cijena se može i donekle mijenjati. Prema tome, koliko se koja stvar nuđa i traži. Ona može da bude niža ili viša od osrednje prodajne vrijednosti. Ali čim se cijena umjetno zbog težnje za dobitkom diže postaje javna pljačka, lihva stvarima. Monopoliziranje stvari, osnivanje takozvanih trustova, kupovanje i skupljanje stvari potrebnih za život, da im se poslije udara cijena po volji, jest lihvarenje.

Vrlo je sumnjiva stvar, što su za vrijeme rata postali toliki novi milijunari. Razumljivo je, da su cijene narasle stvarima, koje su bile rijetke. Jasno je, da je vrstan trgovac mogao brže steći imovinu. Ali vapije u nebo izrabiti nevolju naroda, zemlje, čak i čovječanstva zahtijevajući prekomjerne cijene.

Većina novih milijunara ima razloga da ispita svoju savjest. **Na većini milijuna prilijepila se krv i suza siromašnoga opljačkanog naroda. Novi milijunari većinom su zločinci. Spadaju u kaznionicu.**

njihovu prekomjernu dobit trebalo bi velikim ratnim porezima povratiti društvu. **Nije pravo, da se obogaćuje u vrijeme opće potrebe i skupoće. To nije socijalnodemokratski. To je katolički.**

Gdje su lihvari? Na trećem su mjestu **lihvari plaćom.** Najviše se stvari proizvodi u modernom životu suradnjom kapitala i rada. Kapital treba rada. Bez toga nema zaslužbe. Iz toga izlazi, **da se poslovni dobitak prema mjeri, u kojoj sudjeluje kod proizvodnje kapital i rad, mora razmjerno podijeliti.**

Ako plaća nije ni u kakvoj vezi s dohotkom od posla, tad je **pretjerani dobitak pothvatnika lihva.** Pothvat, kod kojega su dividende velike a plaće malene, jest lihvarski pothvat. Obogaćivanje od takovih dioničarskih društava je obogaćivanje otimačinom. Upraviteljstvo spada u kaznionicu. To nije socijalnodemokratski mišljeno i rečeno. To je katolički! Mi ne mislimo, da su svi poslodavaoci pljačkaši i da ih se mora objesiti. Ali priznajemo, da je lihva plaćom raširena gospodarska opačina i da

zaslužuje da bude kažnjena najtežim kaznama.

I u toj stvari spasava nas samo katekizam! Gospodarskim liberalizmom uzrokovani javni otpad od Sedme zapovijedi doveo je čovječanstvo na rub propasti. **Liberalizam, gospodarska politika razbojnika sa cilindrom i s rukavicama!** Socijalizam odložio je cilindar i rukavice, znakove liberalnog gospodstva, ali je zadržao njegovu narav. **I socijalizam je u svojim posljednjim ciljevima socijalna politika otimačine. Mi smo srčani da kažemo istinu prema gore i prema dolje i ne marimo za naklonost ni puka ni gospode. Istina nada sve i prije svega.**

MEĐUNARODNA UTAKMICA ZA GOSPODARSKIM REFORMAMA.

Danas nije ništa teže negoli vidjeti, koliko pokazuje **kazaljka na svjetskoj uri.** Učenjaci se prepiru, da li je jutro, večer ili ponoć. Mi držimo sa sinom Amosovim: Dolazi jutro, ali i noć. **Najprije će biti socijalistička noć, a onda katolički dan.**

Bilo ma kako kasno, čas je, da se probudimo. Kukurikanje pijetla pred novim svjetskim doba dopire kroz zatvorena vrata. Iza duge, burne vožnje viču s jarbola gledaoci budućnosti: Zemlja! Zemlja! Smokve listaju. Približava se ljeto. Na visokim brdima prvi traci naviještaju Sunce. **Bog govori: Neka bude dan!**

Da li smo pripravni svući noćno odijelo tame i obući svijetlo oružje? **Da li smo nakani učiti sutrašnji jezik i po svim ulicama govoriti jezikom odlučne volje za duhovno svjetsko gospodstvo katoličke istine?** Hoćemo li da budemo posljednje čete od danas i juče ili preteče novoga doba?

Poštenje zahtijeva da priznamo, kako još uvijek počivamo **u spavaonicama lagodnosti.**

Mi još ne razumijemo veliki vjerskoćudoredni obnovni program , što ga Crkva metnula na početak Adventa. Politika biva sve materijalnijom. Danas gledamo međunarodnu utakmicu za gospodarskim reformama, gdje se katolici natječu za pobjedu sa slobodnim zidarima i socijalistima. **Mjesto velikih pokorničkih propovjednika kao inače u doba narodnih nesreća idu katoličkim zemljama političari i demagozi.** Naše je vrijeme Advenat, ali nema Ivanâ i Ilijâ.

Jednostavno i pretjerano naglasivanje gospodarskih obnova znak je kulturnog propadanja. Katolička Crkva nesamo da nije sprečavala narodno blagostanje, već ga je naprotiv svim silama i promicala. Ona hoće da ljudi na zemlji žive, kako se dolikuje ljudima. Zahtijeva, da pravednost dade svakome svoje te zajedno s Evanđeljem uči, kako kraljevstvo nebesko stoji do tjelesnih djela milosrđa. Po njezinoj ćudorednoj nauci

bit će osuđeni svi oni, koji zakraćuju pravednu plaću. Tko je čitao socijalnu okružnicu Leona XIII., zna, da je **skrb za radništvo sveta sadašnja dužnost.**

Ono, protiv čega smo živo, jest socijalna fraza, koja označuje gospodarsku obnovu prvom dužnosti — gotovo jedinom. To je krivovjerje. To je zabluda. Danas kao uvijek. I u vremenima silnih prevrata i tad najviše treba da **svaka stvar ostane na svom mjestu; gore mozak, u sredini srce, dolje želudac.** Čovjek, kod koga je želudac tamo, gdje je kod normalnih ljudi razum i savjest, postaje sve više životinjom.

Ako čovjek hoće da ostane čovjek, slika Božja, tad mora glava, vlada po milosti Božjoj u kraljevstvu »čovjek«, sačuvati svoju bezuvjetnu premoć i u doba glada. Najprije valja čovječji misliti, onda istom čovječji raditi. Jao, ako želudac ne će da čeka, dok ne rekne svoju um, savjest i vjera! Teško praktičnome radu, koji se ruga teoriji. Pomalo postaje bezuman i besplodan.

Kako glava treba da bude na prvom mjestu, a Krist je glava svijetu, osnovni je zahtjev: Natrag ka Kristu! Jer je vidljivi zamjenik Kristov Sv. Otac, početak je svakoj socijalnoj mudrosti: Natrag k Papi! Nitko ne može da postavi drugog temelja od onoga, koji je postavljen! **Ako tko tvrdi, da je gospodarsko pitanje prije od religijskoga, spada u izopćenje.** Ako tko veli, da je spasenje izvan Crkve, laža je i nema u njemu istine.

A što vidimo? Ako čovjek čita socijalne programe, što ih je načinila potreba vremena, ako sluša govore, koji bi imali osuđivati svjetski prevrat, udara u oči, kako u njima rijetko dolaze riječi Krist, Crkva i Papa, i ako potječu programi i govori od katolika. A bez tih triju riječi badava je svako socijalno građenje. Živimo u godini 1922. poslije Kristova rođenja, a mislimo, govorimo i pišemo, kao da se Krist još nije rodio, kao da još nije osnovao svoje Crkve, kao da još nije ustanovio Papinstva. Radimo, kao da još nije došao onaj, koji je trebao doći, i kao da čekamo nekoga drugog. Čuje se

riječ: Najprije treba živjeti a onda mudrovati! Ja velim: Ne! Prije nego narodi stanu jesti, treba da mole! Ja vjerujem u Boga, u Krista, Crkvu. Najprije je kraljevstvo Božje i njegova pravda! Najprije katolička istina!

Često se govori o građenju kula u zraku. Ali, kako je napisao neki Američanin, treba da bude najprije kula u zraku, da uzmogne zatim biti na zemlji. Onaj, koji gradi samo kule u zraku, nema sve kotače na svom mjestu. Ali nije pogreška, što se kuća najprije sagradi od istina, već je pogreška, ako se pri tom ostane, pa se spoznajna građa ne ostvari. Tko tako radi, vrši dio posla i to prvi i najpotrebniji.

Nije katolički i nije umno, kad se navaljuje na nepraktične ideologe. Arhitekti su važniji od svih zidara, nadničara i uličnjaka.

Hoće li ljudi danas da sagrade zgradu socijalne pravednosti i ljubavi bez arhitekta od Boga postavljenih — crkvenih učitelja i pastira, doživjet će ono, što kaže Matej (7, 27.): »I udari dažd i dođoše vode i dunuše vjetrovi i napadoše

na kuću onu i pade; i bi razvalina od nje velika«.

Pijo X. živo je istaknuo: U naše doba socijalne i duhovne revolucije, kad svatko hoće da bude učitelj i da kroji zakone, valja krepko opomenuti: **kako se društvo ne će drugačije sazdati, nego ga je Bog sazdao. Ne može se podići, ne bude li mu Crkva postavila temelje i vodila njegove poslove.**

Kako ističemo religijsku obnovu nad gospodarskom obnovom, tako zahtijevamo i ćudorednu obnovu prije gospodarske. Preče je srce od želuca! Počinjamo jednaku pogrešku, kao što je učiniše godine 1517. i 1789. Osnovna je pogreška protestantizma i revolucije, što su zlo tražili u ondašnjim crkvenim i državnim prilikama, te zato mislili, da će uništivši crkveni i državni poredak spasiti čovječanstvo.

Katolička vjera u opreci s liberalizmom, s njegovim ocem protestantizmom, i s njegovim sinom socijalizmom, ne traži zla izvana, već iznutra, ne traži ga u društvenom poretku, već u čovječjem srcu. Katolička Crkva, koja jedina

poznaje čovjeka, veli, da sve bolesti nastaju iznutra, također socijalne i političke bolesti naroda. Budući da sve bolesti dolaze iznutra prema vani, treba ih na isti način i liječiti. Najprije treba da se obnovi iznutra ćudoredna krv, ili, kako kaže Evanđelje, treba činiti pokoru, treba se obratiti.

Tako zvana reformacija bila je ludost, nesreća i nemogućnost, jer nije shvaćala pomenutu osnovnu istinu, pa je čovječanstvo liječila ognjem i mačem mjesto unutarnjim sredstvom samoobnove. Francuska revolucija a za njom i sve druge revolucije, i ona iz godine 1918., jesu ludost, nesreća i zločinstvo, jer je zlo u krvi čovječanstva, pa je smiješno i mahnito graditi bolji svijet rušeći prijestolja.

Budući, da je katolička nauka o društvu uvjerena, da je **protestantska, liberalna i socijalistička diagnoza kriva,** osuđuje svaki **politički i društveni prevrat kao bezuman i beskoristan.** Srce valja učiniti da bude kršćansko, treba ga napuniti duhom vjere, ljubavi, strpljivosti, pravednosti, poniznosti,

pa ne će biti na zemlji nijednog želuca, koji ne bi svoje dobio.

Pod dojmom prevrata 1848. godine izrekao je Donoso Cortes govore, koji su zapanjili cijeli svijet. Taj genijalni državnik veli u jednom svom govoru ovako: Ja sam duboko uvjeren, da počinje doba nevolja. Svi znaci pokazuju, kako su umovi zaslijepljeni, duhovi uzbuđeni, kako se prepiru o beskorisnim stvarima, a nada sve ide se za gospodarskim reformama. I ako ta strast za gospodarskim reformama obuzme sve duhove, kako danas obuzima, tad nas čekaju velike nesreće.

Nitko si nije stekao besmrtno ime baveći se gospodarskim idejama. Svi su udarili temelje narodima na političkoj istini, na socijalnoj istini, na religijskoj istini. Ne velim, da vlade treba da zanemare gospodarska pitanja. Nijesam tako šuplje glave i prazna srca, da bih se dao zavesti takovim pretjeranostima. Ali velim, da svaka stvar ima svoje mjesto, pa da gospodarskim stvarima pripada treće ili četvrto mjesto a nipošto prvo.

Veli se, da se nastojanjem oko gospodarskih pitanja izbija oružje iz ruku **socijalizmu.** Budete li davali prvo mjesto ekonomskim pitanjima, tad vam naprijed velim, da će se socijalistička pitanja raspravljati na ulicama. Hoćete li socijalizam suzbijati? Na taj način on se ne da odbiti. To počinje uviđati Evropa i cijeli svijet, a prije su se toj tvrdnji smijali jaki duhovi. Hoće li se socijalizam nadvladati, tad se valja uteći onoj religiji, koja uči bogate ljubavi, siromašne strpljivosti.

Protiv revolucije ima samo jedan radikalni lijek — katolicizam, koji se sasvim protivi revolucionarnoj i socijalističkoj nauci.

Što je katolicizam? Mudrost i poniznost. Što je socijalizam? Oholost i divljaštvo.

Ovih dana čulo se s katoličke strane: Mi nijesmo toliko ludi, te bismo nastojali dovesti Kristovo kraljevstvo. Da otvoreno reknem, ja tih riječi nijesam razumio. Mi nemamo veće zadaće, nego da **socijalno kraljevstvo Kristovo** — kako ga zove Benedikto XV. — **izmolimo i dovedemo.** To je dužnost svih vlada i svih naroda. Put do narodne sreće ide od glave k srcu, od srca k želudcu, ne obratno. **Obucite Gospoda Isusa Krista!** Reforma samoga sebe! Reforma duhova i srdaca! Gospodarska reforma je nužna posljedica socijalne, socijalna ćudoredne, ćudoredna religiozne reforme.

RERUM NOVARUM.

15. svibnja godine 1891. objelodanjena je glasovita okružnica Leona XIII. o »radničkom pitanju«. Kao da je Bog **poslao proroka pred potopom,** da spasi čovječanstvo. Taj put nijesu se smijali sagrađenoj lađi. Svijet se divio tome naučnom remek-djelu. Okružnicu metnuše u sve socijalne knjižnice. Ali malo njih i to tek pojedinački nastojalo je provoditi u život načela Okružnice.

I, ako svi znaci ne varaju, mi smo u **predvečerje socijalnog potopa.** Mi ga više ne možemo da spriječimo. **Prekasno je.** Ni sve jubilejske svečanosti ne će ga više ukloniti. Prije 30 godina mogle su se skretaljke drugačije udesiti. Danas, kad parni stroj revolucije punom parom juri, danas, »5 minuta« pred ponorom, badava se davaju znaci. Svi zavori popuštaju.

Mi govorimo unatoč tome. Sad u večernjem rumenilu kulture, što propada, dobiva Rerum novarum potpunu potvrdu. Leon XIII. bio je

velik teoretik. Zadaća je Papinstvu da daje u velikim povijesnim časovima upute i znakove. Taj je posao namijenila Providnost Božja Svijetlu s neba, kako Leona XIII. zove proroštvo o Papama. Leon XIII. dao je katoličku teoriju o radničkom pitanju i njegovu rješenju.

Uobičajilo se i u našim katoličkim redovima smijati se teoreticima i sistematicima. Da nijesmo pravo napredovali u katoličkoj socijalnoj politici, nije krivo to, što smo besplodno po zraku letjeli, nego je naročita krivnja u tome, što nijesmo dosta visoko letjeli, što nijesmo usprkos svakome oportunizmu svoju politiku provodili s najvišega stanovišta prema 1. pitanju u katekizmu.

Bila je pogrešna taktika, što nijesmo dopustili, da na nas siđe socijalna duhovna vatra i vihor. Mi, što gutamo sitne vijesti i računamo s časovima, premalo razumijemo i premalo se zanosimo za onim što je veliko i neumrlo. Nijesmo čitali ni proučavali okružnice Rerum novarum, što poput munje svijetli od ishoda do zapada Sunca.

Osvrt treba da započne s ispovijeđu, s općom ispovijeđu duhovnika, radnika, državnika, poslodavalaca i radnika.

Što ima Papa posla s gospodarskim životom? To pitanje dira u živac života.

Papa je rekao svoju kao učitelj naroda. Socijalno je pitanje u svojoj najunutarnjijoj biti religijsko. Ono se može pravo ocijeniti samo u svijetlu prvog članka Vjerovanja.

Moderno poimanje Boga je izvor svim socijalnim maglama, kao što je izvor svim religijskim i političkim maglama. Liberalizam je modernog boga umirovio. Malo pomalo uzeše mu jedno područje vlasti za drugim, dok mu napokon ne oteše čitavu vladu. Sad od starosti iznemogao živi izvan službe u pozajmljenoj sobici tamo daleko iza zvijezda, a prepustio je bogoslovlje profesorima, politiku diplomatima, radničke poslove radničkim tajnicima i vrijeme meteorolozima.

Ali Bog Biblije i Bog uma jest onaj, koji je sve stvorio, koji je život i svijetlo svijeta. Cijela zemlja je njegova. Prema članku vjere, da Bog uzdržava i upravlja svijet, nema nikoga, koji bi više sudjelovao u gospodarskom životu, nego naš svudašnji, sveznajući, svemogući Bog. U njemu živimo i mičemo se i jesmo. Bog nije daleko od svijeta. On je u njegovoj sredini, on je život svega što živi, on je pokretač svega, što se kreće. Prva gospodarska i socijalna činjenica je prva religijska činjenica.

Čovjek neki silazaše s Jeruzalema u Jerihon i dođe među razbojnike, koji ga svukoše i izraniše te ostaviše napo mrtva. Tu je početak socijalnoga pitanja. Kako je moglo postati socijalno pitanje? Kako je došlo do toga, da govorimo s Leonom, te se kapital zgrnuo u rukama nekolicine, dok je veliko mnoštvo osiromašilo? Kako je došlo do toga, da je nekoliko prebogatih nametnulo radnicima gotovo ropski jaram?

Do toga nije došlo zato, što bi bilo previše ljudi na zemlji a premalo pšenice. Ni zato, što su strojevi nadomjestili mnoge ljudske ruke. Ni zato, što bi bilo premalo

mjesta na zemlji. Zemlja je dosta velika i bogata za sve. A strojevi su zato, da smanje, olakšaju i uljepšaju čovječji posao.

Nije vlasništvo svemu krivo. Papa dokazuje nepobitnim razlozima, kako bi dokinuće vlasništva napunilo svijet prosjacima, robovima, anarhistima, a uništilo svaku radost stvaranja, svaki napredak i red. **Socijalizam je filozofija površnosti.** Socijalizam može da bude dobar agitator, ali je loš mislilac i još gori poznavalac ljudi.

Zašto imamo unatoč tome, što je zemlja bogata, pitanja o plaći, kruhu, mlijeku, stanu, ženama, o djeci i mnogo još drugih, jadnih potomaka socijalnog pitanja? Zato, jer nacionalni ekonomi, državnici, zakonodavci, industrija, trgovina traže novo žarište za gospodarski život, jer na mjesto Boga i duše meću novac.

Nije vlasništvo korijen zlu, već neobuzdana i neograničena lakomost, kojoj je novac kumir, pred kojim kleči i moli .

Socijalizam prigovara Crkvi, da je ona kućni duhovnik kapitalizma, koji ima da zajedno s oružnicima čuva blagajne bogataša. Ako se pojedini članovi klera mnogo više bave bogatima nego siromašnima, tome nije kriva Crkva. No ako hoće socijalizam da bude pravedan, treba da načela Crkve prosuđuje po njezinim službenim izjavama. Okružnica Rerum novarum jasno pobija socijalnodemokratsku frazu. Da navedem samo jednu rečenicu:

»Lakom lihvar povećava zlo. I ako je Crkva više puta osudila lihvarstvo, ipak nezasitljiv kapitalizam tjera lihvu pod koprenom. Proizvodnja i trgovina postadoše gotovo monopol nekoliko njih«.

Ne može se radikalnije govoriti, a držati se istine, nego je to učinio Papa Leon XIII., nekadanji grof Joakim Pecci. Crkva brani vlasništvo. I uči, da je socijalno opravdano umjereno bogatstvo, pošteno stečeno i upotrebljavano. Ona **nije naprosto protiv kapitala, ali je protiv modernog kapitalizma.** A njezin ideal nije wealth of nations (nacionalno bogatstvo), kako je rekao Adam Smith, već siromaštvo duhom, t. j. gospodstvo duha nad zemaljskim dobrima, kako Krist veli.

Tko rješava socijalno pitanje? **Socijalizam ga ne rješava, jer ne gradi, već ruši.** Dopuštam, da ima socijalnih demokrata, **koji nešto** pozitivno učine. U socijalizmu, kao u svakoj zabludi, ima po koje zrnce istine, što je ostalo, što se baštinilo iz crkvene riznice istine. Ali socijalizam kao cijelost ruši, obara.

Može da dođe vrijeme, u koje će Bog da kazni buntovnički svijet, dopustiti, te zavlada socijalizam i bude krvnik modernog kapitalizma. Ali time će socijalizam svoju zadaću izvršiti. Načelni socijalizam može da bude samo u opoziciji a ne na vladi.

Već smo rekli, da je socijalizam filozofija površnosti. On je loš psiholog. Ne poznaje čovjeka. Ne poznaje duše. Ne poznaje sedam dubokih zlih vrela, sedam glavnih grijeha, koji izvirući iz bolesne duše uzrokovaše svu socijalnu bijedu, oholost, bludnost, zavist, neumjerenost, srdžbu, lijenost. Socijalizam ne zatvara ta vrela, ne može ih da zatvori i ne će. Pa je smiješno misliti, da će se ta vrela u državi budućnosti prometnuti u rajske rijeke.

Što koristi socijalistički raj, doklegod čovjek u svom srcu ima tih sedam zmija, koje ne će mirovati, dok opet čovjeka iz raja ne protjeraju! Hoće li se na zemlji učiniti raj, treba najprije ubiti zmije. Socijalizam se vara, ako možda u socijalnoj nevolji gleda samo kroničnu želučanu bolest ili epidemički tifus od glada. Otrov je mnogo dublje. Socijalizam, koji to ne zna, ne može da spasava poslije Okružnice o radničkom pitanju.

Tko rješava socijalno pitanje? Papa natanko razlaže zadatke države. Ne očekuje Leon XIII. mnogo od moderne, liberalne države. Ona samo krpa i maže. Dijete je liberazlizma, pa ne može djelo liberalizma sasvim da uništi.

Mi očekujemo pomoć od one države, kako veli Papa, kakovu zahtijeva narav i um i objavljena načela. Ne ćemo države samo noćnih stražara. Država treba da radi. Ali ne ćemo ni čisto policajske države, koja svojom birokracijom ubija svaki lični rad. Hoćemo državu, koja je zbog ljudi, koja viteški štiti slabe, kazni zlo, unapređuje dobro.

Papa i država treba da imaju jednaki počasni naslov: Servus servorum Dei! Sluga slugu Božjih. Mi muževi dužni smo takovu državu stvoriti! To je naša narodna pedagogika. Tko uvijek grdi državu, a ne čini svoje dužnosti i ne bira muževe prožete duhom Okružnice, tome bi trebalo dati dvadeset i pet po tabanima.

Tko rješava socijalno pitanje? **Nitko sâm. Svi skupa.** Smiješno je radničko pitanje promatrati posebnim pitanjem radništva. To je pitanje kao i druga o obrtnicima, o poljodjelcima, o građanima pitanje cjeline. Nije istina, da se pravi probici jednog staleža kose s probicima drugog staleža. Nije istina, da zdravlje jednog uda, škodi drugim udovima. To nije katolički. To nije razborito. To je liberalno. To je socijalistički i protivudruštveno.

Narod je organizam. **Udovi nijesu protivnici i takmaci.** Zato moraju i poslodavaoci rješavati radničko pitanje. Moraju! Za takovu socijalnu politiku ljudi su odviše zli, kako je jednom Bismarck rekao za Raiffeisenove štedionice. Dobro! Tad ih najprije popravimo.

Najprije valja ljudima propovijedati, da su duša, čovječje dostojanstvo i čovječja prava mnogo vrednija od svih akcija i obligacija. Sjećajmo ljude onoga, što je Papa i prije njega rekao apostol Jakov nadahnut Duhom Svetim: Radnička plaća, koju zakraćujete, vapije k Bogu; i radnička vika dopire do ušiju Gospoda nad vojskama (5, 4.).

Okružnica najzad govori, kako si radnici mogu sami pomoći. U prvom redu organizacijama. Temelj je organizaciji religija. Organizacija bez religije postaje naskoro organizacija protiv religije. Poslije 1891.kušalo se po Leonu XIII. razvitu katoličku zastavu skinuti zbog oportunizma i na njezino mjesto staviti izbljeđelu zastavu beznačajnog interkonfesionalizma. Povijest nam je pokazala, kako je Leon i u toj stvari bistro gledao:

»Udruženje gubi svoje prvotno obilježje i postaje jednako onim društvima, koja religiju isključuju.«

Mi možemo i hoćemo da s drugima zajednički radimo u pojedinim stvarima. Ali mi hoćemo ostati mi.

Hoćemo da stojimo na svojim nogama. Nama je socijalna politika dio vjere i ćudoređa. Uvjereni smo, da samo ona načela, što ih Crkva propovijeda, mogu da spase svijet i u socijalnom i u gospodarskom životu.

Rado grmimo protiv dohodaka, koji bez muke teku. Tko ne radi, neka i ne jede! Najprije valja se znojiti, a onda istom jesti! Pravo! Tako je u Svetom Pismu. Ali ne smijemo pritom da zaboravimo, kako je taj zakon rečen nesamo kapitalistima, već i nama, kako vrijedi nesamo u trgovini, već i u svim velikim religijskim, političkim i socijalnim pokretima. Mi mislimo s obzirom na naše ideale kapitalistički. Ne ćemo da shvatimo, kako se uspjesi moraju steći također u znoju lica.

Često se tvrdi, da strpljivost nije krepost beskućnika. To je istina i nije istina. Istina je, ako se pod strpljivošću razumijeva tupost, lijeno prosjaštvo, nehaj za pravi napredak. No ta strpljivost nema ništa zajedničko s kršćanstvom. Ali ima prava strpljivost, a ta je **osnovna krepost katoličkog naroda.**

Ona je umjeti čekati. Tko ne umije čekati, mora poludjeti ili postati anarhist.

Radnička okružnica izašla je u svibnju. Time je rečeno, da je katolički radnički pokret dijete proljeća a ne jeseni. U proljeće se pak sije, raste, radi, nada, očekuje. Doći će i jesen. No prije je jeseni i vruće ljeto, za kojeg ćemo morati raditi u znoju lica svojeg. Sjeme će Okružnice unatoč svim burama i nemarima donijeti plod.

Sad je još uvijek proljeće, doba, kad se zemlja ore. Žetva mogla bi biti obilna.

Klicati, kad se vraćamo pobjedonosno iz bitke, lakše je. Ali držimo, da je zaslužnije i časnije raditi i mučiti se od zore nego istom pred počinkom pristupiti.

Posljednja riječ: **Katolici, izvadite zastave iz arhiva! Okružnica je zastava!** Neka se vije! Katolički duh je zastavnik! Poslije 30 godina neka se vije na svim gradskim vijećnicama, na svim mjestima, gdje se radi, zastava pravednosti i ljubavi! Međutim osjećamo svaki dan sve više, kako će socijalno pi-

tanje riješiti sam Bog — na svoj način. No to nas ne smije priječiti, da kao sluge Božje činimo svoju dužnost. Noe je radio prije i poslije potopa.

SAT ZA PONAVLJANJE SOCIJALNIH NAČELA.

Osnovna misao, do koje stoji katolički socijalni pokret, jest Karitas i briga za blagostanje. Doduše mnogo se govori o ljubavi i nikad toliko, koliko danas, pa ipak može se reći, da nikad nije bilo tako malo ljubavi kao danas. Mjesto ljubavi postoji među narodima mržnja i među razredima naroda zavist. Uistinu može se reći, da je sunce ljubavi zašlo; mi gledamo njegov zalazak, nastaje noć. Studeno je. Podsjećam vas samo na današnje međunarodno stanje.

Zamrla je kršćanska ljubav! Crkva je vazda sjećala ljude njihovih dužnosti. Da moramo ljubiti bližnjega kao sami sebe, učili smo u katekizmu. To svi znamo. Ali svi smo mi nešto zaboravili, naročito oni veliki, do kojih stoji sreća naroda.

Glavna je zadaća Crkve, u prvom redu Papa, da u odlučna vremena svjetske povijesti ponavljaju s narodima pitanja iz katekizma.

Čuli smo krasnu okružnicu Leonovu, socijalne odredbe Pija X., prvu okružnicu Benediktovu. To su satovi za ponavljanje, koje čini Božja Providnost s narodima o osnovnim pitanjima čovječanstva.

Reći ćete mi, da i izvan katoličkog radničkog pokreta ima mnogo djelo ljubavi, mnogo socijalnih uredaba, kao sanatorija, lječilišta i mnogo zavoda i djela od opće koristi. Istina, to su kao tople struje što teku hladnim i gorkim morem sadašnjosti.

Ali s pravom spominje Crkva, Benedikto XV., kako sva ta djela za blagostanje nijesu ništa, ako ne služe pravoj ljubavi Božjoj. To je strašna riječ za modernu skrb o blagostanju. Ako ništa ne služi ljubavi Božjoj i ljubavi bližnjega, nije ni za što. Ali to je osuda moderne skrbi za blagostanje, osuda moderne socijalne politike. Ona ne poznaje Boga, ne poznaje duše. Moderna skrb za blagostanje postoji, ali je materijalistička.

Mi poznajemo njezin rad, ali ne možemo bezuvjetno s njome raditi. Naše je shvaćanje više. Ona radi, kao da nema Boga, duše. Ona do-

duše govori o poderanim dječjim cipelama, o sušičavim plućima, ali je izgubila Gospoda Boga, ne će da za nj zna, ona je materijalistična, bezbožna i bez duše.

Nama je život služba Božja. Zadaća je katoličkoj socijalnoj politici da skrbi nesamo za tijelo već i za dušu. Mi ne ćemo da što znamo za materijalističko slobodnozidarsko čovjekoljublje. Naša je zadaća — i to ima da bude osnovna misao katoličkoj socijalnoj politici — **da skrb za blagostanje opet učinimo kršćanskom, katoličkom,** moramo je, pošto je postala svjetovnom i zna samo za tijelo, privesti k Bogu i Kristu.

Druga je osnova katoličkoj socijalnoj politici ideja o vlasti. Riječ »vlast« ne smije se danas kazati na mnogim skupštinama, a da čovjek ne bude vikom ušutkan. Već 130 godina govori se čovječanstvu samo o slobodi. Znamo za kolijevku moderne slobode. To je krvava francuska revolucija. Od one noći u kolovozu, kad su bila proglašena prevratna moderna čovječja prava, govori se samo o slo-

bodi. To je sloboda savjesti, ti si svoj gospodar, Papa, Mojsije!!

Govori se o slobodi govora: smiješ sve kazati, širiti i najveća bogohulstva!! Govori se o slobodi, slobodi sve činiti, sve vjerovati, sve govoriti, štogod čovjeku sune u glavu.

130 godina potkapaju se temelji ljudskog društva, bori se protiv vlasti, protiv Božje vlasti, koja je najviša vlada. Govori se, da Bog nema nikakova posla sa socijalnim prilikama naroda.

130 godina ratuje se protiv evanđeoske vlasti, da ne bude više temelj javnome životu. Pošto se tako 130 godina govori i potkapaju temelji društva, nije čudo, da se čovječanstvom ne da vladati. To je i jedan uzrok između mnogih drugih, da je moralo doći do svjetskog rata.

Naše poimanje socijalne politike ne isključuje, da u ovoj ili onoj praktičnoj stvari poradimo i zajedno s drugima. Ali zašto hoćemo da hodamo svojim nogama? Jer smo stranka reda i vlasti. Mi velimo, da **čovječanstvo nema hodati glavom već nogama.**

Mi hoćemo raditi na socijalnom redu uvijek i svagdje. Zato se socijalna politika u katoličkim društvima drži reda i Crkve. Ako su posljednji Pape Pijo IX., Leon XIII., Pijo X. i Benedikto XV. toliko govorili o poslušnosti, tad znamo, što nam danas valja kazivati.

Lako je omiljeti gomili, ako se na skupštinama maše crvenom, krvavom zastavom anarhije. Ali ako hoćemo čovječanstvo usrećiti, tad nam valja drukčije govoriti. Glavno je na socijalnom polju opet naučiti stajati na nogama, stajati na vječnom temelju reda i vlasti.

Treća je misao o **solidarnosti.** Čovječanstvo je organizam, tijelo, cjelina. Različiti staleži su udovi tog organizma. Ima doduše ljudi, koji protivno vele. Ti bi htjeli čovječanstvo rastrgati i razdijeliti na dva razreda, na bogate i siromašne, na one, koji posjeduju, i na one, koji nemaju posjeda. To je onaj pravi razlog, zašto mi ne možemo raditi zajedno sa socijalnim demokratima. Mi smo za solidarnost. Mi slušamo Crkvu.

Kako je često u posljednje doba trebala Crkva da opominje. Klasna

se borba uvukla na mnogim mjestima i među opravdana nastojanja katoličkoga radničkog pokreta. Tako biva sve veća opasnost, da se raspane društveno tijelo. To Crkva načelno osuđuje. Čovječanstvo je organizam. Prema tome socijalna politika Crkve nije za klasnu borbu, već za zajedničko djelovanje, gdje se jedan skrbi za drugog i gdje jedan hoće dobro drugome.

Zašto budućnost pripada katoličkome radničkom pokretu? U prvom redu zbog našeg **odnosa prema kapitalizmu.** Na jednom sastanku mladića čula se riječ, da Crkva samo zato postoji, kako bi narod čuvao blagajne kapitalizma. Stoga se tražilo od radnika da istupe iz Crkve, koja misli dobro kapitalizmu.

Kad je Benedikto XV. stupio na papinsko prijestolje, Božja ga providnost pozvala k bolesničkoj postelji, da liječi bolesno čovječanstvo. Ispitao je bilo, zakimao glavom i rekao: »Cupiditas«. Tad je napisao svoju okružnicu i rekao, da je lakomost glavno zlo modernog čovječanstva.

To se može reći i na drugi način. **Zlo, iz kojeg izviru sva zla, jest**

moderni gospodarski liberalizam. On je velik grešnik, koji tjera gospodarsku politiku drugog Glavnog grijeha, skuposti. Što je liberalizam? Moderni gospodarski liberalizam je u glavnom nezasitna lakomost, koja gazi sve ostatke ljudskog reda i ima samo pred očima: novac, mnogo novaca, vazda novaca! Korača preko svih razvalina, jer je liberalizam prevratan, destruktivan sve do kosti.

Gazi Prvu zapovijed Božju, govoreći da Bog nema posla s gospodarskim životom! Gazi Treću. **Liberalizam je najveći razbojnik, jer je ljudima oteo nedjelju.** I ako nema na mnogim mjestima nedjelje — tisuće i tisuće nemaju više nedjelje — tko je krivac? Tko je krivac ruševinama? Moderni gospodarski liberalizam, jer stjecati i zgrtati novac je prva od svih zapovijedi. Pogazio je Treću zapovijed, jer da i u nedjelju treba novac služiti. I tako je liberalizam oteo narodima jedno od najvećih dobara.

Moderni gospodarski liberalizam pogazio je i Četvrtu zapovijed. Ako je danas u mnogome nestalo obi-

teljskog života, ako se otac, mati i djeca ne vide čitave sedmice, ako se prestalo djecu odgajati, jer je mati u tvornici — tko je sve to skrivio? Tko je **razbojnik obiteljske sreće?** To je moderni gospodarski liberalizam. A Peta zapovijed? Koliko i koliko je ljudskih života uništila lakomost. Šesta zapovijed? Liberalizam podupire nećudorednost i uzrokuje sve veću i veću propast.

A što da reknemo za uprav socijalnu zapovijed: Sedmu! Ispitujemo li najdublje razloge svjetskome ratu, vidjet ćemo, da je glavni razlog bila lakomost. Pa je laž, golema laž, da narodi nijesu imali šta jesti. I kad bi to bila istina, širok je svijet. Izračunalo se, da bi na svijetu moglo živjeti još 40 puta toliko ljudi, koliko ih ima danas, kad bi se zemlja dobro obrađivala. **Nije zato došao rat, što nije bilo kruha, već zato, što je lakomost kao kakova groznica uhvatila čovječanstvo.** I tako je moderni gospodarski liberalizam bjesnio na Sedmu zapovijed.

Tome se liberalizmu može nadjenuti i drugo ime »kapitalizam«.

Kad se o kapitalizmu govori, ima ih mnogo, koji nemaju o njemu pravog pojma. **Mi nijesmo oružnici, koji bi čuvali blagajne kapitalista**, ali valja da smo pravedni. Mi nijesmo načelni protivnici vlasništva. Znamo razlikovati. Pače velimo, da bogastvo, socijalno shvaćeno, može biti pravo dobročinstvo za narod. Mi nijesmo protivnici vlasništva i bogatstva, jer mogu da budu opravdana.

Ali ako i nijesmo protivnici vlasništva, bogatstva i kapitala, ipak smo odlučni protivnici onoga, čemu se danas veli moderni kapitalizam. Kad bi ovdje bio koji socijalni demokrat, te mogao govoriti, ne bi mogao govoriti o kapitalizmu tako radikalno i oštro, kako to može katolički svećenik. Čitajmo stare crkvene Oce i velike bogoslove srednjega vijeka, zadubimo se u nauku Crkve! Zar ne, kako je kleveta, kad socijalni demokrati govore, da smo mi čuvari kapitalizma?

Mi smo za vlasništvo, ali sa svim žarom svoje duše mrzimo i pobijamo **krvoločni, neograničeni, besavjesni, bezbožni, bezdušni kapitali-**

zam, koji si podigao prijestolje na mrtvim tjelesima i ruševinama, te zgrće dividende na dividende do milijarda. **To je razbojnik, u čije je ruke palo moderno čovječanstvo. A on ga je svukao, izubijao i ostavio ga ležati.**

Mi osuđujemo taj neograničeni kapitalizam, koji i sad za stvari, koje su potrebne za život, ište lihvarske cijene i zgrće silna bogatstva izrabljujući potrebu naroda.

Vele neki, neka Papa ne govori uvijek samo radnicima dozivljujući im u pamet njihove dužnosti, već treba da istinu kaže i mogućnicima. Papa je vazda kazivao istinu mogućnicima. **Osobita je značajka svjetske povijesti kroz 1900 godina, da je Crkva vazda, kad je trebalo, isticala one istine, koje je valjalo najprije reći.**

Hoćemo li svijet obnoviti i ujedno stvoriti novu, ljepšu budućnost, tad nam valja neumorno dalje graditi na pomenutim četirma osnovama.

Ugodnije je živjeti za vrijeme žetve, ali je zaslužnije u proljeće sijati na socijalnom polju u buri i

oluji. Mi hoćemo da nastavljamo težak sijačev posao posred protivština; hoćemo vršiti svoju dužnost; hoćemo ideje, koje nas učiniše velikima i srećnima, dalje širiti. Doći će jednoć i jesen, bjesnila bura ma kako još dugo. Doći će žetva, kupit ćemo snopove i metati u kola. Tad će se katolički socijalni pokret u slavlju kao žetelac vraćati kući na žetvenim kolima lijepe budućnosti.

SOCIJALNA POLITIKA LJUBAVI I STRPLJIVOSTI.

Ako politički i socijalni potok poplavi kuglu zemaljsku, nameće se samo sobom pitanje, da li će njegove vode zahvatiti i najviše švajcarske bregove. Ako se radi na novoj svjetskoj karti, valja se pitati, da li će na njoj biti mjesta i za našu domaju. Jer i države imaju kao i ljudi svoju mladost, muževnost i starost, dan rođenja i dan smrti.

Ako Švajcarska umre, ili će je drugi ubiti ili će umrijeti od unutrašnje bolesti. Ovdje ne ćemo ispitivati prvi način smrti. Smrt pak od unutrašnje bolesti može tako zadesiti našu domovinu, kao što i svaku drugu evropsku zemlju.

Priljepljiva bolest modernih država, od koje će one po svoj prilici propasti, jest opća pobuna onih, koji gladuju, protiv onih, koji zgrću novac; socijalni prevrat, rat želudaca protiv sitih.

Budu li se htjela izmiriti zavađena braća, koja danas stoje jedni

protiv drugih, da sutra jedni druge zadave, trebat će da dođu u sjene katoličkih oltara i propovijedaonica. Da se prevrat svlada, nedostaje parlamenat, samo Crkva može pomoći.

Prevrat je blizu, jer su bogataši izgubili krepost, a bez nje ne može trajno postojati društvo. **Prevrat je na vratima,** po Donosu Cortesu, **jer su imućnici izgubili kraljicu svih socijalnih kreposti, ljubav.** Kad bi bogati imali ljubavi, tad ne bi Bog dopustio, da siromašne ostavi strpljivost, u čemu je **bit proletarske revolucije.**

Strpljivost ne će se vratiti u srce siromaha, doklegod se ne vrati ljubav u srce bogataša. I te obje kreposti, do kojih stoji spasenje naše domovine i Evrope, uči samo Crkva.

Socijalizam i njegov otac liberalizam doniješe na svijet bludnju: gospodarsku bludnju, političku bludnju i religijsku bludnju. Ta politička, socijalna i religijska bludnja tvrdi, da bi zemlja mogla biti raj, a prema tome i mora da bude raj, raj za 10.000 ljudi, kako vele jedni, a drugi vele, da mora biti raj za sve.

Nema ništa neistinitije i opasnije od tih tvrdnja. **Ako zemlja može da bude raj, onda je jasno, da ona to i mora da bude,** i to za sve. Socijalistička je logika ispravna. Ako može da nastane raj, tad nema većih dobročinaca za čovječanstvo od onih, koji će ga dovesti, od muževa barikada, bodeža i revolvera. Ako je raj moguć, tad je dužnost stvoriti ga ma na koji način. Tad je buna nešto sveto, zločinstvo je junaštvo, ako vode do toga velikog čovječanskog cilja.

Proletarska strpljivost postaje zločinstvo, ako se može organiziranom prevratnom nestrpljivošću stvoriti na zemlji raj. Mi se borimo protiv socijalizma kao bludnje, ali dopuštamo, da je **socijalna strpljivost nesmisao i socijalno zločinstvo, ako j**e njegova vjera o raju, njegova nauka o budućnosti ispravna. Revoluciju treba propovijedati po svim cestama i kućama! Što više nestrpljivost obuzme mnoštvo kao bura i vihor, s tim smo prije na cilju.

Ima samo jedno sredstvo, kojim se može svladati socijalistička, revolucionarna i anarhistična nestrpljivost, ta moderna bolest gomila. To je sredstvo katolička nauka, da je zemlja mjesto pokore. Velimo: raj bio je nekoć! Mi smo ga grijehom izgubili. Mi velimo: Raj će opet doći poslije Sudnjega dana i uskrsnuća.

Između izgubljenog i budućeg raja nema trećeg u sredini, već pokornička zemlja i suzna dolina. Zakon je od Adamovih dana: zemlja neka je prokleta u tvojem djelu. Rodit će ti trnjem i korovom. U znoju lica svojeg jest ćeš svój kruh, dok se ne vratiš u zemlju.

Rad, briga, siromaštvo, bolest, smrt ne daju se ukloniti sa zemlje. Zlo se može ublažiti, ali ni svi anđeli milosrđa, ni svi liječnici, ni svi državnici i socijalni političari ne će nikad moći iskorijeniti trnja i korova te utrti put do izgubljenog raja. S tom činjenicom valja da računaju svi razboriti ljudi. Sva je mudrost u tom, da se sa zlom nekako nagodimo; da ono, što se ne da ukloniti, učinimo snošljivim i da iz njega izbijemo što veću korist.

U tom je važnost religije Isusa Krista, Golgotskog mučenika. Uči-

mo ono, što je najteže i najpotrebnije — učimo trpjeti. Učimo se kraljevskom umijeću da budemo strpljivi. Ako čovjek to ne nauči, tad na ovoj zemlji postaje ogorčen, žalostan, bjesni i luduje. Strpljivost umije zlo i te kako umanjiti, dok ga nestrpljivost uvelike povećava, pa tako od čistilišta na ovom svijetu stvara pakao.

Što vrijedi za trpljenje uopće, vrijedi i za siromaštvo. Siromaštvo, nedostajanje zemaljskih dobara, može da bude prema prilikama mjesta i vremnea veće ili manje; ali siromahâ bit će uvijek, jer ne će nikad biti vrijeme, a da tko ne bi mogao osiromašiti, bilo zbog nesreće, bilo zbog pomanjkanja rada, bilo zbog bolesti, bilo zbog ljudske nepravednosti. Otud izlazi, da je strpljivost jedna od najpotrebnijih socijalnih kreposti. Valja znati podnositi i čekati.

Smije se a i treba raditi na tom, da se popravi stanje naše i naših staleških drugova, treba svuda propovijedati riječju i perom socijalnu pravednost i ljubav. Treba zakonitim načinom ukidati očitu nepravdu. Ali ne valja nikad zaboraviti, kako se na ovom svijetu sve malo pomalo razvija.

Taj zakon ne vrijedi samo u vrtovima i poljima, u dječjim sobama i školama, već vrijedi i za socijalno i političko polje, za radnika i građanina. Tko ne umije muževno podnositi i čekati, ne će nikad ni žeti. Valja danas ovo reći: strpljivost, naučena u školi Raspetoga, u molitvi i primanju svetih sakramenata, jest također politička i socijalna krepost. Politička i socijalna nestrpljivost mnoštva je propast domovine.

Rekli smo istinu prema dolje ne obazirući se, da li će biti popularna ili ne će biti. Reći ćemo je i prema gore, bila ugodna ili neugodna. **Prevrati nijesu nikad počeli odozdo, već odozgo.** Najprije mrze bogati, a onda siromašni. Bogataši imaju više novaca. Ne smeta. Bolje se hrane od siromaha. Siromasi i to podnose. Ali ne podnose, da ih bogataši preziru i hladno pokraj njih prolaze, pošto su se u svojim palačama raskošno naživjeli i naužili njihove službe.

Bog nije socijalist. Bog hoće da ne budu jednake ljudske sposobno-

sti, a potom hoće i nejednakost dobara, koja se stječu nejednakim sposobnostima. Ali Bog hoće bogastvo imućnih uz uvjet, da bogatstvom iskazuju ljubav siromašnima. To je postojano uvjerenje svih crkvenih Otaca, svih bogoslova, svih Papa. **Crkva je uvijek osuđivala liberalno poimanje vlasništva.**

Liberalno poimanje o vlasništvu, kojim je na veliku štetu Crkve **okužena većina bogataša katolika,** veli, da **srce nema odlučivati u novčanim stvarima,** kad se radi bilo o plaći bilo o cijeni robe bilo o kamatima bilo o upotrebi dobitka. Bogataš je po liberalnom pravu vlasništva, koje sad vrijedi, sasvim slobodan i neovisan. On može da radi sa svojim stvarima što hoće!

Nasuprot tome naglasuje katoličko pravo o vlasništvu, da bogataš posjeduje blago samo zato, da svojim suviškom služi općem dobru. Dobrotvornost treba da je bogataševa služba, njegovo blago valja da je izvor za djela milosrđa. **Čovjek je zato bogat, da može ostale ljude djelotvorno ljubiti, pošto je namirio svoje i svoje obitelji**

potrebe, kako ih ište njegov stalež. Bogataš, koji nije milosrdan i to tim milosrdniji i dobrotvorniji, što je imućniji, u nekom je smislu kod Boga izgubio pravo da bude bogat. Pa će to pravo skoro i kod ljudi izgubiti.

Nestane li u bogataša ljubavi, koja čuva velika bogatstva od zavisti siromaha, tad će nestati i posljednje obrane vlasništva. Socijalizam kuca na vratima bogataša pitajući: Zašto imaš više od mene? Od tog će pitanja na smrt blijedo bogatstvo zanijemiti i ne će znati odgovoriti. Njegova je ura stala. Istekla je.

Tako je danas s bogatstvom. Ono je svoje sveto pravo izgubilo kod Boga i ljudi u onaj čas, kad je istjeralo iz svojih dvorova ljubav i milosrđe. **Što više pada termometar ljubavi u bogataša, to se brže diže termometar nestrpljivosti, zavisti i mržnje, pretečâ prevrata.**

Vidimo, kako je položaj preozbiljan. Nikad ne bismo se trebali bojati za budućnost kao danas. Sve vlade i parlamenti postaju nemoćni. Htjeli bi čašom vode nekolikih naredaba ugasiti požar. Ali je uza-

lud. **Samo Golgotska ljubav i Golgotska strpljivost mogu nas još spasiti, velika ljubav bogatašâ, velika strpljivost siromahâ.**

Čitao sam: Samo sveci mogu danas narode očuvati od propasti. Tad sam se prepao. Hoće li bogataši, da uklone opasnost, ljubiti poput svetaca i siromasi poput svetaca strpljivo čekati i podnositi? Svakako je sigurno, da nam samo religija može dati svece ljubavi i svece strpljivosti.

POLITIČKA I SOCIJALNA GLAVNA ZAPOVIJED.

Zakonodavac je, kako duhovito kaže de Maistre, nalik na Stvoritelja. Ne stvara uvijek. Stvori — onda miruje. Svaki pravi zakonodavac ima svoj dan počivanja. Što više izdaje zakona, to je njegovo djelo većma ćovječje i prolaznije. Po tome možemo suditi, koliko vrijede moderni zakonodavci. Oni su strojevi, što neprestano rade. A njihovi su proizvodi tvornička roba.

Usred francuske revolucije 1796. napisao je neki novinar: Republika ima 2 milijuna i nekoliko stotina tisuća štampanih zakona i 1 milijun i 800.000 tisuća neštampanih. Kad bi netko danas htio pobrojiti sve članke i paragrafe, kojih se mora držati državljanin, trebao bi mnogo brojaka.

Toj strasti za izdavanjem zakona, što je imaju moderni parlamenti, stoji nasuprot Evanđelje. Isus reče: Ljubi Gospoda Boga svojega svim srcem svoiim i svom dušom svojom i svom misli svo-

jom! Ovo je najveća i prva zapovijest. A druga je ovoj jednaka: Ljubi bližnjega svojega kao samoga sebe! O ovim dvjema zapovijestima visi sav zakon i proroci.

Svekoliko kršćansko ćudoređe dade se svesti na te dvije zapovijedi. **Sve zakonodavstvo je djelotvorna ljubav k Bogu i bližnjemu.** Nije li to, tad je beskorisno mučenje. Ljubav je izvor zakona. Ljubav je duša zakona. Ljubav je svrha zakona. **Kad bi čovječanstvo bilo tako zauzeto za djelotvornu ljubav prema Bogu i bližnjemu, kao što se bilo zanijelo za onim 14 točkama Američanina, sve bi teškoće bile riješene, političke i socijalne. Četrnaest točaka već je odviše, dostaju dvije: Glavna zapovijed: članak 1. i 2.!**

Glavna zapovijed rješava sve političke teškoće, a bez nje ne može se nijedna trajno riješiti. Glavna zapovijed kazuje državnicima: Ljubi bližnjega svojega kao samoga sebe! Kad bi ljudi to razumjeli, vjerovali i primjenjivali na međunarodne odnose, zavladao bi svijetom mir.

Ima ljudi, koji misle, da je zapovijed o ljubavi najlakša, budući da sama narav čovječja naginje k ljubavi. Ali tko ne čita samo ljubavna pisma i romane, zna, da **nema teže zapovijedi** od ljubavi. Čovjek je egoist, Ja—biće, mali bog, kome treba sve da služi—bližnji, novac, radost, čast; on je kao spužva, koja sve upija, a što manje od sebe daje. Nema ništa radikalnije, što bi se dublje zasjeklo u srce ljudsko, ništa protivnije čovječjoj sebeznalosti od onih riječi: Ljubi bližnjega svojega kao samoga sebe. To znači navijestiti rat kumiru Ja, koji hoće da zna samo sa sebe.

Glavna zapovijed za pojedince je također glavna zapovijed za narode. Što je istinito za pojedinca, istinito je i za cijelost. Glavna politička zapovijed, članak 1. međunarodnog prava, ima da bude ova: Narode, ljubi susjedni narod kao samoga sebe! Kršćanska politička glavna zapovijed naperena je na **političku glavnu opačinu narodâ: nacionalizam.**

Nacionalizam je egoizam cijele zemlje, koja zna samo za svoj narod te hoće da joj služe svi drugi

narodi. **Svi politički zapletaji izviru iz nacionalizma.** Politička oholost, politička lakomost, politička pohlepa za vladanjem, politička zavist, politička mržnja djeca su nacionalizma. Od njih potječu sve svađe. Jer je nacionalizam, politički egoizam cijelog naroda, uzrok svemu nemiru među narodima, izlazi, da se političke teškoće mogu svladati samo njegovom oprekom, kršćanskom naime glavnom zapovijedi.

Svaki narod mora ljubiti susjedni narod — t. j. dobro mu željeti i koliko može dobro mu činiti, kao samome sebi. Francuz mora ljubiti Nijemca kao samoga sebe! Nijemac mora ljubiti Francuza kao samoga sebe! Austrijanac mora ljubiti Talijana kao samoga sebe! Talijan mora ljubiti Austrijanca kao samoga sebe!

Nacionalistička mahnitost veli: Nije moguće! Nikad! Prije smrt nego ljubav! Nacionalizam mrzi na prvu i najveću zapovijed, političku evanđeosku glavnu zapovijed: Za ljubav svog susjeda ne će ni da čuje. Nacionalizam — jer se protivi biti kršćanstva — jest protivukršćanstvo.

Glavna zapovijed rješava sve socijalne teškoće, a bez nje ne može se ni jedna trajno da riješi. Ima riječi, o kojima se na socijalnim predavanjima, kad ih i katolici drže, gotovo nikad ne govori. Takova je riječ i ljubav. Većina agitatora i pisaca, izuzevši dakako pobožnu književnost, stidi se upotrijebiti tu neproletarsku riječ. Govore uvijek samo o pravednosti, slobodi, jednakosti.

Pape drugačije misle. Leon XIII. naglasuje na kraju svoje okružnice Rerum novarum, koja se mnogo spominje, malo čita, a još manje razumije: Svećenstvo treba da prije svega raspiruje ljubav, kraljicu svih kreposti. Spasenje valja uglavnom očekivati od djelotvorne ljubavi, one kršćanske ljubavi, koja je kratki sadržaj evanđeoskih zapovijedi, koja je vazda spremna da sebe žrtvuje za dobro bližnjega, koja je spasonosni lijek protiv egoizma i oholosti svijeta.

Jednako ističe i Benedikto XV. u svojoj okružnici Ad beatissimi: Glavno je, da mi živo opomenemo sa svim razlozima, što nam ih daje Evanđelje, čovječja narav i dobro

javnog i obiteljskog reda, da se svi među sobom ljube prožeti bratskom ljubavi.

Zacijelo ta ljubav ne može da ukloni razlike u staležu i življenju. To je isto tako nemoguće, kao što se ne da svim udovima na živom tijelu odrediti ista zadaća, ista čast. Ali ljubav će učiniti, da će se znati oni, koji su gore, sniziti do onih, koji žive u priprostim prilikama, te će im nesamo iskazivati ono, što su dužni već će im ići ususret s dobrohotnošću, prijaznošću i strpljivošću. A oni, koji su dolje, koji su siromašni, radovat će se blagostanju drugih s pouzdanjem očekujući njihovu pomoć.

Tako vele Pape, kad govore o socijalnom pitanju. Njima je **glavna zapovijed najvažniji socijalni faktor.** Da poslodavaoci ljube radnike, a radnici njih, važnije je nesamo od svih organizacija, od svake državne pomoći, od svakog zakonodavstva — nego ta ljubav jedino spasava, uklanja sve opreke, gasi požar socijalne zavisti i mržnje, koje bi htjele da sve unište. Prema tome bi trebalo, da ljubav bude naglasivana na početku i na kraju na svim skupštinama poslodavalaca i radnika, u svim parlamentima, u svim uredništvima i dakako razumije se samo sobom na svim katoličkim sastancima.

Ne bude li to činila socijalna politika, tad će, sva je prilika, postati ono, što je rekao francuski političar za neki pokret: incendiaire en costume de pompier — palikuća u vatrogasnoj odori. Socijalno će pitanje riješiti propovijedanje kršćanske ljubavi k Bogu i bližnjemu ili ono ne će biti riješeno.

Ne govorimo dakle unapredak o 14 točaka, već o dvjema. Ljubi Gospoda Boga svojega i bližnjega svojega kao samoga sebe. Gdje da učimo tu ljubav. Neki veliki čudotvorac rekao je jednom: Ljudi se tuže na socijalizam. On će se još većma raširiti i to stoga, što se dovoljno ne časti presveti Oltarski Sakramenat.

Socijalizam i kapitalizam smrtni su grijesi protiv glavne zapovijedi. Mogu se svladati samo pravom požrtvovnom ljubavi, koju treba da uče bogati i siromašni kod pričesne klupe. Pričesna klupa je jedina školska klupa, gdje se može naučiti politički i socijalni mir.

O RJEŠAVANJU MODERNOGA OBITELJSKOG PITANJA.

Katolički je sastanak vrijeme, kad srca katolički kucaju i jezici katolički govore. Govornička vještina na katoličkim sastancima nije toliko u jačini glasa i pravom izboru riječi, koliko u tom, da se kaže što treba.

Potrebe života i vremena poznaje samo katolicizam. Izvan katolicizma su teorije, sistemi, fraze, riječi. Samo katoličke istine mogu dati život i uskrisiti mrtve, kako je rekao Donoso Cortes. U katolicizmu je istina. Za onoga, koji ne poznaje katolicizma, sve je znanost. Sreća ljudskog društva jedino stoji do vječnih načela o religijskom, političkom, socijalnom redu. Da se ta načela obnove u duhovima, treba ih znati, a zna ih samo katolička Crkva.

Vi ste, katolički muževi i mladići, danas izišli na ulice da za te istine svjedočite. Ne mislimo, da ćemo time već sutra predobiti ulicu. Čini se, da je ulica u najbližoj

budućnosti za nas izgubljena. Odlučni boj bit ćemo na drugom mjestu. Čija će biti dalja budućnost, ne će se odlučiti ni na ulicama ni u radionicama ni u vijećnicama, već u obitelji. Morat ćemo se povući u **našu posljednju** tvrđavu, na domaće ognjište, da odanle opet osvojimo svijet, kao što su to učinili prvi kršćani iz katakomba.

Sadašnji prevrat je najveći i najopasniji u povijesti, jest prevrat nad prevratima, jer je navalio na obitelj. Pošto je liberalizam svoje učinio raskopavši nesrećnim ženidbenim zakonima kućne temelje, sad se dao socijalizam na posljednji juriš. 18. siječnja 1919. prevratni list »Die rote Fahne« načelno je izjavio: Obiteljska odgoja je baštinjeno zlo. Obitelj je društvena. Djeca i mladi ljudi ne pripadaju obitelji. 14. kolovoza 1920. napisao je židovskoboljševički list »Abend«: Obitelj sprečava proletarsku snagu da izvojuje slobodu. **Socijalna odgoja djece je temeljni kamen komunizma.**

Mi pak velimo: **Obitelj je temeljni kamen katolicizmu a potom i redu.** Nema ozbiljnijeg problema

ni za Crkvu ni za državu. Jedan je veliki državnik rekao, da bi sve političke rasprave trebale započinjati s raspredanjem o obitelji. Politička i socijalna pitanja imaju tek onda doći na red, pošto su se raspravili temelji obitelji. Isto tako mogu se samo onda pravo riješiti, ako se rješavaju na osnovi načela o obitelji. Ustavna pitanja o obitelji sažimam u riječ: uspostava očeve monarhije! Obitelj treba da bude opet kraljevstvo a otac kralj! Kralj u moralnom, socijalnom i gospodarskom smislu.

Otac je kralj. Kralj po milosti Božjoj. Kralj sa zbiljskim kraljevstvom i kralj u potpunom smislu riječi. Njegova isprava, kojom se postavlja za kralja, nalazi se na prvom listu prvoga književnog spomenika ljudskog roda. Tko je čitao u Bibliji o postanju našeg naraštaja, ne može da o tom posumnja. Otac je kralj. Otac je onaj koji govori i zapovijeda, a žena i djjete su oni, koji slušaju. Otac je zakonodavac. Otac je u svojem okružju najviša upravna oblast. Otac je sudac. Otac je stražar i u potrebi vojnik. Otac posjeduje vlast da odgaja i obučava.

Jednom riječi: **Otac je vlada.** Otac je kralj. Kraljevstvo očevo ne može se srušiti, jer se osniva na volji Božjoj i prirodi, a Bog i priroda ne mogu se srušiti. Očevo kraljevstvo nije ovisno o političkom državnom obliku. Ono postoji u republici kao i u monarhiji, u doba općeg prava glasa kao i u patrijarhalno doba. Jer je otac uvijek i svagdje otac, zato je uvijek i svagdje kralj.

Crkva je uvijek pobijala očevu vlast, ako se izrodila u silničku samovolju i protiv svakoga zlog upotrebljavanja naglasivala je, **da će obiteljsko kraljevstvo odgovarati Božjemu kraljevstvu.** Ali u drugu je ruku kršćanstvo neprestano branilo od protivnika očevu vlast, od Boga danu. Uvijek se samo o tom govori, koliko žena ima da zahvali kršćanstvu. Muškarac jednako mu je obvezan. Otac bio je u katoličkom srednjem vijeku kao posvećena osoba, zastupnik Božanstva.

Kad se pomalo stalo gubiti pravo poimanje o vlasti, počela se slabije cijeniti i očeva vlast u društvenom životu. Nekadanji luteranski pa-

stor Hasert, pošto se vratio u Crkvu, znao bi reći: **Luter je uništio očinstvo!** Htio je time da kaže: njegova borba protiv duhovnog očinstva Pape i svećenstva pokolebala je i temelje naravnome očinstvu.

Mi ćemo sveđer braniti prvenstvo muškarca. Ne ćemo se za volju modernome nekatoličkom omladinskom i ženskom pokretu odreći šestisućnom predajom posvećene biblijske isprave o očinskom prvenstvu. I još danas naglasujemo **starozavjetni i novozavjetni pa zato i vječni zakon: Muž je glava i obitelj ima samo jednu glavu.** Obitelj je monarhija! Nitko ne može da postavi drugog temelja do onoga, koji je postavljen.

Ističemo naravnopravnu božansku činjenicu, da je otac potpuni vladar u malom obiteljskom kraljevstvu. Pa prema tome ne smije ni koja vlada da zadire u njegovo pravno područje. Vladarska prava su jednaka, imala vlada 5 podanika ili ih imala 100 milijuna. Pravo je pravo, bez obzira na fizičku snagu.

Vlade narodâ su mlađe od vlada obiteljî, jer su kraljevstva mlađa od ognjišta. Političko kraljevstvo pomalo se razvilo od očeva kraljevstva. Država ima samo ono, što joj daje obitelj ili što joj daju sve obitelji, kako veli duhoviti Bonald. **Zadaća je države da sačuva obitelji,** jer je država samo društvo od obitelji, a obitelj društvo od pojedinaca. Obitelj imajući ljude i vlasništvo odstupa državi dio ljudi i vlasništva, da država jednom silom štiti obitelji.

Ako država odviše zahtijeva, upropašćuje obitelj. Ako obitelj premalo daje, slabi državu. I tako sve propada, država propadanjem obitelji, obitelj slabošću države. Odrediti, što ima da dadu obitelji državi s obzirom na ljude i imovinu, jest, kako dalje veli Bonald, težak obiteljski i državni posao, zbog čega nastaju prevrati i propasti. **Država, koja od obitelji uzima odviše ljudi i imovine, jest rasipnik, što rasipa svoju glavnicu.**

To je velika politička krivnja liberalizma i socijalizma. Liberalci i socijalisti ne će nikad znati da vladaju, jer obitelji, koje su državna

jakost, pljačkaju i otimaju im njihova prava. Otac je danas rob i prosjak. Živi od mrvica, što padaju s birokratskih stolova. Uime državnog absolutizma oteše mu najvažnije pravo, pravo obuke. Dijete danas sa zakonskom silom odvlače u državne prisilne škole za 8 godina. Državna prisilna škola a naročito državna prisilna bezvjerska škola je atentat na naravnim pravom zajamčenu očevu vlast. Po naravnom pravu je obitelj škola, otac je učitelj i mati odgajateljica. Na toj činjenici osniva se **prvi i najstariji školski zakon,** koji se ne može ukinuti nikojim drugim zakonom i koji se zakon usavršuje **svrhunaravnim školskim zakonom:** »Idite i naučavajte sve narode (Mat. 28, 19.).

Tkogod hoće da obučava djecu, treba da dobije za to pravo od obitelji i Crkve. Državno ovlaštenje ne dostaje. Država neka se brine, da čuva prava djece na potrebnu obuku, ali **država nije učitelj.** Zahtijevamo, da moderna država vrati oteta obiteljska prava. **Tražimo katoličku školu. Škola budućnosti ima biti obiteljska škola i župska**

škola. Kasarničkih škola treba da nestane. Otac treba da opet bude učitelj u svom malenom kraljevstvu! Valja dakle uspostaviti obiteljsku monarhiju, koju je srušio državni apsolutizam!

Očevo kraljevstvo valja da je i gospodarsko! Današnji proletarac, kako veli Werner Sombart, jest sam za se i osamljen. Sa stabla pali list! Bez kuće i kućišta. I u svojoj domovini tuđinac. **Samo na obiteljskim ruševinama moglo je postati moderni proletarac.** Socijalno pitanje moglo je nastati istom onda, pošto je gospodarski liberalizam uništio ekonomsku samostalnost tolikih milijuna obrtnika, malih trgovaca i posjednika i učinio ih **tvorničkim radnicima.** Ulica je tek onda prevratna, kad se prestalo u obitelji zajednički raditi, hraniti se, stanovati i živjeti.

Ima izuzetaka. **Ali redovno treba da kralj živi u svojem kraljevstvu i da glava ostaje u vezi s udovima, i prema tome da otac kod kuće radi.** Gospodarski sistem, koji sili gotovo sve oceve da daleko od svojih zaslužuju svoj kruh, mora se kao nesocijalan odbaciti. Stoga se

prava socijalna politika ne zadovoljava samo time, da vrši zdravstvenu službu na bojnom polju, kako veli jedan narodnogospodarski stručnjak. Ona hoće da ukloni izvor zla. Ona reformira obitelj. Radi protiv kapitalizma.

Zdrava socijalna **politika samo izuzetno dopušta velike radnje. Njezin gospodarski ideal su male radnje.** Ona prognanog oca poziva iz gospodarskog sužanjstva na domaće ognjište. Eto uspostave gospodarskog kraljevstva! **Duša socijalnog pitanja je obiteljsko pitanje, boj za Četvrtu i Sedmu zapovijed, za kućnu vlast i imovinu. A to je opreka kapitalizmu i socijalizmu.**

Zemlja se koleba poput pijana čovjeka. Ponavljaju se Noini dani. Govori se o krvavom i ognjenom potopu, koji bi imao zadesiti narode. Nije vjerojatno, da će ga zaustaviti zaključci katoličkih sastanaka. Došli smo prekasno. Ali ako voda pokrije i najviše bregove, ako poplavi sve, što je veliko na zemlji, tad će se opet vidjeti lađa — **Crkva,** kako plovi po valovima **kroz noć i oluju,** a u njoj **zalog nove zemlje, nova obitelj.**

Tad, kad nestane vode, otac će zidati novi Nazaret Mojsijevim pločama, Golgotskom stijenom i Petrovim četvorouglastim tesanim kamenom, malo kraljevstvo, rasadnik novog društva. Ne će nas spasiti politici već ocevi, muževi s novim velikim pravima, a potom i s novim, velikim dužnostima. Katolički muževi, jeste li sve to razumjeli? Vidite: mi zahtijevamo i očekujemo od vas mnogo. Vi treba da budete div Kristofor, koji na svojim leđima nosi kroz crveno more ugaono kamenje za novo kulturno doba. Vi ćete možda u budućnosti, poučeni prošlošću, nešto manje politizirati i organizirati se, ali zato ćete nešto više kod kuće raditi, da sazdate svoje novo kraljevstvo. Više ćete raditi oko toga, da odgojite čelične katoličke značajeve, nego da stvorite udruženja s velikim mnoštvom ljudi. Vi ćete svoju večer provesti ondje, gdje treba da ste u prvom redu vi kao glava, a mati kao srce, a ne ćete dati, da vas zaokupi pretjerani zanos za organizacijskim životom i težnja za zabavom.

Katolički muževi! Hoćete li naprijed, valja vam natrag. **Samo ako se povratite obitelji, zadobit ćete izgubljeno prvenstvo u javnosti. Oče, svrgnuti kralju, povrati se svome kraljevstvu! Velim: Amen!**

MIROTVORNA NAVALA (OFENZIVA).

Na papinski dan 29. lipnja 1918. služilo je svetu Misu 300.000 svećenika svih jezika i naroda moleći za mir. Ova internacionalna svrhunaravna mirotvorna navala bila je jedan od najvažnijih djela, što ih je poduzeo za mir Papa Benedikto XV. Da li je ta navala razbila frontu svih zapreka k miru? Zacijelo. **Ali mir, kao i rat, ne dolazi iznenada kao kakova prirodna pojava, već se pripravlja mjesece i godine.**

Papa je rekao, da će **mir istom onda biti, kad se narodi obrate.** Te se riječi slažu s poznatim proročanstvom, a na njih se premalo svratilo pažnje. U pomenutim Papinim riječima ukazuje nam se budućnost u vrlo ozbiljnoj slici. Mi od te slike ne ćemo da odvratimo svojih očiju i ušiju, makar nas zbog toga proglase pesimistima. Kad bi se katastrofa dala odstraniti čisto naravnim i ljudskim sredstvima, to bi se već bilo uči-

nilo za ove četiri godine. Znamo, da se to nije zbilo. Nastojalo se na razne načine izmaći požaru, ali su pokušaji ostali bezuspješni.

Čini se, da pesimizam, ako nije apsolutan već samo relativan, nije bio nikad tako opravdan kao upravo danas. **Očajavamo za naravno spasenje čovječanstva po čovječanstvu.** To nas i vjera uči! Ako Bog hoće, da neko djelo bude sasvim njegovo, tad po riječima Bossuet-ovim čini, da sve bude nemoćno i ništavo, tad radi on.

Dakle pesimizam, očekujemo li spasenje čovječanstva po čovječanstvu! A optimizam, ako se nadamo, da će se čovječanstvo spasiti osobitom pomoći Božjom! Zašto je sv. Otac Papa odredio, da svećenici služe sv. Mise za mir? Zato, jer se uzdao u Božansku diplomaciju molitve i žrtve.

Budući da očajavamo za spasenje svijeta po svijetu, držimo, da svijet ne će postići mira. Ne ćemo dobiti mira, jer on nije moguć. Što je svjetski mir? Svjetski mir je sklad sviju u svemu. Za svjetski se mir ište ponajprije, da svi jednako misle i hoće: vlade kao i narodi,

a narodi kao i vlade, istočni narodi jednako kao i zapadni, sjeverni narodi jednako kao i južni, kapitalisti jednako kao i beskućnici i beskućnici jednako kao i kapitalisti, katolici jednako kao i slobodni zidari i slobodni zidari jednako kao i katolici, žene jednako kao i muškarci i muškarci jednako kao i žene, Bog u nebu i njegovi anđeli jednako kao i đavao i njegovi zli dusi u paklu. Svatko lako vidi, kako je taj mir koje nevjerojatan, koje nemoguć. Misao o svjetskom miru možda je nastala i u dobroj namjeri, ali se protivi svim činjenicama.

Ako je svjetski mir u **potpunom smislu** riječi uopće nemoguć, a što da tek kažemo za danas? Kako se sve zovu vlasti, koje su sjele za zeleni stol da načine mir? Prva je velika vlast **internacionalno slobodno zidarstvo,** koje odlučuje gotovo u svim ministarstvima na zemlji, u Evropi, u Aziji, u Americi, u Africi i u Australiji. **Može li loža: internacionalno udruženje razbojnika i prevratnika u frakovima i s cilindrima, đavolska sinagoga, kako bi je nazvao sv. Ivan,**

može li ta paklenska podružnica dati mir svijetu i narodima, što ih je zarobila? Nikad!

Druga velika sila na mirovnoj konferenciji je **socijalizam.** Socijalizam je bliže svome cilju nego ikada. On već sjedi u velikom broju vlada, koje mu laskaju u strahu pred događajima, koji dolaze. A šta je socijalizam? **Na vjerskom polju bezboštvo, na političkom polju tiranija demagoga, na društvenom polju rasap obitelji, na gospodarskom polju uništavanje privatnog vlasništva i ujedno na svim područjima prevrat. Može li prevrat donijeti mir? Nikada!**

Treća velika vlast na konferenciji za mir je **veliki kapital u vezi sa židovstvom. Bezbožni, bezdušni i bez srca veliki kapital,** koji je iz milijuna vojničkih tjelesa iscijedio mast svojih dividenda.

Može li organizirana lakomost dati narodima mir? Nikad!

Ja ne vjerujem u mir. Najnovija povijest počinje s francuskom revolucijom od 1789. Od to doba nema upravo nikakovih zbiljskih odluka o miru. Nema iskrenog i trajnog mira. Sad ima samo još ratna

klonulost iza rata; vrijeme, u koje se narodi oporavljaju od silnih gubitaka krvi i pripravljaju za nove ratove. Iza svakog rata je nekakav mir, ali pravi mir je poslije malo kojeg rata.

Da bismo bar postigli to, da se narodi zadugo **ne laćaju bojnog oružja?** I to nije sigurno. Gnjev je prevelik, žrtve su preteške, računi pregolemi, te se sam rat ukazuje manjim zlom od općeg bankrota država i prevrata. Bojimo se više »mira« negoli rata. Duhovno, političko i socijalno svjetsko stanje je takovo, da očajavam za spasenje čovječanstva po čovječanstvu.

Vjerujem, da će svijet spasiti samo Duh Sveti i Petar. Duhovi su opreka Babelu. Babel sa svojim mahnitim zidanjem kule bio je početak narodnog rasapa i nacionalne mržnje. Misli o čovječanskoj obitelji ovo većma nestaje. Istom Duhovi riješili su nacionalno pitanje.

S Duhovima započela je nova duhovna internacionala, koja obuhvata sve narode i jezike. Svi narodi su braća s jednakim pravima.

Poslije dolaska Duha Svetoga stao je prvi Papa govoriti Božjim govorom, govorom, koji se posvuda razumio. Svi su jezici razumjeli Petrov govor. Bijaše to čudo. Ljudi se čudili i govorili: Šta će ovo biti? **Pitanje o svjetskom miru bilo je u temeljnim stvarima zauvijek riješeno.**

Članak 1.: Mir dolazi s neba. **Bog je početnik mira.** To nas vjera uči! Pjesma, koja se pjevala kod kolijevke kršćanstva, bila je pjesma o miru. Djetešce Isus je Knez mira. Kad se Isus opraštao od svojih učenika, svečano im je rekao: Mir vam ostavljam, mir svoj dajem vam; ne dajem vam, kao što svijet daje. Najprije treba da bude mir u razumu i volji. Najprije treba da stranke priznaju osnovna načela pravednosti i ljubavi. Ta načela dolaze od Boga, kao što načela mržnje potječu od pakla. Mir je stvar savjesti vlada!

Članak 2.: Mir je samo tamo moguć, gdje se kršćanski živi. Mir je u tom, da bude svaka stvar na svojem mjestu. Mir je zdravlje naroda i staleža, kao što je zdravlje mir među udovima tijela. Svaki narod

valja da je na onom mjestu, što mu ga odredila narav i povijest! Ne smije da postoji pretjerano **narodno nadimanje!** Svako prijestolje i svaka vlada treba da je na svom mjestu! Daleko da bude demokratizam, koji ruši svaku vlast. Svaki narod neka je na svom mjestu! Ne smije da vlada silništvo, apsolutizam! Svaki čovjek ima svetih svojih prava, kojih ne smije da dira nikakav knez ni predsjednik. Narodi nijesu igračka za veliku gospodu. Svaki stalež neka bude na svom mjestu! Daleko neka je svaka jednostrana staleška politika, koja vrijeđa prava drugih staleža! Seljak, obrtnik, radnik, majstor, sluga — svaki da je na svom mjestu! Svaki spol na svom mjestu! Muškarac na svojem, žena na svojem. Daleko neka bude feminizam i isticanje modernih ženskih prava! I u Crkvi treba da je svatko na svom mjestu! Tko je Papa, neka bude Papa; tko je biskup, neka je biskup; tko je svećenik, neka je svećenik; tko je narod, neka je narod. **Ne smije da postoji ni episkopalizam, ni prezbiterizam, ni laicizam.**

Ako rat: pojedinački rat među pojedincima, socijalni rat između staleža, politički rat između stranaka i internacionalni rat među narodima, tako nastaje, što neko hoće da bude na mjestu drugoga — a i svjetski je rat samo tako nastao, da nitko nije htio da bude na svom mjestu, već tamo, gdje ne bi smio biti — tad se može povratiti mir, političko socijalno i međunarodno zadravlje u ljudskom društvu, samo tako, da svaka stvar dođe opet na mjesto, koje joj pripada po naravi i pravu. Drugim riječima: **Mir je u tom, da se povrati katolički red**. Prethodni su uvjeti mira vršenje 10 zapovijedi, 12 članaka Vjerovanja i 7 sv. sakramenata. To je jedini temelj, na kojem se može sagraditi kuća mira! Kad budu svi isto vjerovali, isto htjeli i na isto mrzili, bit će mir osiguran.

Ali **svijet ne će katoličkog ni Papinskog mira. Ili će biti katolički mir ili mira biti ne će!** Nema mira po sebi i za sebe. Tko bude kod zaključivanja svjetskog mira odlučio, taj će miru dati i svoj duh. Pa ćemo dobiti slobodnozidarski mir, demokratski, židovskokapitalistički, protestantskoslobodoumni, socijalistički ili katolički mir. Dakle ili mir, koji nije mir, već zakonom određeni nered; ili mir, koji se podudara s osnovnim pravima i dužnostima svih ljudi, koji je dakle katolički. Ako katolički mir nije moguć, ako se zapisnik o prvim Duhovima ne prihvati kao temelj zapisnika o miru, tad smo na kraju povijesti.

Zadaća je molitvene i žrtvene mirotvorne navale, da Božjom milosti stvori duhovne preduvjete, koji će **želju za katoličkim mirom učiniti svjetskom potrebom.**

NAJPRIJE SE OBRATITE, ONDA SE BAVITE POLITIKOM.

Za vrijeme Ljudevita XIV. živio je — kako piše P. Weiss — u Francuskoj svećenik Charles de Saint-Pierre, koji je uvelike ljubio ljude. Pošto je napisao, kako bi se mogle umanjiti raspre, zagrijao se za **misao o vječnom miru.** Dobričina bio je tako uvjeren, da će mu namisao poći za rukom, te je mislio, da će se cijeli svijet s njime složiti, čim upozna njegovu namisao. Taj je njegov optimizam bio tako velik, da je — kako je sam priznao — mislio gotovo umrijeti od tjeskobe, da bi mogli Englezi prije ostvariti vječni mir i tako tu čast oteti Francuzima.

Kad je Charles de Saint-Pierre svoju knjigu o vječnom miru dao kardinalu Fleury-u, reče mu ovaj suho: **Vi ste nažalost jednu malenkost zaboravili. Najprije se morate pobrinuti za misionare, koji će vašoj misli utrti put kod ljudi.** Otad prošle su 200 god., a da se nije obistinila lijepa namisao. Da ne počinimo pogreške de Saint-Pierreove, treba da pitanje o miru promatramo više misionarski nego filosofski. Da sve rasprave o miru trajno uspiju, treba da se razvijaju prema božanskočovječanskim raspravama o miru, koji su bile u Nazaretu pripravljene, u Betlehemu svečano proglašene, na Golgoti zapečaćene i na Uskrs konačno potpisane.

Rasprave o miru započeše u Nazaretu, kako znamo, dne 25. ožujka. Zapisnik o toj raspravi govori ovako: Gabrijel, nebeski punomoćnik bude poslan od Boga u grad Galilejski po imenu Nazaret k djevici, i djevici bješe ime Marija — zastupnica čovječanstva. I anđeo reče: Zdravo, milosti puna; Gospod s tobom; blagoslovljena ti među ženama. Našla si milost u Boga. Evo zatrudnjet ćeš i rodit ćeš Sina, i nadjeni mu ime Isus. On će biti velik, i nazvat će se Sin Najvišega i kraljevstvu njegovu ne će biti kraja. Marija reče: Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj!

Taj zapisnik o utjelovljenju Sina Božjega spominje povijesnu činje-

nicu, koje ne smije nitko mimoići, tko radi na djelu mira. **Rasprave o miru treba da se započnu u Nazaretu.** Ako se Bog stane dogovarati s ljudima, tad to čini s najplemenitijim zastupnicima ljudskog roda. Govori s Marijom, s najdivnijim stvorom. Svi povijesni ugovori o miru samo su kopije najvažnijeg i najplodonosnijeg svjetskog ugovora. Od 25. ožujka 1. god. je Marija majka i kraljica mira za sve vijekove i sve narode. Svjetske činjenice, kao što je od 25. ožujka, ne dadu se srušiti nikakvim prevratima, ni religijskim, ni političkim, ni socijalnim. One su **i moderne činjenice.**

Pijo IX. je u svojoj krasnoj okružnici 1854. god. iznio ove misli: Mi se pouzdano i potpuno nadamo, da će bl. Djevica, koja je svijetu spasenje donijela, isposlovati svojim moćnim zagovorom, da sv. Mati Katolička Crkva svakim danom kod svih naroda i na svim mjestima napreduje, vlada od mora do mora, da uživa **mir i slobodu.** Stoga je netko naših dana rekao: Mir će se svijetu povratiti, jer će Marija stišati oluju! Nije

to samo onako pobožna riječ, već sveto čvrsto uvjerenje, koje se osniva na Objavi Božjoj: Rasprave o miru moraju se početi u Nazaretu, t. j. s Marijom. Molite!

Rasprave o miru u Betlehemu. Mir je čin dobre volje i ljubavi. Za mir vrijedi što i za slobodu. Što se više o njima govori, to manje treba da se čovjek pouzdaje. Danas svi govore i pišu o miru. Čovjek se nehotice spominje Jeremijinih riječi (6, 14.): Mir, mir! I nema mira! Premnogi državnici govore o miru samo da svoje pohlepne misli za vladanjem sakriju od neukog naroda. Pošteni prijatelji mira rade mjesto da o njemu mnogo govore, pišu i brzojavljaju. Što veli sv. Jakov o vjeri, vrijedi i za mir: On je bez dobrih djela mrtav.

Betlehemska vijest o miru malo ima riječi. Pošto je nebeska vojska otpjevala svoj »Slava Bogu na visini, i na zemlji mir ljudima dobre volje!« odmah se povratila na nebo. Nije glavno Božićna pjesma već Božićno djelo. Betlehemski Knez mira ne govori mnogo. On radi. **Priprave za mir bile su u**

tom, što je on pozvao k jaslicama zastupnike svih staleža i različitih naroda, pastire i kraljeve, domaće i strance. Preduvjet je za mir, da čovjek zaboravi stališku oholost i nacionalnu tjesnogrudnost i da ima na pameti lijepu, plemenitu, opću čovječnost, da gleda u drugom čovjeku brata. Cijele rasprave o miru morat će se voditi u svijetlu djeteta Isusa.

Betlehemske rasprave o miru pečate se na Golgoti. Iza Božića Veliki petak. Ako treba u raspravama o miru najprije ustanoviti krivnju, jasno je, da je krivnja u svoj svojoj strahoti samo na čovjeku. Spisi o krivnji čovječjoj, skupljeni po svim arhivima svijeta, tvore prava brda. Ima li pravde na zemlji, tad treba krivci da umru. Pobjeđeni, ako je ujedno i krivac, treba da sve plati i naknadi. Tako je po svjetovnom međunarodnom pravu.

Čovječanstvo trebalo bi da bude sretno, ako bi Bog htio da se uz te uvjete pomiri s njime. Ali Bog je išao čovječanstvu ususret, kako nije pošao još nijedan pobjednik prema pobjeđenome. Šta je učinio

Bog — Pobjednik? Preuzeo je na se sve dugove i troškove pobjeđenog. Pobjednik prolio je svoju krv, dok ljudi pobjednici prolijevaju krv pobjeđenih. Uništio je svaku zadužnicu. I spreman je da postupa s pobjeđenima kao s braćom i da ih učini baštinicima cijelog svog bogatstva.

To je **duh onih Božanskih rasprava o miru na Veliki petak na Golgoti kraj Jerusalema god. 33. od 12—3 sata poslije podne.** Kad se raspravlja o miru među ljudima, među staležima, među narodima, morali bi posrednici svaki dan bar po sata listati po zapisniku o raspravama mira na Golgoti, promatrajući muku Isusovu, da se uzmognu otresti svega pravdaštva, sve osvetljivosti, sve nemilosrdne tvrdoće. Ne dišu li rasprave o miru Kalvarijskim duhom, nemaju prava da se zovu kršćanima oni, koji ih vode.

Pošto je rasprave o miru na Veliki petak potpisao Bog Isusovom krvi, **potpisalo ih je na Uskrs i čovječanstvo — u isnovijedaonici.** Najbolje rasprave o miru u Nazaretu, Betlehemu, na Golgoti, ne bi

uspjele, kad se ne bi svršavale u ispovijedaonici.

Izvor svim ličnim, političkim i socijalnim ratovima je čovječje srce, dom strasti a prema tome i nesloge. Pošto je Isus Krist postao čovjek, rodio se i na križu za nas umr'o, Bog je sve učinio, što je mogao učiniti za **trajni božansko-čovječji mir.**

Posljednju treba da rekne srce. Valja da svoj lični Da napiše u zapisnik: Da iskrene ispovijesti, Da skrušenog pokajanja, Da odlučne odluke, Da dragovoljne zadovoljštine. Poznavanje samoga sebe, optuživanje samoga sebe, obnavljanje samoga sebe.

Moramo u interesu cijelog čovječanstva željeti, da državnici ispovijede grijehe cijelog svog života. Dobiju li odrešenje, tad će se stvari kod zelenog stola lako rješavati. To vrijedi i za socijalni mir i za svaki drugi. **Svih rasprava o miru, koje ne počinju s raspravama o miru kod ispovjednika, nemaju koristi.** Bezbožnici nemaju mira (Is. 48, 22.).

Upoznali smo postaje, po kojima dolazi čovječanstvu mir. Drugih

putova nema. Što koristi to govoriti, kad nema među nama nijednog velikog državnika? Evo odgovora. Pred neko vrijeme napisao je jedan učenjak knjigu o miru: **Topovi ili kršćanstvo?** U toj knjizi ima ova rečenica: Rat će uzrokovati mišljenje, govorenje i življenje stotine tisuća ljudi. Mogao je reći: stotine milijuna ljudi.

Nije znanstveno i nije pravedno, kad se neprestano istražuje krivnja nekolicine. Svjetski rat skrivile su lažne ideje cijelog čovječanstva, koje su izlazile na javu u literaturi, u štampi, u zabavi, u prometu, u politici.

Isto tako ne će mira učiniti nekolicina. **Mir je posljedica novih ideja, što će ih imati milijuni i stotine milijuna. Budemo li mi mislili, govorili, radili, kako se mislilo, govorilo, radilo u Nazaretu, Betlehemu, na Golgoti i kako se mora misliti, govoriti, raditi u ispovijedaonici, tada mora mir doći.** Čovječanstvo dobit će ono, što zaslužuje. Budu li njegove misli, riječi i djela vodile k ratu, imat će i u budućnosti rat, budu li vodile k miru, imat će mir.

ČOVJEČNOST ILI LJUBAV.

Ima ljudi, koji imaju uši da čuju. Svoje usi priklanjaju k zemlji i čuju mukli, čudnovati šum, kao podzemnu grmljavinu i šum od mnogih voda. Ima ljudi, koji imaju oči da vide. I vide na obzorju tamne oblake i oko njih crveno svijetlo kao odraz požara.

Ti su ljudi govorili već pred sedam godina, da će poslije svjetskog rata doći rat s revolverima i bodežima, a poslije toga rat s okovima i negvama. Vojnike da će slijediti razbojnici i ubojice, a njih silnici i progonitelji. Poslije svjetskog rata bit će svjetska revolucija, a poslije svjetske revolucije, svjetska kulturna borba.

Svjetska kulturna borba protiv Crkve dolazi, ne kao munja na vedrom nebu, već nakon dugogodišnjega spremanja. **Jedan takav znak kulturne borbe je nastojanje, da se dobrotvornost otme kršćanskom utjecaju.** Ima različitih putova u borbi protiv kršćanstva. Najobičniji je put sile i laži. Ali

nema goreg, koji bi sigurnije vodio k opakom cilju, nego kad se pomalo truje katolički duh različitim bludnjama. Taj je način sad u običaju.

Tim duhovnim otrovnim plinovima zauzeše jedno područje za drugim ne dirajući pritom naoko u vjeru samu sobom. Oteše nam školu, pa znanost, politiku, privredu, umjetnost, dokazujući nam kako su to čisto neutralna područja, koja nemaju ništa zajedničko s vjerom, tako da netko može biti dobar katolik i da u pomenutim stvarima može ići svojim putem. Još nam je ostalo jedno polje, pošto su se druga otela crkvenom utjecaju. **Ostala nam je ljubav prema bližnjemu, dobrotvornost.** Smjeli smo na ulicama skupljati siročad, skrbiti se za siromahe, njegovati bolesne. Smjeli smo graditi bolnice, ubožnice, sirotišta, pošto su nas protjerali iz škola i vijećnica.

Tko ima oči da vidi i uši da čuje, može opaziti, kako već nekoliko godina **neprijatelji Crkve jurišaju na našu posljednju kulu. Tu navalu na crkvenu dobrotvornost opre-**

zno ali s jasnim ciljem izvodi slobodno zidarstvo, liberalizam i socijalizam. Evanđelje ljubavi, koje se dvije tisuće godina smatralo velikim poslanstvom Krista i Crkve, hoće sada, kako ističe Benedikto XV., hoće da proglase velikom tekovinom današnje obrazovanosti.

Ljubav, kći Crkve, ne smije više da bude katolička. Treba da otpadne. Treba da bude bez vjere. Valja je učiniti svjetovnom. To je borba, u kojoj smo mi danas, a posljedice njezine ne daju se unaprijed odrediti. Izgubimo li tu bitku, tada smo sve izgubili. Zatvorit će nam crkve s primjedbom, da nijesu za zemaljski život ni od kakove koristi. Sve se može bez njih, pošto je umrla njihova posljednja kći, ljubav.

Borba protiv crkvene dobrotvornosti, koja je po svojoj biti i cilju **kulturna borba,** zameće se s dvjema lozinkama. Jedna je lozinka **državna skrb,** a druga je **čovječnost** (humanitet, humanost). Državna skrb! Država neka je sve i neka sve čini! Država valja da je nesamo stražar, pisar, učitelj, već i

hranitelj! Ne brinite se i ne recite: Šta ćemo jesti, šta ćemo piti, ili čime ćemo se odjenuti? Država zna, da vam svega toga treba! **Tražite najprije državu i njezin napredak, pa će vam se sve to dati.** To je liberalnosocijalističko evanđelje! Nema više ljubavi, dobrotvornosti! Ne ćemo milostinje! Hoćemo prava!! Državnu skrb!

Leon XIII. u svojoj okružnici o radnicima jasno je istaknuo: Država treba da osobito štiti prava siromašnih dijelova naroda. Ali Papa, kao da je unaprijed gledao prećeranu državnu skrb, ponovno je isticao: velika je i opasna bludnja misliti, da se država treba miješati u unutarnje kućne potrebe.

Ako se koja obitelj nađe u krajnjoj bijedi, veli Papa, i ne može da si sama pomogne, tad je u redu, da joj država priskoči u pomoć. Ali dalje ne smije da ide država, inače radi protiv naravnog prava. Socijalistički sistem, koji uklanja roditeljsku skrb, da uvede opću državnu skrb, griješi protiv naravne pravednosti i nasilno kida obiteljske veze. Nije dakle država u skrbi prva, već posljednja! **Državv-**

na pomoć nije nešto redovno, već izvanredno.

Država ne smije da tlači prava i dužnosti privatnih osoba. Ona treba da onda priskoči u pomoć, kad privatna pomoć nedostaje. Država nije zato, da sve sama čini, nego zato, da se stara, da svaki čini svoju dužnost i da nitko ne krnji tuđih prava. Kad država hoće da sama sve čini, tad je to protiv kršćanskoga, slobodnog i uređenog shvaćanja o državi. Državna skrb treba da je od svih drugih skrbi posljednja.

Država po Leonu XIII. ne smije da uzme preveliki porez od svojih državljana te time pomogne pojedincima. Samo toliko smije uzeti, koliko je potrebno, da se ukloni zlo i pogibao. Dakle: **katolička socijalna politika ne će da ljubav postane državna sluškinja. Opća državna skrb vodi k općemu ropstvu. Radije malo gladovati i biti slobodan, nego jesti ropski kruh!**

Protiv crkvene dobrotvornosti bore se i **uime čovječnosti.** Na čelu su im slobodni zidari. Dobrotvorna djela treba da budu bez obzira na vjeru. Svi treba da pomažu! Svi-

ma treba pomagati! Glad, siromaštvo i bolest nijesu ni katolički ni protestantski ni liberalni ni socijalistički — a prema tome nije ni dobrotvornost. To je humanitarno evanđelje. I u njemu ima kapljica istine i bure puno laži.

Bez sumnje: siromaštvo, bolest, glad ne znaju za razliku u vjeri. Gladnih, bolesnih i siromašnih ima svagdje. I kao što Bog čini, da sunce njegovo izlazi nad dobrima i zlima i daje dažd pravednima i nepravednima, tako treba da i **prava ljubav obuhvata sve ljude bez razlike.** To je istinito, i ta istina je kršćansko načelo a nije slobodnozidarski iznalazak. Za to smo već mnogo prije znali i prema tome radili, dok se još nije svijet razbacivao modernim frazama.

Ali posljedice onoga, što je svima korisno, jesu krive. Lažno je, da se može pomoći svima i u jednakoj mjeri. Budući da naša sredstva nedostaju, da sve gladne hranimo, sve siromašne pomažemo, sve bolesne njegujemo, iziskuje **uređena ljubav,** da najprije pritečemo onima u pomoć, koji su nam najbliži. I nitko ne može da prigo-

vori tome, da Švajcar pomogne najprije Švajcara, Nijemac Nijemca, Francuz Francuza. To je razborito i naravno.

Ljubav, premda je općenita, ima svoje stepene. Što vrijedi za političke veze, vrijedi i za religijske. Amo ide Pavlova riječ: Činimo svima dobro, ali osobito drugovima po vjeri. **Tko je katolik, pomaže najprije katolike.** To nije tjesnogrudnost. To je naravno.

Drugo. Lažno je, da dobrotvornost ne smije imati religijskog obilježja, jer je nevolja općenita. Dobrotvornost ravna se po onom, tko daje, a ne po onom, tko prima. Ako je davalac slobodni zidar, tad on daje iz slobodnozidarskog osjećanja sa slobodnozidarskim nakanama. Njegova dobrotvornost odiše slobodnozidarskim duhom. Daje li protestant, daje iz svoga vjerskog mišljenja. Njegova je dobrotvornost kao i on — protestantska.

Otud izlazi, da dobrotvornost katolika mora biti katolička. I u zbilji nema dobrotvornosti i dobrotvornih pothvata bez obzira na vjeru. Djeca su nalik na svoje roditelje. Kakav je tko, onakovo mu i djelo. To je naravni zakon. Nije li koje društvo katoličko, tad je nužno liberalno, protestantsko, bezvjersko, ali **nije nikada neutralno.**

Treće. **Nije istina, da dobrotvornost ima samo gledati na glad, siromaštvo i bolest.** Ona se mora brinuti za **cijelog čovjeka.** A čovjek ima dušu. Dobrotvornost, koja radi, kao da čovjek nema duše i ne stara se za blagostanje i budućnost te duše, jest polovična dobrotvornost.

Četvrto. Lažno je, da je ideal bezvjerska dobrotvornost. Ona je najniža dobrotvornost. Takova dobrotvornost, veli Benedikto XV., u svojoj okružnici, ne vrijedi ništa — **kod Boga i za vječnost. Božja je volja, da činimo dobro iz ljubavi prema njemu, kako to zahtijeva velika glavna zapovijed. Mi moramo ljubiti, kao što Bog ljubi, ili ne ljubimo.** Ljubimo iz vjere, ljubimo po milosti, ljubimo svrhunaravno, ljubimo kao Isus — ili ne ljubimo. Ljubimo kao Crkva. Ona jedina, kako tumači Leon XIII. u Rerum novarum, poznaje tu ljubav, koja izlazi iz srca ili je nema.

Govorim katolicima. Imam pravo zahtijevati, da dobrotvornost katolika bude katolička, te da se vrši u tijesnoj vezi s Crkvom i u crkvenom duhu. I s pravom odvraćam od pretjerane državne skrbi i bezvjerske dobrotvornosti, koja nastoji sveđer da potisne svaku katoličku dobrotvornost. Ja nijesam u tome prvi. Pred 1900. godina rekao je veći od mene: **Kad bih razdijelio sve imanje svoje, a ljubavi ne bih imao, ništa mi ne bi koristilo** (1. Kor. 13, 3.).

SVJETSKA DEMOKRACIJA I SAVEZ NARODA.

U katoličkoj Crkvi čovjek nije nikad sam, i ako bi bio pustinjak na kojem osamljenom otoku. Vjerujemo **općinstvo svetih.** One, koji su jedno u vjeri i ljubavi, ne može da rastavi nikakova međa, ni jezik, ni staleška razlika, ni daljina, ni vrijeme, ni smrt. Za njih je sve sadašnjost. Ima doduše u tom kraljevstvu Božjem, koje zovemo Općinstvo svetih, do Sudnjeg dana Crkva, koja se bori, koja trpi i koja slavlje slavi; ima Božji svijet na zemlji, pod zemljom i nad zemljom; ima zajednica vjernika, čistilište i nebo.

Ali sva tri ova svijeta borbe, čišćenja i blaženstva čine jedno golemo kraljevstvo, u kojem je Bog Otac, Sin Glava, a Duh Sveti Duša; golemo carstvo jedne istine i jedne ljubavi. Nema ništa veličanstvenije, ništa utješnije od **toga trojeg kraljevstva katoličke zajednice svetih, koje obuhvata vrijeme i vječnost,** u kojem svako dijete

ima građansko pravo. **Kršćanski i vječni savez narodâ** je divna misao o svima svetima u nebu i čistilištu, kojom se misli ne može nikad zadosta da bavi čovječanstvo, što putuje ovom zemljom.

Općinstvo svetih, čovječanstva i istine, ljubavi i milosti, djelo Svemogućeg, Svudašnjeg i Predobrog danas se izvan Katoličke Crkve malo cijeni. To više današnji politici govore o novom pravednom, slobodnom savezu narodâ. Pred 70 godina upozorio je na to čudno nastojanje duhoviti poznavalac prevrata, Donoso Cortes:

»Znate li što znači **sadašnji prevrat? On je posljednji oblik čovječje oholosti.** Svijet sanja o **divskoj zajednici,** koje ne će Bog i koje ne će dopustiti, jer bi bila hram oholosti. Naš Gospod Isus Krist došao je na svijet, da u sebi i po sebi osnuje zajednicu čovječanskog roda. Od svih grijeha najveći je, kad čovjek, kao da je Bog, kuša činiti Božje djelo za druge svrhe i na drugi način.

Čovjek je dvaput imao tu nakanu. Prvi puta, kad je gradio babilonsku kulu. Drugi put danas, kad

hoće **mahnita demokracija** da **stvori svjetsku zajednicu.** Ali Bog ne će dopustiti, da bude koja druga zajednica od one križa. Demokratski Babilon ne će drugačije svršiti nego je svršio Babilon Svetog Pisma. Što se onda dogodilo, dogodit će se sigurno i sada. Ponovit će se prizor senaarskih ravnica. **Prije negoli se dovrši kula, Bog će kazniti i raspršiti narode.**

Pijo X. osvrnuo se u svojoj glasovitoj okružnici o Sillonizmu i na tu svjetsku demokraciju, koja hoće da stvori na zemlji carstvo pravde i ljubavi preko granica Katoličke Crkve. **»Religiju, općenitiju od Katoličke Crkve,** koja bi sjedinila u carstvu Božjem sve ljude, koji su napokon postali braća i drugovi«. **»Opću crkvu, koja ne poznaje dogmi i hijerarhije«.** Pijo X. zove to nastojanje pritokom velikog otpada, koji se organizira u svima zemljama.

U jednom oglasu, što ga je izdalo novo helvecijsko društvo, izbijaju slične misli.

»Savez narodâ je više nego pravnički nacrt, više nego stvarenje misli poseb nog čovjeka. On je po-

va religija, prva opća religija. Svjetski mir može da zajamči samo savez narodâ i savez narodâ može se osnovati samo na pravdi. On je ostvarenje bratstva među narodima kao i među pojedincima i prema tome posvećena, dakle po svojoj biti religijska dužnost. S toga razloga ne oklijevamo reći, da **savez narodâ zahtijeva čovječansku religiju«** (Schildwache, 1918.—19. str. 387.).

Pitanje o svjetskoj demokraciji i savezu narodâ je međunarodno političko pitanje, pa se nas stoga ne tiče, jer ne razumijemo gotovo ništa od međunarodne politike. **Ali je pitanje o svjetskoj demokraciji i savezu narodâ, kako smo vidjeli, ujedno i problem o novoj svjetskoj crkvi i svjetskoj religiji, pa se stoga mora o njemu raspravljati kao o religijskom pitanju.**

I katolici su govorili o savezu čovječanstva i narodâ. Ali protivilo bi se logici i dogmatici, kad bismo htjeli pod savezom narodâ razumijevati isto, što i slobodni zidari. Kad se koja riječ upotrebljava, valja uvijek paziti, tko je upotrebljava, da se uzmogne razumjeti.

Govori se o trima svjetskim savezima. Prvi i drugi stvorila je Svemogućnost i Mudrost i Ljubav. Treći je diplomatsko djelo. Prvi savez nastao je prije 6000 godina i trajat će do konca svjetske povijesti. Drugi savez, osnovan je pred 2000 godina i trajat će zauvijek. Treći je od danas do sutra. Prvi je svjetski savez cijele čovječanske obitelji i obuhvaća sve pojedince, sve obitelji, sve narode.

Drugi je svjetski savez katoličke istine i kršćanske milosti i obuhvata sve preporođene vodom i Duhom Svetim.

Treći savez, koji bi imao biti, kako vele, popravljeno i popunjeno izdanje prvog i drugog, jest svjetski savez slobode, pravde i jednakosti. Iskreno velim, da ja držim samo do prvog i drugog saveza, jer vjerujem, da je samo Bog svemoguć, svudašnji, premudar i predobar, te može svjetski savez osnovati i uzdržati. Riječi, što ih ljudska domišljatost ponavlja za Stvoriteljem, uvijek će ostati besplodne i smiješne.

Vjerujem savez cijele ljudske obitelji. Ta se vjera osniva na

uvjerenju, da je **čovječanstvo jedinstveno**, jer svekoliko potječe od Adama. Apostol Pavao kaže: Bog je učinio, da od jednog sav rod ljudski stanuje po svoj zemlji (Dj. Ap. 17. 26.).

Ljudi sviju plemena i jezika jesu djeca Adamova. Djeca jednoga oca braća su i sestre. Braća i sestre s ocem i majkom čine obitelj. Dakle je čovječanstvo bez obzira na tjelesnu boju i jezik i kraj, gdje prebiva, jedna zajednica, rodbina po krvi. To shvaća i svaki prvoškolac. Za tu istinu ne treba filozofâ, koji bi zakučastim dokazima pokazivali, kako je potrebna i svjetska zajednica i svjetski savez. To su početničke istine.

Ljudi su braća i narodi su braća, pa ih ne treba istom umjetno sjedinjivati. Savez ljudi i narodâ postoji po naravnom pravu, pa se zato ne može ni osnovati ni uništiti. I ne može se govoriti o tom, da li će tko biti primljen ili ne će u taj savez narodâ, kao što ne mogu braća i sestre glasovati, da li će novorođeno dijete primiti u obiteljsku zajednicu. Čovjek se rađa u obitelji, tako u zajedničkoj cije-

log ljudskog roda kao što i u posebnoj, kućnoj.

Nauka, da su svi ljudi i svi narodi jedna obitelj, jest objavljena. Neznabožaštvo nije za nju znalo. Neznabošcima bila je država i cijelo ljudsko društvo jedno i isto. Rimljanima bilo je kulturno čovječanstvo rimsko carstvo. Izvan njega prebivali su divljaci, koji nijesu sposobni za savez. Stranac imao je više očekivati mržnju i rat negoli čovječnost, jer biti stranac značilo je biti neprijatelj.

O ljudskom društvu počelo se zapravo istom govoriti onda, pošto su kršćanski vjesnici vjere stali propovijedati Evanđelje ljubavi i otkako je apostol Pavao porušio ograde tjesnogrudnog nacionalizma onim riječima: Nema razlike između Židova i Grka! (Rim. 10. 12.).

Svatko, tko je čovjek, ima pravo na pravednost i ljubav u ratu i u miru. Domoljublje je doduše prirođeno čovječjem srcu, ali ne smije nikada da bude prikrivena politička mržnja na druge narode. Inače je opačina i zločinstvo. **Glavna zapovijed o ljubavi mora da**

bude podloga svim međunarodnim vezama. U obitelji narodâ nema robova ni stranaca, već braće i sestara. Braća i sestre s različitim darovima i zadaćama u nacrtu svjetske povijesti, ali uvijek braća i sestre.

Koliko je tim mislima kršćanstvo proželo politiku vlada i narodâ, tolika bila je vjera o obitelji narodâ naravna posljedica razvoja i bogati plod praktičnog kršćanstva. Pritom nije nikome na um dolazilo da osnuje formalno savez narodâ, jer takav savez, pošto je osnovan od Boga i Adama, ne može se osnivati, već se samo treba vjerovati i u život provoditi i jer ljubav proizvode milost i slobodna volja, a ne paragrafi.

Budući da vjera o čovječanstvu kao obitelji stoji i pada s kršćanstvom, dakle stoji do općenite ljubavi, izlazi otud, da se nikad nije moglo s manjim pravom govoriti o obiteljskom duhu čovječanstva, nego upravo danas, kad, kako kaže Benedikto XV. u svojoj okružnici od 1914., ima manje ljubavi među ljudima nego ikada. **Svijet bez ljubavi i pravičnosti ne može da stvori svjetski savez ljubavi i pravičnosti. Meni se živi savez narodâ** u današnjim prilikama pričinja svjetskim čudom, a takovo svjetsko čudo nitko ne mora vjerovati.

Kao što vjerujem naravni svjetski savez, koji obuhvaća cijelo čovječanstvo, kome je glava Adam, isto tako vjerujem svjetski svrhunaravni savez, koji veže sve duhove i sva srca, kome je glava Krist. Vjerujem svetu katoličku Crkvu, Općinstvo svetih.

Starozavjetni proroci neprestano su govorili o tom svjetskom savezu. Tako na primjer govori Isaija, Amosov sin: U posljednje će vrijeme stajati brijeg kuće Gospodnje na vrhu bregova, i nadvisivat će bregove i k njemu će hitjeti svi narodi. I mnogi će narodi dolaziti i govoriti: Dođite i uzađimo na brijeg Gospodnji, i učit će nas svojim putovima, i hodat ćemo stazama njegovim. Jer od Siona doći će zakon i riječ Gospodnja od Jerusalema. I narodi će svoje mačeve prekovati u lemeše i svoja koplja u srpove. Ne će više jedan narod na drugoga potezati mača, niti će se učiti ratovanju (2, 2.—4.).

Taj po proroku naviješten savez narodâ, da se dođe do svjetskog mira, bio je osnovan na Duhove god. 33. Temelj mu je istina, ljubav srce, krv milost, glava Petar, Papa, ime mu je Katolička Crkva. Svijet je gledao, kako se posred beskrajnih spolnih, narodnih, jezičnih, običajnih, idejnih razdora i opreka pojavljuje narod, koga ne dijele rijeke i gore, koji od jednoga kraja svijeta do drugoga nesamo da priznaje iste zakone i poglavare, nego i jednako misli i hoće. Sjever priklonio se jugu, a istok rekao zapadu: Ti si moj brat! Crkva katolička ušla je u povijest, a s njom i vjera o jedinstvu.

Ako ima nešto, što bi moglo ljude na svijetu združiti, tad je to katolicizam. **Stoga je samo tamo javna, mirotvorna moć, koja sprečava ratove, gdje se jednako misli i hoće.** Te sloge izvan katoličke religije nema nigdje. Ona je **svojstvo samo Katoličke Crkve.** Podudaranje u mišljenju tako pripada katoličkoj biti, da gdje nema toga, nema ni katoličkog duha.

Moderni je duh raskinuo to idejno jedinstvo, koje je bilo svojstveno kršćanskom srednjem vijeku u njegovo zlatno doba. Protestantizam, racionalizam, liberalizam, socijalizam slave kao jednu od najvećih povijesnih stečevina, što je uništena ta duhovna sloga evropskog kršćanstva. Nijesu mislili na to, kako **nije moguće religijski raskidati čovječanstvo,** a da ne bude rastavljeno i politički i socijalno, pošto se razdijelilo u temeljnim stvarima.

S toga općeg stanovišta valja promatrati raskol istočne crkve i vjerski otpad u 16. vijeku. Raskol i krivovjerje, koji su u prvom redu religijsko zločinstvo na duhovno jedinstvo, postaju zločinstvo i na jedinstvo narodâ, postaju politički raskol: rat i socijalni raskol, prevrat.

Današnje čovječanstvo podaje žalosnu sliku duhovnog rasula i nemira. Ima samo jedno sredstvo da se narodi slože: Rusija, Engleska, Njemačka treba da se vrate k Crkvi, a Francuska, Italija, Austrija obrate. Jedan pastir i jedno stado! Natrag k Papi, središtu jedinstva i zato sloge!

Izvan katoličke Crkve nema spasenja i mira, jer ona svojim vjerskim jedinstvom daje narodima slogu, spaja čovječanstvo vrhunaravnom ljubavi. Ni četiri čovjeka ne mogu se u jednoj sedmici složiti u 14 točaka, a nije vjerojatno, da bi dvojica godinu dana ostala složna u jednoj točki, koja obuhvata različite interese.

Podudaranje u mislima, bilo ma kako savršeno, narušit će se prije ili kasnije bez one kreposti, kojom čovjek ljubi svoga bližnjega kao samoga sebe. Ta pak krepost je katolička krepost, jer jedino katolička religija crpe snagu u sv. Euharistiji, da uzdrži ljubav. Crkva je ljubav, jer je djelo Oca, Sina i Duha Svetog. A Otac, Sin i Duh Sveti jesu ljubav. Tako nastaje savez narodâ srcem. Jedan Bog, jedna vjera, jedno tijelo, jedan duh, jedno srce. Zajednica djece Božje!

Ponavljamo: Mi vjerujemo čovječanski savez narodâ, koji se osniva na vjeri o zajedničkom podrijetlu od Adama. Vjerujemo vrhunaravni svjetski savez duhova i srdaca, koji izvire iz zajedničkog Vjerovanja Crkve. Uvjereni smo, da je svaki drugi savez narodâ ili samo savez pojedinih naroda i zato nije svjetski savez ili nije moguć.

Uvjereni smo, da je savez narodâ za očuvanje mira ili samo na papiru ili ga oživljava katolička misao i ljubav. Ukratko: **Vjerujemo deveti članak Vjerovanja apostolskog, uvijek i svagdje, pa zato i u toj stvari.** Izvan Crkve ne mogu se spasiti ni pojedinci ni narodi ni čovječanstvo, ne mogu se spasiti ni religijski ni politički ni socijalno.

POPRAVI:

Na strani 28. redak 4. i 5. mjesto Maksimilijanovoj ima biti Maksiminijanovoj.

GDJE JE ŠTO.

	Strana
Predgovor	3
Rasap	5
Na Golgoti slobode	14
Dovle — ne dalje	23
Državnosocijalistička porezna politika I.	32
Državnosocijalistička porezna politika II.	40
Muškarac i žena	48
O ženskom pravu glasa	57
Demokracija	65
Mi — učenici vlasti	76
Socijalno pitanje i Besjeda na gori	84
Lihvar, otac socijalnoj bijedi	98
Međunarodna utakmica za gospodarskim reformama	106
Rerum novarum	116
Sat za ponavljanje socijalnih načela	129
Socijal. politika ljubavi i strpljivosti	140
Politička i socijalna glavna zapovijed	149
O rješavanju modernog obiteljskog pitanja	156
Mirotvorna navala (ofenziva)	167
Najprije se obratite, onda se bavite politikom	176
Čovječnost ili ljubav	184
Svjetska demokracija i savez narodâ	193

Nr. 120.

Imprimi permittitur

Zagreb, die 27. Decembris 1927.

Antonius Prešeren, S. J.
V. Provincialis.

Nr. 2612.

Imprimatur

Sarajevo, die 21. Decembris 1927.

† Joannes,
Archiepiscopus.